

Rytmejä kaupunkitilassa

Rytmianalyyttinen näkökulma
arkisiin kävelyreitteihin kaupungissa

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen koulutusohjelma

Jani Tartia

Lokakuu 2014

Ohjaaja: Jouni Häkli

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

TARTIA, JANI: Rytmejä kaupunkitilassa. Rytmianalyyttinen näkökulma arkisiin kävelyreitteihin kaupungissa.

Pro gradu -tutkielma, ympäristöpolitiikan ja aluetieteen koulutusohjelma
101 sivua, 3 liitesivua

Lokakuu 2014

Tutkimuksessa tarkastellaan liikkeelläolon kokemuksen, kehon ja kaupunkitilan välistä suhdetta. Tutkimuksessa tuodaan laadullisen aineiston kautta esiin, millaisena kaupunkitila näyttäytyy arkisilla – jokapäiväisillä ja rutiininomaisilla – kävelyreiteillä liikkumisen kontekstissa. Eriyistä analyyttistä huomiota kiinnitetään erilaisiin kaupunkitilan rytmeihin: tilan, ajan ja toiminnan välisiin erottamattomiin suhteisiin. Tutkimuksessa tuodaan esiin rytmisyyksiä, jotka jäsentävät kaupunkitilan ja kehon välistä vuorovaikutusta.

Tutkimusaineistona toimivat kuuden haastateltavan kanssa toteutetut kävely- ja valokuvahaastattelut. Haastateltavien arkisilla kävelyreiteillä toteutettujen kävelyhaastatteluiden avulla liikkeelläolon kokemuksia on ollut mahdollista kerätä kaupunkitilassa liikuttaessa. Valokuvahaastatteluiden avulla on ollut mahdollista syventää keskustelua kokemuksista haastateltavien kävelyn aikana tuottamien valokuvien tarkastelun kautta. Kerättyä aineistoa tarkastellaan sisällönanalyysin keinoin, mitä taustalla oleva teoreettinen rytminanalyttinen orientaatio ohjaa.

Aineistosta nousee esiin, miten arkinen kävelyreitti on tapa asettaa omaa rytmiä kaupunkitilaan kehon ja liikkeen kautta, osana henkilökohtaisen arjen järjestäytymistä. Eri-laiset jokapäiväiset vuorovaikutussuhteet ja kohtaamiset liikkeellä oltaessa tuottavat tilanteita, joissa kävelijän tulee lukea ja ymmärtää kaupunkitilan rytmisyyttä, ja improvisoida omaa liikkumisen rytmiään osana muita kaupunkitilan liikkeen rytmejä. Kaupunkiympäristön erilaiset muutoksesta viestivät rytmit herättävät arkisella reitillä mielenkiinnon rikkomalla kävelemisen rutiinia, liikkeen paikan jokapäiväisyyttä, ja kytkevät arkinen kävelyreitit osaksi kaupunkiympäristön rytmien moninaisuutta, erilaisten havaintojen, muistojen ja kokemusten kautta.

Tutkimuksessa esiin nostetut teemat tuovat esiin, miten arkinen ja tarkoituksenmukainen käveleminen kaupunkitilassa on erilaisilla merkityksillä ladattu paikka; tapa jäsentää kaupunkitilan kokemusta arjen liikkumisen kontekstissa. Erilaiset mekaanisen liikkumisen ja vuorovaikutusten rytmit limittyvät toistuvan kävelemisen kautta saumattomasti kaupunkitilan rytmien moninaisuuteen, sekä kehon omiin rytmeihin, rakentaen arkisesta kävelyreitistä merkityksellistä liikkeen paikkaa.

Avainsanat: rytmi, kaupunkitila, rytminalyysi, arkisuus, liikkeen paikka, kehollisuus

University of Tampere
School of Management

TARTIA, JANI: Rhythms in urban space. Rhythmanalytical look at everyday walking routes in a city.

Master's Thesis, Environmental and Regional Studies
101 pages, 3 appendices

October 2014

This research paper focuses on the relations between the body, the urban space and the experience of being on the move. Through qualitative research material, the paper aims to bring forth how the urban space appears in the context of everyday and routine walking routes. Analytical attention will be given to different urban rhythms: the intricate relations between space, time and action. The paper takes a closer look at the different rhythms that structure the interactions between the urban space and the body.

The research material consists of go-along walking interviews and photo-elicitation interviews carried out with six interviewees. The walking interviews were carried out on the everyday urban walking routes of the interviewees, and provide accounts drawn directly from the movement in the urban space. The photo-elicitation interviews have provided a possibility to expand the conversations by presenting a set of photographs, taken by the interviewees during the walks, into the interviews. The research material is examined through content analysis which is supported by a rhythmanalytical orientation.

The analysis shows how an everyday walking route is a way to place one's own rhythm into the urban fabric as an embodied practice – as a part of the subjective organization of everyday life. Different everyday interactions and encounters on the move, produce events in which the walking body has to improvise the rhythms of its own movement, as a part of the multitude of urban rhythms. The long term cyclical rhythms of urban transformation come to the fore in the spatial experience by breaking the routine and everydayness of the walk, and connect the everyday walking route to the diverse urban rhythms through different observations, experiences and memories of the urban environment.

Everyday urban walking route is a place filled with meaning: a way to structure the urban experience on the move. The diverse mechanical rhythms of walking, and the rhythms of the walk itself, overlap seamlessly with a multitude of rhythms of the urban space and with the subjective rhythms of the body, and produce a mobile place.

Keywords: rhythm, urban space, rhythmanalysis, everydayness, mobile place, embodiment

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	5
2 Tutkimusasetelma.....	7
2.1 Tutkimuksen lähtökohdat: kaupunkitilan liike ja rytmi.....	7
2.2 Tutkimuksen aineisto: tutkimusmenetelmät ja käytäntö.....	15
2.3 Lähtökohdat aineiston analyysiin.....	25
3 Rytmianalyttinen orientaatio: teoreettiset lähtökohdat.....	30
3.1 Kaupunkitila liikkeessä.....	30
3.2 Keho kaupunkitilassa.....	36
3.3 Arkinen kävelyreitti kaupunkitilassa: näkökulma rytmien tarkasteluun.....	42
4 Kävelyreiteistä kerrottua: aineiston analyysi.....	46
4.1 Arkisen kävelyreitien anatomiaa.....	46
4.2 Vuorovaikutusta arjen liikkeessä.....	60
4.3 Paikan tekemisen rytmejä.....	74
5 Johtopäätökset.....	90
Lähdeluettelo.....	97
Liite 1 Haastattelupyyntö.....	102
Liite 2 Haastattelurunko.....	103

1 Johdanto¹

Kuvittele itsesi hetkeksi kaupungin kadulle kävelemään. Lähestyt kadunylitystä: punaisena loistava liikennevalo pysäyttää liikkeen jalkakäytävän reunukselle valkoisten, kaatuun maalattujen, katkoviivojen eteen. Ohitse kulkee autojen jono; autojen moottoreista ja katujen pintaan painautuvista renkaista kantautuvat äänet pyörivät ilmassa. Toisella puolella katua odottaa ihmisiä kadun ylittämistä; katseet kohtaavat sattumanvaraisesti. Hetken odottamisen jälkeen autojen jono päättyy; liikennevalo vaihtuu jalankulkijalle vihreäksi. Valopylvästä kantautuu voimakas piipittävä merkkiääni, joka nopealla tahdillaan hoputtaa ylittämään kadun ripeästi. Kadun toisella puolella kuulet merkkiäänänen nopean piipityksen vaihtuvan takaisin verkkaisempaan tahtiin. Autojen moottorien äänet kantautuvat jälleen takaa; kävelymatka jatkuu.

Arkiseen kaupunkitilaan liittyy lukemattomia, yllä kuvatun mielikuvan kaltaisia, rutiininomaisia tilanteita ja tapahtumia, jotka usein jäävät vaille tarkempaa reflektointia; tapahtumia, jotka eivät nouse esiin arjen kertomuksissa. Nämä erilaiset jokapäiväiset tapahtumat ja tilanteet rakentavat kuitenkin keskeisesti kaupunkitilaa koettuna ja elettyinä tilana, kaupunkitilan kokemusta.

Tämä tutkimus on pitkälti seurausta henkilökohtaisesta mielenkiinnostani kaupunkien arkista elämää kohtaan. Erityisesti kaupunkien julkisten tilojen erilaiset arkiset ja toistuvat, jaetut ja henkilökohtaiset, tapahtumat tarjoavat mielenkiintoisen kiintopisteen tarkastella elämän jäsentymistä urbaanissa ympäristössä.

1 Tämän työn alustavia löydöksiä on esitelty *Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran (AYS)*, *Suomen kaupunkitutkimuksen seuran (SKTS)* ja *Yhdyskuntasuunnittelun seuran (YSS)* järjestämällä *Kaupunkitutkimuksen päivillä* (5.–6.5.2014) Helsingissä. Työ esiteltiin työryhmässä ”*Vuorovaikutus, kehot ja kaupunkirytmit*” otsikolla ”*Arkisia reittejä urbaanissa katutilassa – rytmianalyttinen näkökulma*”.

Alla olevan intervallivalokuvan (kuvio 1) avulla olen havainnollistanut omia subjektiivisia mielikuviani arkisesta kaupunkitilasta: urbaanista liikkeestä, tapahtumista ja toiminnasta. Valokuvan herättelemät mielikuvat erilaisista liikkeen jatkuvista virtauksista ja valumista toimivat työn alkuvaiheessa itselleni eräänlaisena ponnahduslautana tutkittavaan ilmiöön ja sen sisältämiin erilaisiin teemoihin, sekä laajemmin koko tutkimusprosessiin. Kaupunkitila näyttäytyy näiden mielikuvien kautta väliaikaisten ja (suhteellisen) pysyvien tekijöiden jatkuvana vuorovaikutuksena: erilaiset hetkelliset liikkeen virrat soljuvat rakennetussa ympäristössä. Liikkeellä oltaessa keho ja toiminta täyttää kaupunkitilan hetkellisesti, ja pian jo jättää tilan jälkeensä seuraavalle keholle ja toiminnalle.

Kuvio 1. Kirjoittajan mielikuvia kaupunkitilan rytmeistä ja liikkeestä. Kuva: kirjoittaja.

Tutkimuksen mielenkiinto on arjen liikkeessä, ja kertomuksissa kaupunkitilasta. Tutkimuksen pääotsikko *"Rytmejä kaupunkitilassa"* viittaa juuri tähän tutkimuksen mielenkiintoon arjen hetkellisyyden ja kaupunkitilan kokemuksen välistä suhdetta kohtaan: millaisena kaupunkitila näyttäytyy arjen liikkeessä? Tarkastelemalla erilaisia urbaaneja rytmejä, tähän hetkellisyyden ja liikkeen väliseen dynamiikkaan, on mahdollista päästä kiinni.

2 Tutkimusasetelma

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat: kaupunkitilan liike ja rytmi

Liikkuminen ja liikkeelläolo ovat ajankohtaisia aiheita yhteiskuntamaantieteen tutkimusalalla. Mobiliteetti sekä tutkimuskohteena että tutkimusorientaationa on nousssut esiin voimakkaasti viimeisen vuosikymmenen aikana (Bissell & Fuller 2011, 3–4): erilaiset samanaikaiset liikkeet, ja niiden keskinäiset vuorovaikutussuhteet maailmanlaajuisista, globaaleista, skaaloista paikallisiin ja kehollisiin mittasuhteisiin, ovat tutkimuksellisen kiinnostuksen kohteena (Cresswell 2010, 552). Liike ei viittaa yksinomaan mekaaniseen, fyysiseen, liikkumiseen, vaan kyse on laajemmasta yhteiskunnallisesta ilmiöstä. Liikkeessä – konkreettisesti, virtuaalisesti, koetusti, kuvitellusti, muistetusti – ovat ihmiset, tavarat, mielikuvat, representaatiot ja erilaiset tilat ja paikat. (Jiron 2010, 129.)

Cresswell ja Merriman (2011) kirjoittavat *uudesta mobiliteetin paradigmasta (new mobilities paradigm*, lainaten Sheller & Urry 2006), uudenlaisesta ajattelutavasta liikkeen ja liikkumisen maantieteellisen tutkimuksen suhteen (katso myös Hall 2009, 572–574). Liikkumisen tutkimukseen on perinteisesti liitetty erilaisia kvantitatiivisia – määrällisiä – mielenkiinnon kohteita, esimerkiksi tavara- ja henkilöliikenteeseen liittyen. Kiinnostavia tekijöitä ovat olleet fyysiset välimatkat, liikennejärjestelyt ja liikkumisen kustannukset. Erilaiset liikkeeseen ja matkantekoon liittyvät henkilökohtaiset, subjektiiviset, tekijät – kokemukset, muistot ja mielikuvat – ovat jääneet vähemmälle huomiolle liikkumisen maantieteellisessä tutkimuksessa (Cresswell & Merriman 2011, 1–4). Perinteisesti kokemusmaailmaa liikkumisen suhteen tarkasteltaessa on usein keskitytty *erityiseen*, ja monesti romantisoituun, matkantekemiseen ja turismiin, *arkisen* liikkumisen jäädessä marginaaliin (Uimonen 2006, 124; Büscher, Urry & Witchger 2011, 2–3).

Cresswell ja Merriman (2011, 4–5) peräänkuuluttavat huomion keskittämistä liikkumisen arkisten ja rutiininomaisten käytänteiden, sekä subjektiivisten tekijöiden tarkasteluun: minkälaista arkinen liikkuminen ja matkanteko henkilökohtaisena kokemuksena on? Mitä tapahtuu liikkumisen aikana, siirryttäessä paikasta A paikkaan B, oltaessa liikkeellä osana arkea (Cresswell 2006, 2–4)?

Lähestyn tässä tutkimuksessa kaupunkitilaa arkisen liikkumisen näkökulmasta. Olen kiinnostunut tarkastelemaan sitä, minkälaisena arkinen – tuttu ja jokapäiväinen – kaupunkitila kokemuksellisesti näyttää, kun kaupunkitilassa kävellään osana arjen käytänteitä ja rutiinia. Kyse on lähtökohdiltaan *fenomenologisesta* tutkimuksesta: kiinnostavaa on selvittää, miten liikkuminen ja liikkumisen ympäristö kokemuksellisesti näyttävät. (Fenomenologisesta tutkimusotteesta: katso esimerkiksi Kusenbach 2003; Wunderlich 2008.)

Arkisuudella viitataan jokapäiväiseen, toistuvaan ja rutiininomaiseen tekemiseen. Erilaiset liikkumisen tavat, tottumukset (*habits*), aikataulut ja rutiinit rakentavat arkea (Middleton 2011, 2861–2862). Rutiininomainen arkinen toiminta usein jää vaille huomiota, vaille reflektointia (Edensor 2010a, 8): arki ikään kuin vain on. Jokapäiväinen käveleminen kaupungissa – esimerkiksi työmatkan muodossa – näyttää lähes kehon automatisoituneena prosessina (Middleton 2011, 2867). Liike, kaikissa muodoissaan, on kuitenkin täynnä erilaisia jaettu ja henkilökohtaisia merkityksiä, jotka rakentavat kokemusta liikkeestä ja liikkeen tilasta (Cresswell 2006, 2; Ingold & Vergunst 2008, 3). Olen kiinnostunut tarkastelemaan, miten arkinen liikkeellä oleminen koetaan ja merkityksellistetään siinä kaupunkiympäristössä, jossa kävelemme samoja reittejä uudestaan ja uudestaan osana jokapäiväistä elämää ja rutiinia.

Liikkeellä oleminen on moniulotteinen tapahtuma. Liikkuminen on käytäntö: liikkua on *tehdä* jotakin (Cresswell & Merriman 2011, 5). Liikkuminen ilmenee omanlaisenaan, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja subjektiivisesti tuotettuna toimintana (Edensor 2010b, 71). Liikkeen keskiössä on toimija, liikkuja, joka tuottaa kehollisesti liikkeen toimintaa (Cresswell & Merriman 2011, 9–10), oli liikkuja sitten suoraan – kuten esimerkiksi kävellessä maanpintaan jalkapohjien kautta – tai välillisesti – esimerkiksi henkilöauton si-

sällä istuen – kosketuksissa liikkumisympäristöön. Liikkuminen tapahtuu aina jossakin ympäristössä, jossakin tilassa: liikkuminen tilallisena käytäntönä sekä tapahtuu tilassa että toimintana rakentaa liikkeen tilaa aktiivisesti (em., 7).

Tutkimuksen käytännöllinen näkökulma mobiliteettiin on siis keskeisesti mekaanisessa liikkumisessa – kävelemisessä – mutta laajemmin tarkastelun kohteena on liike moniulotteisena yhteiskunnallisena ilmiönä. Liikkeen moniulotteinen tarkastelu tarjoaa mielenkiintoisia lähtökohtia tarkastella kaupunkitilaa sekä toiminnan tapahtumapaikkana että toiminnan kautta rakentuneena tilana.

Uudet lähestymistavat liikkeen tutkimukseen vaativat uusia tutkimuksellisia menetelmiä, uudenlaista käytännön otetta tutkimukseen (Murray 2009, 471). Menetelmät, jotka tallentavat, toistavat, tulkitsevat ja vertaavat arkista liikettä – tapahtui tämä liike sitten fyysisesti, kuvitteellisesti, muistoissa tai esimerkiksi visuaalisissa tallenteissa – auttavat hahmottamaan liikkumisen kokemusta ja siihen liittyviä erilaisia henkilökohtaisia ja jaettuja merkityksiä. Menetelmät saattavat viedä myös tutkijan konkreettisesti mukaan itse arjen liikkeeseen, havaitsemaan ja kokemaan liikettä siten, kuin se tilanteessa avautuu. (Büscher ym. 2011, 7–13.) Liikkeen tutkimus lainaakin paljon ajatuksia *etnografisen* tutkimuksen perinteistä: liikettä ja kokemusta on mielekäästä tutkia itse tilanteessa, *in situ*, tutkijan itse osallistuessa tapahtumiin kentällä (Thomas 2013, 82–83).

Arkisen liikkumisen kokemus, ja liikkumisen arkiset käytännöt kaupunkitiloissa, eivät ole yksinomaan maantieteellisen tutkimuksen kiinnostuksen kohteena, vaan ovat saaneet myös esimerkiksi kaupunkisuunnittelun alalla huomiota osakseen. Viime vuosina kävelijän näkökulma on korostunut esimerkiksi eurooppalaisessa kaupunkisuunnittelussa (Lavadinho & Winkin 2008, 155): erityisesti kestävään kehitykseen tähtäävät toimet ovat siirtäneet katseita jalankulkijan aseman tarkasteluun urbaaneissa ympäristöissä (Middleton 2011, 2859–2860).

Kävellen arkisessa kaupunkitilassa

Michel de Certeau pohtii tunnetusti kaupungin ja kävelijän välistä jokapäiväistä suhdetta: hänelle käveleminen on perustavanlaatuinen, ikään kuin riisutuinen, tapa kokea kaupunkitilaa. Arkinen käveleminen näyttäytyy aktiivisena urbaanina käytäntönä, jonka kautta kaupunkitilaa tuotetaan. Kävelijä liikkuessaan ikään kuin kirjoittaa kehollaan kaupunkitilan *tekstiä*, osana muita kaupunkitilan keskenään risteäviä ja limittyviä liikeratoja. Erilaiset toistuvat ja arkiset, sekä erityiset, käytänteet sekoittuvat kaupunkitilassa yhteen. (Certeau 1984 [1980], 91–93; katso myös Middleton 2011, 2861.) Arkisen kaupungissa kävelemisen teeman tekee mielenkiintoiseksi juuri tämä tiedostetun ja tiedostamattoman, rutiinin ja erityisen, välinen suhde.

Kävelemiseen perinteisesti liitetään erilaisia päämäärällisyyden ja tavoitteellisuuden teemoja: arjessa liikutaan, jotta erilaisia biologisia ja sosiaalisia tarpeita saadaan tyydytettyä (Lavadinho & Winkin 2008, 155; Middleton 2011, 2866–2867). Esimerkiksi arkiset työ- tai kauppamatkat voidaan nähdä tällaisina funktionaalisina siirtyminä kodin ja työpaikan/kaupan, paikan A ja paikan B, välillä. Arkisella ja päämäärällisellä kävelyreitillä liikkuminen voidaan toisaalta mieltää itsessään jo tärkeäksi tapahtumaksi: ei vain siirtymäksi, *keinoksi* päästä jonnekin tai tehdä jotakin, vaan omanlaiseksi eletyksi ja koetuksi tapahtumakseen. (Lorimer 2011, 27–28.) Käveleminen on tekemistä, liikkumista, mutta samanaikaisesti kokemuksellisesti moniulotteinen tapahtuma, jossa ollaan kehollisesti jatkuvassa vuorovaikutussuhteessa ympäristön kanssa (Wunderlich 2008, 125). Olen kiinnostunut tarkastelemaan, miten rutiininomainen liikkuminen kaupunkitilassa rakentaa vuorovaikutteisesti liikkumisen tilaa ja liikkujaa; miten jokapäiväisen kävelemisen kautta kaupunkitilan erilaiset tekstit ja tarinat kietoutuvat yhteen (Pile 2005, 4–5).

Kaupunkien keskustojen kadut ja jalkakäytävät ovat kävellen tapahtuvan liikkeen, ja samalla kaupunkielämän, keskeisiä tapahtumapaikkoja. Jalkakäytävät mahdollistavat jalkakulkijoiden liikkeen virtojen soljumisen lisäksi kohtaamisia ihmisten välillä urbaanissa ympäristössä. (Gehl 1987 [1980], 17–31.) Erilaiset – pysyvät, väliaikaiset, hetkelliset ja pitkäkestoiset – kohtaamiset ihmisten välillä rakentavat jokapäiväistä kokemusta katu-tilassa olemisesta, liikkumisesta ja toimimisesta. Julkinen kaupunkitila mahdollistaa

yhteyden muodostumisen toisilleen tuttujen ja tuntemattomien ihmisten välillä osana arjen jokapäiväisiä toimia. (Loukaitou-Sideris & Ehrenfeucht 2009, 37.) Kaupunkitilassa toimimme toinen toistemme kanssa arkipäiväisissä ja ainutlaatuisissa tilanteissa, vaikka emme useinkaan tunne, tai välttämättä kohtaakaan uudestaan, kadulla vastaan kävelevää henkilöä. Kaupunkitilan voi nähdä näin olevan liikkeen tilaa: kaupunkitilassa soljuvat, linkittyvät ja lomittuvat erilaiset lukemattomat virtaukset, muodot, sykkeet ja *rytmit*.

Tarkastelemalla kaupunkitilan erilaisia ajallisuuksia – hetkellisiä ja pitkäkestoisia – on mahdollista saada otetta kaupunkitilan monimuotoisuudesta ja dynaamisuudesta. *Rytmi* käsitteenä auttaa hahmottamaan sitä erilaisten tilan, ajan ja tapahtumien samanaikaista kirjoa, jotka yhdessä rakentavat kokemusta kaupunkitilasta fyysisenä, sosiaalisena ja henkilökohtaisena liikkeen paikkana (Highmore 2005, 9–10).

Rytmejä kaupunkitilassa: Lefebvre ja rytmianalyysi

Ranskalainen filosofi Henri Lefebvre (2013 [1992], 37–46) kirjoittaa asuntonsa ikkunas-ta havaitsemastaan pariisilaisesta kaupunkinäköymästä ja urbaanista elämästä: kaupunkitilassa liike ja pysähtyneisyys, ihmiset ja rakennettu ympäristö, kohtaamiset ja ohikulkemiset, äänet ja näkymät, keholliset käytänteet ja vuorovaikutussuhteet kohtaavat lomittuen ja limittyen toisiinsa. Arkinen kaupunkitila näyttäytyy erilaisten yhtäaikaisten luonnollisten ja sosiaalisten rytmien kokonaisuutena, eräänlaisena lukemattomien samanaikaisten rytmien sinfonia, *polyrytmiana* (em., 25 & 40–41). Tämä käsitys rytmien tahdittamasta kaupunkitilasta on Lefebvren esittelemän *rytmianalyysin* perusta.

Rytmit ovat läsnä kaikessa, missä tila, aika ja energia kohtaavat (Lefebvre 2013 [1992], 25; katso myös Edensor 2010b, 69–71). Kävelemisellä, vuorokauden vaihtumisella, katu-soittajan musiikilla, liikennevalojen vuorottelulla ja autojen virroilla on kaikilla oma rytmensä. Kaupunkitilan hetkelliset ja paikalliset rytmit limittyvät erilaisiin pitkäkestoisiin globaaleihin liikkeen ja virtauksien moniulotteisiin rytmeihin (Edensor 2010a, 3).

Lefebvre jakaa kaupunkitilan rytmit karkeasti kahteen luokkaan niiden ominaisuuksien mukaan (katso myös esimerkiksi Simpson 2012, 427–429). *Sykliset rytmit* ovat luonnollisia, biologisia, rytmejä, jotka toistuvat ilman varsinaista alkua tai loppua: päivä vaihtuu yöksi ja yö uudeksi päiväksi, vuodenaajat seuraavat toinen toistaan ja erilaiset fysiologiset toiminnot uusiutuvat kehossa. Sykliset rytmit muodostuvat ilman varsinaista toimijaa ja tietoista toimintaa, ilman näiden rytmien tietoista ylläpitämistä tai sosiaalisesti sovittuja käytänteitä. *Lineaariset, sosiaaliset, rytmit* ovat puolestaan tietoisien toiminnan tulosta, tiettyjä tekoja ja toimintoja, joille on määriteltävissä (osittainen) alku ja loppu. Syklisten rytmien tavoin lineaariset rytmit toistuvat erilaisina (tiedostettuina ja tiedostamattomina) sosiaalisina käytänteinä: joka aamu työntekijät lähtevät työpaikoille, opiskelijat kouluun ja kauppojen ovet aukeavat. Sosiaaliset rytmit toistuvat arjessa näennäisen luonnollisesti, syklisesti, usein osana arjen opittua ja toistettua rutiinia. (Lefebvre 2013 [1992], 17–18 & 40–41.)

Kaikilla kaupunkitilan rytmeillä on ainutlaatuinen mitta: tietty nopeus, frekvenssi ja yhtäpitävyys. Rytmit kuitenkin vertautuvat aina toisiin rytmeihin: se, millaisia ominaisuuksia rytmillä on – miten hidas tai nopea jokin rytmi esimerkiksi on – riippuu aina verrattavissa olevista rytmeistä. (Lefebvre 2013 [1992], 24–25.)

Rytmit luovat kaupunkitilaan rakennetta ja tahtia: harmoniaa ja symmetriaa, disharmoniaa ja asymmetriaa (Lefebvre 2013 [1992], 15–16 & 67–75; Elden 2004, 194–195). Rytmien toimiessa synkronisoidusti, harmonisesti, toisiinsa nähden, puhuu Lefebvre *eurytmiasta*. *Arrytmi*a puolestaan viittaa rytmien keskinäisiin häiriöihin ja kitkaan, rytmien epäsynkroniaan (Lefebvre 2013 [1992], 25). Esimerkiksi Meadows (2010, 83–84) kirjoittaa, miten unettomuudesta kärsivät ihmiset ovat arkisten, yhteiskunnan sosiaaliseen järjestäytymiseen liittyvien, rytmien ulkopuolella. Unettomuuden kautta rakentuu ajallisesti eri tavoin jäsentynyttä, muodoltaan ikään kuin häiriintynyttä ja poikkeavaa, arkista toimintaa yhteiskunnan *yleisiin* päivärytmeihin verrattuna mutta on kokijalle itselleen osa arjen rakentumista. Unettomuuden kokija rakentaa toisenlaista arjen jokapäiväisyyttä, jonka vaarana on jäädä yhteiskunnassa marginaaliin, vaille huomiota. Unettomuus on ääriesimerkki: samansuuntaisia huomiota lienee myös mahdollista tehdä esimerkiksi yövuorotyöläisen arjen rakentumisesta (katso Crang 2001, 191). Highmore (2005, 147–

149) nostaa esiin sen, miten äkkiseltään häiriintyneeltä tai poikkeavalta vaikuttava rytmi tulee tulkituksi juuri poikkeavana vain kun sitä verrataan vallitseviin rytmeihin. Rytmit ovat jatkuvasti osana tilan, ajan ja toiminnan välistä määrittelykamppailua.

Lefebvren (2013 [1992], 33–38) rytmianalyysin keskiössä on keho (katso myös Edensor 2010a, 4–5; Elden 2004, 197; Kullman & Palludan 2011, 350). Lefebvre korostaa rytmianalyysiä tekevän *rytmianalyytikon* roolia käytännön tutkimusprosessissa ja kokemusten tulkitsijana, eräänlaisena tutkimusinstrumenttina: rytmianalyytikko kuuntelee ennen kaikkea omaa kehoaan ja sitä, miten keho reagoi erilaisiin rytmeihin; rytmianalyytikko perustaa analyysinsä kokonaisvaltaisesti kaikkiin aisteihinsa; rytmianalyytikon pitää sekä saada ote rytmistä että antaa rytmin ottaa hänestä itsestään vallan samanaikaisesti. Tämän tarkempia käytännön työkaluja Lefebvre ei kuitenkaan esittele (katso Amin & Thrift 2002, 19; Highmore 2005, 9–10): rytmianalyysin käytännöllinen metodologinen puoli – miten rytmianalyysia voidaan käyttää osana tutkimusta – jää näin ollen osittain hajanaiseksi.

Lefebvren kiinnostuksen kohteena on *arkinen* – usein tavanomaisuudesta johtuen vähälle huomiolle jäävä – elämä kaupungissa ja sen rytmisyys. Lefebvre kiinnittää huomiota niihin jokapäiväisiin, tiedostamattomiin rytmeihin, joiden ympäröimänä – ja rytmejä tuottavina toimijoina – olemme arjessa jatkuvasti. (2013 [1992], 38–40.) Rytmianalyysin kautta tilan, ajan ja tapahtumien vuorovaikutusta on mahdollista tarkastella ja ymmärtää niiden monisäikeisiä keskinäisiä vuorovaikutussuhteita.

Rytmien tarkastelua vaikeuttaa se, että rytmit eivät käytännössä jakaudu yksioikoisesti aiemmin tässä luvussa kuvattuihin kahteen luokkaan, sillä usein rytmit sisältävät sekä syklisiä että lineaarisia ominaisuuksia samanaikaisesti. Toisiinsa erottamattomasti kietoutuneita rytmejä on myös mahdotonta erotella toisistaan, ja tarkastella rytmejä ikään kuin yksittäisinä palasina, sillä rytmit vertautuvat aina toisiin rytmeihin. Rytmit saattavat olla myös ikään kuin piilossa suoralta havainnoinnilta ja saavutettavissa vain tarkastelemalla rytmien muodostamia kokonaisuuksia. Rytmit eivät myöskään ole yksinään tarkastelun kohde vaan ne rakentavat vuorovaikutteisesti ympäristöä ja tarkkailijaa. (Lefebvre 2013 [1992], 17–18 & 40–41.)

Rytmi-analyysin kautta on, yllä mainitusta huolimatta, kuitenkin mielekästä tarkastella jokapäiväistä kaupunkitilassa liikkumista: rytmi käsitteenä lähtökohtaisesti viittaa eri tahtien vuorotteluun, ajallisuuteen ja muutokseen, mitkä teemoina liittyvät keskeisesti liikkeestä käytävään keskusteluun. Rytmi-analyysi nostaa nämä tekijät ja niiden väliset vuorovaikutussuhteet tarkastelun keskiöön ja herkistää eri rytmien – niin näkyvien ja vallitsevien, kuin piilossa olevien ja marginaalisten rytmien – tarkastelulle.

Lefebvre (2013 [1992]) esittelee rytmi-analyysin käsitteenä ja pohtii syvällisesti rytmien olemusta osana jokapäiväistä kaupunkien elämää ja todellisuutta mutta, kuten esimerkiksi Highmore (2005, 159) ja Edensor (2010a, 1–2) tuovat esiin, keskustelu kaupunkitilan rytmeistä – tilan, ajan ja toiminnan välisistä erottamattomista suhteista – ei aina sijoittaudu varsinaisen rytmi-analyysi käsitteen ja yksinomaan Lefebvren ajatusten alle. Luvussa 3 syvennyn tarkemmin tilan, ajan ja toiminnan välisistä suhteista käytävään keskusteluun, joka toisaalta lainaa ajatuksia Lefebvren esittelemästä rytmi-analyysistä, toisaalta tarkastelee aihetta muista lähtökohdista käsin. Keskustelu auttaa hahmottamaan, miten kaupunkitilan rytmejä voidaan ymmärtää ja käsitteellistää, sekä miten rytmisyyden tutkimuksen voi tuoda osaksi käytännön tutkimustyötä.

Tutkimuskysymykset

Kokoamalla aiemmin esitelty liikkeen, kaupunkitilan, arkisen kävelemisen ja rytmi-analyysin teemat yhteen, on mahdollista muodostaa tutkimusasetelma. Tutkimuskysymyksiksi nousevat seuraavat:

- Millaisena liikkeelläolo ja kaupunkitila koetaan liikuttaessa arjen toistuvilla kävelyreiteillä?
- Millaiset rytmisyydet jäsentävät kaupunkitilan ja kehon välistä vuorovaikutusta arkisilla kävelyreiteillä?

2.2 Tutkimuksen aineisto: tutkimusmenetdit ja käytäntö

Arkisen liikkumisen ja liikkeelläolon kokemuksen tutkiminen vaatii omanlaisiaan tutkimusmenetelmiä: menetelmiä, jotka tuovat näkyviksi arkisia – usein luonteeltaan tiedostamattomia ja rutiininomaisia – käytänteitä. Erilaiset etnografiset menetelmät, jotka vievät tutkijan mukaan liikkeeseen, soveltuvat tutkimuksen kysymyksenasettelun kautta nouseviin vaateisiin. Tutkimusmenetelminä *kävely-* sekä *valokuvahaastattelu* tarjoavat keinoja päästä käsiksi erilaisiin merkityksiin ja käytänteisiin arkisilla kävelyreiteillä.

Tutkimusmenetelmien teoreettisessa keskiössä on valokuvahaastattelu (*photo elicitation*), joka menetelmänä viittaa yksinkertaisimmillaan siihen ajatukseen, että tutkimushaastattelussa keskustellaan haastateltavan kanssa kuvista, jotka liittyvät jollakin tavalla tutkittavaan teemaan. Kuvia käytetään haastattelussa herättelemään haastateltavassa ajatuksia, muistoja, mielikuvia ja kokemuksia kuvattuina olevista asioista. Haastattelussa käytettävät kuvat voivat olla valokuvia, piirroksia tai muita visuaalisia esityksiä, ja ne voivat olla valmiiksi tuotettuja/valittuja haastattelijan toimesta tai haastateltavan itsensä tuottamia/valitsemia. Kuvien kautta päästään käsiksi asioihin, jotka pelkän puheen ja aiempien muistikuvien kautta eivät välttämättä tulisi esiin. (Katso Harper 2002, 13; Auker, Frisvoll & Stewart 2010, 374–375.)

Tässä tutkimuksessa hyödynnän tätä valokuvahaastattelun perusideaa, ja yhdistän sekä keskusteltavien kuvien *tuottamisen* prosessin että tämän kuvista käytävän *keskustelun* yhdeksi aineistokokonaisuudeksi. Tutkimuksen aineisto koostuu käytännössä näin ollen kolmesta aineistopalasesta: haastateltavien kanssa toteutetuista kävelyhaastatteluista heidän esittelemillään arkisilla kävelyreiteillä, haastateltavien kävelyhaastatteluiden aikana tuottamista valokuvista, sekä näiden valokuvien ympärille rakentuneista valokuva-haastatteluista.

Aineiston suhteen lähtökohtana on ajatus siitä, että tutkittavaa ilmiötä – kaupunkitilan kokemusta osana arkisia kävelyreittejä – on mielekästä lähestyä useasta näkökulmasta

samanaikaisesti, haastatteluiden ja valokuvien avulla. Eri aineistopalaset täydentävät toisiaan, tuovat esiin erilaisia puolia tutkittavasta ilmiöstä, sekä tarjoavat erilaisia tarkastelunäkökulmia tutkimusaiheeseen (katso Harper 2002).

Valokuvien käytännöllinen, koko haastattelutilannetta ankkuroiva, rooli haastatteluissa oli kaksiosainen. Ensimmäiseksi toteutetun kävelyhaastattelun aikana haastateltavalla oli tehtävänä havainnoida ympäristöään ja ottaa mielestään mielenkiintoisista tekijöistä valokuvia. Jälkimmäisessä valokuvahaastattelussa keskityttiin tarkastelemaan näitä haastateltavan juuri tuottamia valokuvia yhdessä hänen kanssaan. Valokuvat eivät siis ole irrallisia haastateltavien kanssa toteuttamistani kävelyistä ja kävelyiden jälkeen toteutetuista valokuvahaastatteluista vaan keskeinen osa näiden haastatteluiden rakentumisesta. Valokuvia ei näin ollen ole tämän tutkimuksen kysymyksenasettelun suhteen mielekästä tarkastella irrallisina haastatteluista, erillisenä kuva-aineistona, vaan nähdä ne koko kaksivaiheisen haastattelurupeaman keskeisenä rakennuspalikkana.

Kävelyhaastattelu tutkimusmetodina

Kävelyhaastattelun ideana on tehdä haastattelu haastateltavan kanssa ympäristössä liikuttaessa. Kävelyhaastattelun avulla on mahdollista havaita arkisia tilallisia käytänteitä ja kokemuksia tilanteessa: haastattelun aikana päästään käsiksi sekä tilallisten kokemusten syntymiseen että näiden kokemusten tulkintaan. (Kusenbach 2003, 463.) Jokinen, Asikainen ja Mäkinen (2010, 261) selventävät: ”– – [kävelyhaastattelussa] tutkija pääsee selvittämään 'in situ', mitä ympäristön aistiminen ja kokeminen merkitsevät haastateltavalle, ja osallistumaan näihin kokemuksiin – –”.

Kävelyhaastattelu voidaan käytännössä toteuttaa monella eri tavalla, moneen eri tarkoitukseen ja toteutusmuodoltaan erilaisena (katso Kusenbach 2003, 463–465; Jokinen ym. 2010, 258–260). Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta kävelyhaastattelun muoto, jossa kuljettava reitti ajankohtineen vastaa mahdollisimman paljon haastateltavan *tavallista* reittiä, ja tätä kautta ainakin osittain reitin aikana syntyviä kokemuksia, on menetelmänä tutkimuksen tarkoitukseen osuva. Kulkemalla haastateltavan kanssa tä-

män tutussa ja arkisessa ympäristössä, voidaan parhaiten havaita myös arkisen liikkumisen tilallista kokemusta. Kusenbach (2003, 463) nimittää yllä kuvattua kävelyhaastattelun muotoa *luonnollisen mukaan menemisen (natural go-along)* -menetelmäksi.

Kusenbach (2003, 463–464) kirjoittaa, miten mukaan menemisen -menetelmässä olennaista on tutkijan kuunteleva ote. Kävelyhaastattelussa ei ole kyse vain haastatteluille tyypillisistä kysymyksistä ja vastauksista: kävelyhaastattelussa tärkeää on haastateltavan kanssa vietetty aika, kuunteleminen ja haastateltavan toiminnan seuraaminen. Liikkeellä oltaessa vaihtuva ympäristö tarjoaa jatkuvasti keskusteluvirikkeitä, joten kysymykset ja keskustelunaiheet usein syntyvät vasta kävelyhaastattelun aikana, tilanteessa. Hall (2009, 582) kirjoittaa, miten parhaimmillaan kävelyhaastattelut ovat kolmenkeskisiä keskusteluja haastateltavan, haastattelijan ja ympäristön välillä. Haastattelut muodostuvat varsinaisilta keskustelunaiheiltaan näin ollen erilaisiksi mutta haastatteluita yhdistävät tutkimuksen kysymyksenasettelu ja tutkittavaan ilmiöön liittyvät laajemmat teemat.

Jalkautuminen arkisille reiteille: kävelyhaastattelut

Tutkimusaineiston käytännöllisessä keskiössä ovat haastateltavien toistuvilla kävelyreiteillä toteutetut kävelyhaastattelut. Haastateltaviksi etsin sosiaalisen median avulla kaikenikäisiä aikuisia henkilöitä, jotka kulkevat säännöllisesti kävellen arjessaan Tampereen kaupungin keskusta-alueella (katso liite 1 haastattelupyyntö). Tutkimuksen kannalta ei ollut oleellista määrittää ennalta sitä, minkälainen reitti (esimerkiksi työ-/kauppa-matka, matka ystävän luokse tai virkistäytymisen vuoksi käveleminen) haastateltavan kanssa käveltäisiin, vaan oleellista oli reitin arkipäiväisyys, toistuvuus.

Muodostin haastatteluja varten avoimen ja suhteellisen kevyen haastattelurungon, johon kokosin erilaisia tutkimuksen kysymyksenasettelun mukaisia virikkeellisiä kysymyksiä (katso liite 2 haastattelurunko). Kävelyhaastattelussa valmiiden kysymysten sijaan keskeisempää on kuitenkin haastateltavan omat kertomukset reitistään ja ympäristön herättämät keskustelunaiheet kävelytilanteessa (Jokinen ym. 2010, 256). Ennalta

laaditut kysymykset olivat haastattelun apuvälineitä, joidenka avulla keskustelua tarvittaessa heräteltiin ja ohjattiin tutkimuksen kannalta kiinnostaviin teemoihin. Tavoitteena oli kuulla laaja-alaisesti kokemuksia, mielteitä ja tarinoita eletystä arjesta ja liikkumisesta kaupunkitilassa. (Teemallisen haastattelurungon kokoamisesta: Hirsjärvi & Hurme 2008, 65–67.)

Haastattelun lopulta kuutta henkilöä, joista kaksi oli naisia ja neljä miehiä, iältään 29–55 vuotta. Kaksivaiheiset haastattelut toteutettiin marraskuussa 2013 Tampereen kaupungin keskusta-alueella. Tapasin haastateltavat heidän ilmoittamassaan paikassa ja valitsemaan ajankohtana: sähköpostin välityksellä tapaamisaika ja -paikka olivat ennalta sovittuja. Tapaamispaikoiksi muodostuivat haastateltavan kodin, työpaikan tai usein asioiman kaupan edusta: kulkemamme reitit olivat luonteeltaan arkisia kauppa-, opiskelu- ja työmatkoja. Aineistoa tarkasteltaessa on huomioitava, että haastateltaviksi valikoituneet henkilöt asuivat kaikki Tampereen kaupungin keskusta-alueella haastatteluhetkellä: arkisten kävelyreittien lisäksi samat fyysiset ympäristöt näyttäytyvät näin ollen laaja-alaisesti haastateltavien elinpiirinä, erilaisissa arjen ja erityisen konteksteissa.

Haastateltavista neljä tapasin iltapäivästä, tapaamisajankohdan ollessa kello 16:00 ja 17:00 välillä (haastateltavat M29a, N55, M29b ja N40), ja kaksi haastateltavaa aamusta, kello 8:00 ja 10:00 välillä (haastateltavat M36 ja M31)². Yksi haastatteluista (N55) toteutettiin viikonlopun päivänä, muut viikon arkipäivinä. Haastattelujen ajankohtaa tai kuljettavan reitin tavallista kulkemisajankohtaa en ennalta rajannut aamu- ja päiväaikaan vaan tämä seikka määrittyi haastateltavien esittelemien reittien kautta. Reittien kävelmiseen kului aikaa noin 17–34 minuuttia kuhunkin. Haastateltavat ohjasivat kävelymme suuntaa ja liikkumisnopeuttamme. Haastattelut nauhoitettiin.

Ainoa viikonlopun päivänä toteutettu haastattelu (N55) – luonteeltaan kauppamatka – erosi muista haastatteluista reitin muodon suhteen oleellisesti: reitti oli muista kuljetuis-

² Haastateltaviin viitataan merkkiiyhdistelmällä, josta selviää haastateltavan sukupuoli (N(ainen)/M(ies)) sekä haastateltavan ikä. Jos merkkiiyhdistelmä on haastateltavilla muuten sama, on eri haastateltavat eroteltu pienellä kirjaimella (a ja b) kronologisen haastattelujärjestyksen perusteella.

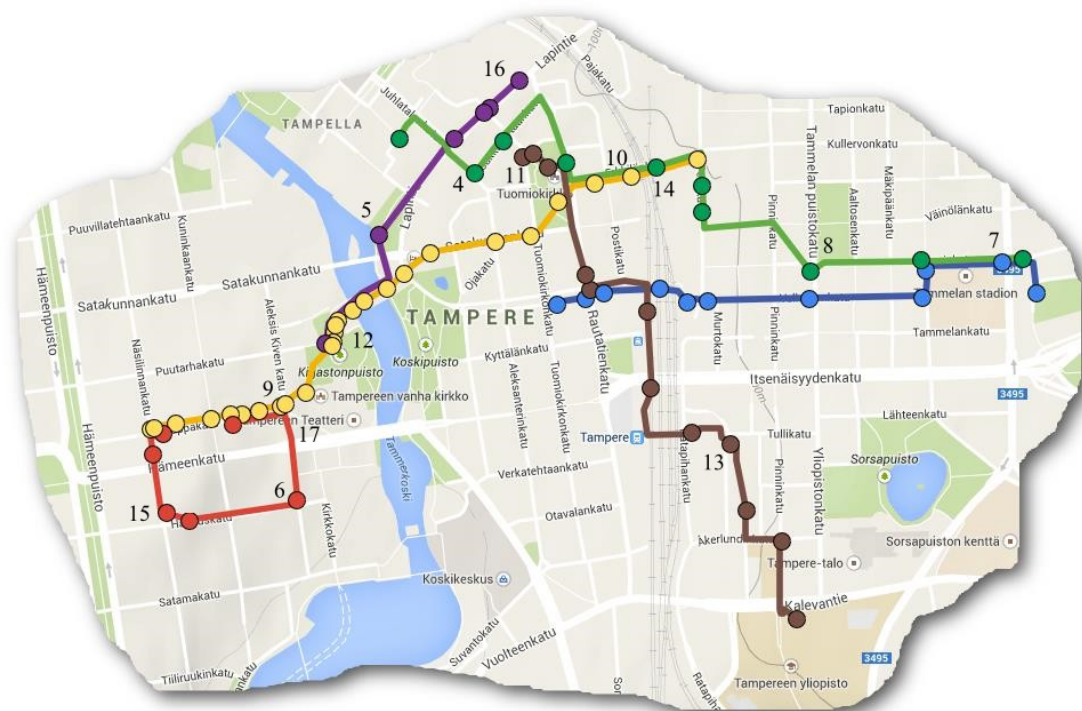
ta reiteistä poiketen muodoltaan ympyrämäinen, kuljimme paikasta A paikkaan A, ja kävelimme sen, haastattelutapaamisen päivämääräsekaannuksesta johtuen, normaalitilanteesta poikkeavaan aikaan. Haastateltava kulkee yleensä tätä kyseistä reittiään arkipäivisin: osa hänen normaalisti arkena asioimistaan liikkeistä oli suljettu haastatteluhetkellä, viikonloppuna, samaiseen kellonaikaan. Näin ollen reitti, joka tavallisesti kulkee eräiden liikkeiden lävitse, sai kävelyhaastattelun aikana tavallisesta poikkeavan muodon liikkeiden ollessa suljettuina. Muiden haastateltavien reitit olivat matkoja paikasta A paikkaan B, ja ne toteutettiin tavalliseen aikaan arkipäivinä.

Kävelyhaastatteluiden aikana keskustelimme käveltävän reitin ominaisuuksista, liikkumisen ympäristöstä, näkymistä, tapahtumista, kokemuksista sekä muista reitin ja kävelemisen herättämistä ajatuksista. Haastattelut etenivät hyvin luonnollisesti, keskustelumaisesti, mikä kävelyhaastatteluille on tyypillistä (Jokinen ym. 2010, 256).

Kävelyn ajaksi lainasin haastateltavalle digitaalisen valokuvakameran ja esitin toiveen siitä, että haastateltava ottaisi kävelyn aikana valokuvia häntä itseään kiinnostavista tekijöistä reitillään: kohteista, tapahtumista ja näkymistä, jotka hänen mielestään kuvaavat hyvin hänen jokapäiväistä ja/tai haastattelukerran liikkumista reitillä, tai muuten herättävät ajatuksia (katso valokuvaukseen liittyvä ohjeistus liite 2 haastattelurunko). Valokuvaustehtävästä ei ilmoitettu haastateltaville etukäteen, sillä valokuva-aineiston haluttiin syntyvän haastattelutilanteessa, ilman, että haastateltava olisi ennalta miettinyt tarkemmin kuvattavia kohteita. Näin, oletettavasti, päästiin valokuvien osalta käsiksi parhaiten siihen (haastattelu)tilanteeseen, ja sen aikana muodostuneisiin ajatuksiin, tunteuksiin ja keskustelunaiheisiin reittiin ja liikkumiseen liittyen. Tällöin haastateltavan saattoi olla myös helpompi tarkkailla ympäristöä vertaillen haastattelukerran matkaa tavalliseen reitillä liikkumiseensa, ja nostaa tämän eron kautta ilmeneviä tekijöitä valokuvien avulla esiin. Valokuvien roolina oli ensisijaisesti olla reitistä ja kokemuksista kertomisen apuvälineinä: valokuvia hyödynnettiin kävelyhaastattelua seuranneessa valokuva-haastattelussa.

Kameran kanssa kävelemisen tarkoituksena oli myös vahvistaa haastateltavan kokemusta kävelytilanteessa asiantuntijana olemisesta (katso Auken ym. 2010, 384). Halusin

haastatteluiden avulla päästä kiinni haastateltavia itseään kiinnostaviin teemoihin ja kokemuksiin, valmiiden, tutkijan itsensä asettamien, ajatusmallien sijaan: tähän tarkoitukseen soveltui hyvin se, että kamera oli haastateltavan käsissä haastattelun aikana. Vaihtoehtoisesti kamera olisi voinut olla haastattelun aikana myös esimerkiksi tutkijan omis-
sa (katso esimerkiksi Bendiner-Viani 2005) tai ulkopuolisen kuvaajan (katso esimerkiksi Fink 2012) käsissä. Haastateltavien aiempi kokemus valokuvaamisesta ei ollut olennais-
ta kuvien tuottamisen kannalta: kameran käyttämiseen liittyvät seikat käytiin haastatel-
tavan kanssa yhdessä lävitse ennen liikkeelle lähtemistä, ja automaattiasetusten avulla digikameran käyttö luonnistui helposti. Oman ympäristön valokuvaaminen kertomisen
apuvälineeksi ei mielestäni vaadi erityisiä kuvausteknisiä taitoja. Haastateltavilla ei ollut
varsinaisia ongelmia kameran käyttämisen suhteen: haastatteluiden aikana kävikin ilmi,
että useampi haastateltavista harrasti omien sanojensa mukaan valokuvaamista vapaa-
ajallaan.

Kuvio 2. Haastateltavien kanssa toteutetut kävelyhaastattelut merkittyinä Tampereen kaupungin keskustaa kuvaavaan karttaan. Värillisillä ympyröillä on merkitty karttaan haastateltavien kävelyiden aikana tuottamien valokuvien kuvauspaikat. Ympyröitä yhdistävät viivat kuvaavat kuljettuja reittejä. Eri haastateltavien kanssa kuljetut reitit on kuvattu eri väreillä. Karttaan on numeroin (4–17) merkitty tässä työssä myöhemmin (luvut 4.1–4.3) esitetyt valokuvat kuvioiden otsikoiden numeroinnin mukaisesti ("Kuvio x", missä "x" on otsikon numero). Karttamerkinnät: kirjoittaja. Karttapohja: Google Maps.

Yllä olevaan Tampereen kaupungin keskustaa kuvaavaan karttaan (kuvio 2)³ on merkitty haastateltavien kanssa kävelyhaastatteluiden aikana kuljetut reitit sekä haastateltavien kävelyiden aikana tuottamien valokuvien kuvauspaikat. Vaikka kävelyhaastattelut toteutettiin Tampereen kaupungin keskusta-alueella, ja vaikka haastateltavien arkiset reitit ja kokemukset sijoittuvat juuri samaiselle kaupunkialueelle, ei Tampereen keskusta-aluetta tule kuitenkaan mieltää tämän tutkimuksen varsinaiseksi tutkimuskohteeksi. Mekaaninen liike, käveleminen, sijoittuu tiettyyn paikkaan ja aikaan, tiettyyn ympäristöön – tämän tutkimuksen puitteissa marraskuiselle Tampereelle – mutta, kuten aiemmin olen jo tuonut esiin, tutkimuksen keskeisenä kiinnostuksen kohteena on kokemus arkisesta liikkumisesta yleisesti. Tutkimuksessa nostetaan esiin erilaisia tekijöitä ja ilmiöitä, jotka liittyvät arkisessa kaupunkiympäristössä liikkumiseen – ei yksinään Tampereelle ominaisia piirteitä – ja ovat mahdollisesti yleistettävissä laajemmin. Kartan käyttäminen kävelyjen reittien havainnollistajana tässä kohtaa on tästä huolimatta kuitenkin perusteltua, sillä kartan avulla pystytään sijoittamaan nämä aineistosta esiin nousevat yleiset kokemukset siihen konkreettiseen ympäristöön, missä ne ovat muodostuneet.

Valokuvia arkisilta reiteiltä: valokuvahaastattelut

Valokuvia sain aineistoksi kaikilta haastateltavilta, valokuvien lukumäärän vaihdellessa 6 ja 29 kappaletta välillä haastateltavaa kohden. Yhteensä valokuvia kertyi aineistoksi 81 kappaletta. Aineiston valokuvien kuvauskohteet vaihtelevat yleisluonteisesta alueen kuvauksesta tiettyjen yksityiskohtien tallentamiseen. Kohteena ovat – haastateltavien kertoman mukaan – niin fyysinen ympäristö, tietty tilanne tai tapahtuma, tietyn tekijän läsnäolo/puuttaminen kuin *yleiseksi* koetun tunnelman kuvaus.

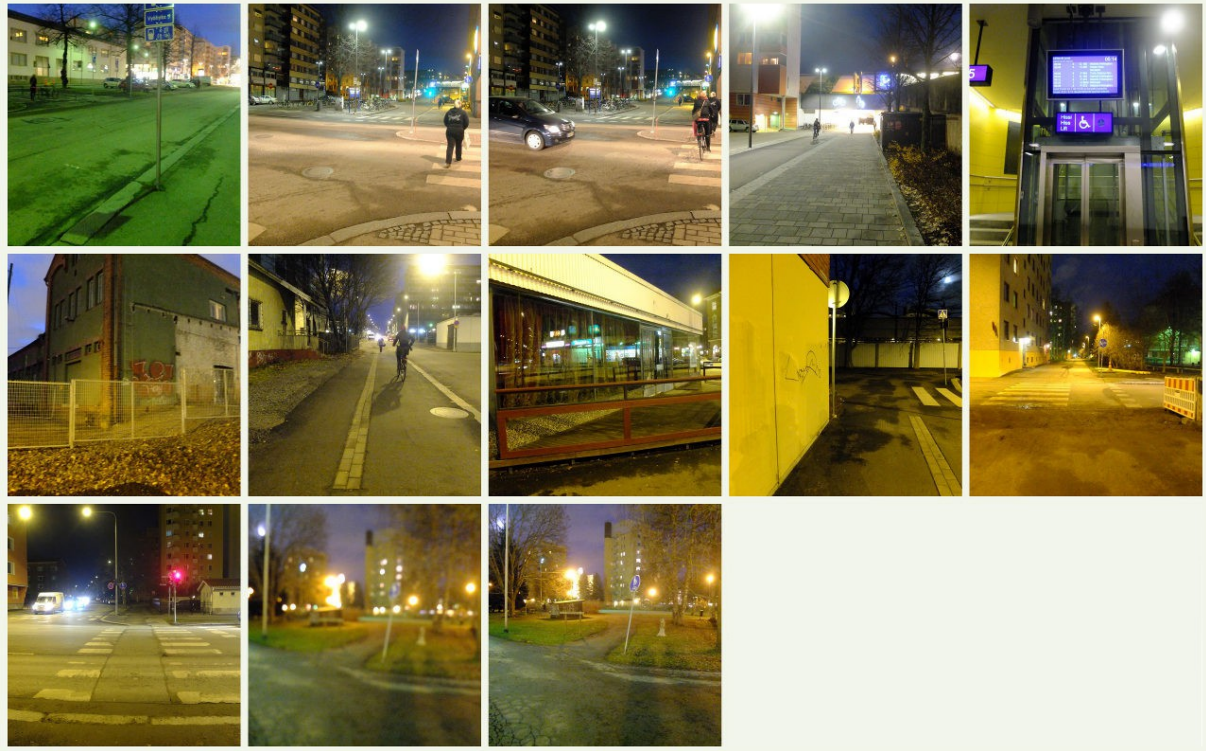
Haastattelurupeaman jälkimmäisen osan, valokuvahaastattelun, aikana keskustelimme haastateltavan tuottamista valokuvista. Valokuvahaastattelut toteutettiin kunkin kävely-

3 Karttaan ei ole merkittynä reittien varsinaisia alkua- ja päätepisteitä, eli siis reittejä kokonaisuudessaan, tutkimuseettisistä syistä. Kartan merkintöjen kautta on kuitenkin mahdollista saada riittävän kattava kuva kuljetuista kävelyreiteistä.

reitien päätepisteen lähellä sijaitsevassa kahvilassa (ja yhdessä tapauksessa haastateltavan kotona): pöydän ääreen istuminen tarjosi mahdollisuuden myös kysyä tarkentavia kysymyksiä kävelyn aikana esiin nousseista teemoista ennen valokuvien tarkastelua. Haastattelun aikana kävimme yhdessä lävitse kaikki haastateltavan kävelyn aikana tuottamat valokuvat kronologisessa järjestyksessä kannettavan tietokoneen näytöltä. Haastattelut nauhoitettiin. Valokuvahaastattelut kestivät haastateltavasta ja haastateltavan tuottamien valokuvien, ja niiden herättämien ajatusten, määrästä riippuen noin 35–80 minuuttia.

Pieni kysymyspatteristo (katso liite 2 haastattelurunko) oli laadittu ennalta avuksi kuvista käytävää keskustelua varten. Ennalta laaditut kysymykset olivat valokuvahaastattelun aikana, kuten kävelyhaastattelussakin, lähinnä apuna keskustelun synnyttämisessä: halusin ensisijaisesti kuulla haastateltavien omalähtöisiä mielteitä kuvistaan ja niiden esittämistä asioista ja teemoista. Ennalta laaditut kysymykset olivat luonteeltaan hyvin avoimia ja laajoja, ja lähinnä sitoivat keskustelua tutkimuksen kannalta kiinnostaviin teemoihin. Haastattelut seurailivat avoimeen haastattelurunkoon perustuvaa teemahaastattelua. (Puolistrukturoidusta teemahaastattelusta: Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.)

Alla (kuvio 3) on kuvattuna erään haastateltavan kävelyhaastattelun aikana tuottamat valokuvat kronologisessa järjestyksessä. Kuvio auttaa hahmottamaan, millaista kuva-ainestoa haastateltavat tuottivat kävelyiden aikana valokuvahaastatteluita varten. Valokuvien tarkastelu tarjosi valokuvahaastateluille selkeän ja jäsenytyneen rungon, jonka kautta keskustelua haastateltavien reiteistä oli luontevaa syventää valokuvien tarjotessa konkreettisen keskustelunaiheen (Harper 2002, 20). Valokuvahaastattelussa tutkijan ja haastateltavan on perinteistä haastattelua helpompaa varmistua, että molemmat keskustelevat samasta asiasta, eivätkä ikään kuin toistensa ohitse, kun valokuvan kautta keskusteltuja asioita on mahdollista konkreettisesti havainnollistaa (Auken ym. 2010, 384).

Kuvio 3. Erään haastateltavan (M29a) kävelyhaastattelun aikana tuottamat valokuvat, jotka rakentavat reitillä kulkemisen arkista kertomusta. Valokuvat ovat kuvausajankohdan suhteen kronologisessa järjestyksessä riveittäin vasemmalta oikealle, ylhäältä alas, ja tässä järjestyksessä niistä keskusteltiin yksitellen haastateltavan kanssa valokuvahaastattelun aikana.

Valokuva-aineisto tarjosi sekä mahdollisuuden syventyä kävelyn aikana esiin nousseisiin asioihin että lähestyä reittiä ja liikkumisen kokemusta toisenlaisista näkökulmista. Valokuvauksen tehtävänanto mahdollisti kuvien ottamisen sekä kävelyn aikana keskustelemistamme asioista että niistä, mistä emme puhuneet. Kuvien tarkastelun kautta ilmeni näin ollen myös kokonaan uudenslaisia seikkoja ja mietteitä, joita kävelyn ja kuvaustapahtuman aikana haastateltava ei nostanut esiin. Valokuvahaastatteluiden kautta keskustelua voikin syntyä monipuolisemmin erilaisista teemoista, kuin perinteisten, vain puheeseen luottavien haastatteluiden kautta (katso Harper 2002, 22–23).

Valokuvien tarkastelussa keskusteltiin kuvauskohteista, reittiin ja liikkumiseen liittyvistä yleisemmistä teemoista, kuvaustapahtumasta sekä valokuvien näkymien ja tapahtumien suhteesta kuvattujen paikkojen tavalliseen tilanteeseen. Monet kuviin – usein sattumalta – tallentuneet yksityiskohdat herättivät haastateltavissa ajatuksia, jotka usein veivät kes-

kustelun reitistä ja sillä kulkemisesta kohti erilaisia henkilökohtaisia muistoja ja kokemuksia (katso Auken ym. 2010, 382–383).

Valokuvien ankkuroimien kaksivaiheisten haastattelurupeamien kautta oli mahdollista kerätä runsas ja rikas aineisto. Tutkimusmenetelmät veivät konkreettisesti tutkijan ja informantit kaupunkitilaan, tapahtuman hetkeen ja tilanteeseen, sekä tarjosi valokuvien muodossa mahdollisuuden kommunikoida kokemuksista monipuolisesti.

2.3 Lähtökohdat aineiston analyysiin

Tutkimuksen aineistoa – kävelyhaastatteluita, haastateltavien tuottamia valokuvia ja valokuvahaastatteluita – tarkastellaan analyttisesti yhtenä kokonaisuutena. Aineiston eri osia ei ole mielekästä tarkastella toisistaan irrallisina palasina, sillä nämä eri aineiston osat ovat muodostuneet olennaisesti liittyneenä muihin aineiston osiin, kuten aiemmin olen tuonut esiin. Haastatteluita ja valokuvia tarkastellaan näin ollen samanaikaisesti.

Aineistoa lähestytään ensisijaisesti *sisällönanalyysin* keinoin tutkimuksen keskeisen teoreettisen viitekehyksen – rytmien ja liikkeelläolon kokemuksen – näkökulmasta. Erilaiset aineistossa ilmenevät tekijät, jotka antavat viitteitä tilan, ajan ja toiminnan välisistä (toistuvista) suhteista, ovat aineiston analyysissä kiinnostuksen kohteena. Sisällönanalyysin toteuttamiseen liittyy keskeisesti ajatus rajaamisesta: analyysin tarkoituksena ei ole kirjoittaa kaikkea mahdollista aineistosta esiin tulevaa auki, vaan keskittyä tutkimuksen kannalta keskeisiin teemoihin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92), tämän tutkimuksen tapauksessa kaupunkitilan ja liikkeelläolon kokemuksiin ja rytmisyyteen. Aineistosta esiin nousevista tekijöistä muodostetaan yhtenäisiä teemoja, joiden avulla löydöksiä on mahdollista jäsentää, ja liittää ne osaksi laajempia ilmiöitä. (Teorialähtöisestä sisällönanalyysistä: em., 97–98.)

Sisällönanalyysin ohella kävelyhaastatteluita on lähestytty itse haastattelutilanteen tarkastelun kautta: mitä tapahtui kävellessämme haastateltavan kanssa tämän reitillä, ja miten kertomukset reiteistä ja liikkeen kokemuksesta rakentuivat liikkumisen aikana? Keskeistä aineiston tarkastelussa ei ole siis vain se, mistä puhuttiin vaan myös se, millaiseksi tilanne, jossa puhuttiin, muodostui; mitä tilanteessa tapahtui (katso myös Kusenbach 2003, 466). Kävelyn aikana haastateltavien tuottamat valokuvat auttavat rakentamaan yhteisestä reitillä liikkumisestamme kokonaista kuvaa. Nauhoitetut haastattelut, sekä lyhyet haastattelun jälkeen tekemäni muistiinpanot haastattelun tapahtumista, auttavat osaltaan myös ymmärtämään haastattelua prosessina, osana liikettä kaupunkitilassa.

Arkisen kaupunkitilan ja liikkeen rytmisyyden tutkimusta on mahdollista lähestyä lukuisista näkökulmista käsin. Kullman ja Palludan (2011) avaavat peruskouluikäisten lasten arkisten kävelyreittien rytmisyyttä ja suhdetta liikkeen tilaan teemahaastatteluiden ja etnografisten, osallistuvien, menetelmien avulla. He tuovat tekstissään esiin, miten toisaalta lasten opitut keholliset rutiinit, ja toisaalta kehollinen (fyysisen ja sosiaalisen ympäristön sallimissa rajoissa tapahtuva) luova toiminta, kohtaavat arkisella matkalla, arkisissa liikkumisen ympäristöissä. Wunderlich (2008) tuo esiin, miten kävelyssä yhdistyvät erottamattomasti kehollisuus ja henkilökohtainen tilakokemus: käveleminen on samanaikaisesti tilan tekemistä ja tilan kokemista, oman rytmin asettamista. Vergunst (2010) kirjoittaa, miten käveltäessä urbaanissa ympäristössä, keho tuottaa ja yhdistää erilaisia materiaalisia ja sosiaalisia suhteita, ja tuottaa tätä kautta katutilaan rytmiä. Kehosta ja kävelystä tulee näin keskeinen osa sosiaalisen tilan rakentumista. Simpson (2012) havainnollistaa intervallivalokuvauksen (*time-lapse*) keinoin, miten taikaesitys tuottaa aktiivisesti hetkellisen tapahtuman kadulle, keräten ympärilleen joukon kiinnostuneita katseita. Yksittäinen tapahtuma asettaa omanlaisen hetkellisen tilallisen rytmin kadulle, jolla on keskeinen vaikutus tilan – hetkelliseen ja lyhytaikaiseen – rakentumiseen.

Yllä kuvattujen esimerkkien valossa rytmianalyysi näyttäytyy eräänlaisena herkkyytinä rytmien olemassaololle, rytmien havaitsemiselle, tunnistamiselle ja ymmärtämiselle. Yllä esitellyt esimerkit näyttävät, miten erilaisten menetelmien ja lähestymistapojen kautta on mahdollista kohdistaa mielenkiinto samaan kohteeseen: kaupunkitilan, liikkeen ja liikkujan välisiin suhteisiin. Rytmianalyysissä ei olekaan kyse konkreettisesta analyysimenetelmästä – varsinaisesta tutkimustyökalusta, metodista – vaan kyse on lähinnä tutkimuksellisesta asenteesta, orientaatiosta (Highmore 2005, 9–10), kuten aiemmin todettua. Rytmianalyysi tulee kuitenkin mieltää käytännölliseksi, havaittua ja elettyä maailmaa tutkivaksi, asenteeksi eikä vain teoreettiseksi ja abstraktiksi *ikkunaksi* maailmaan (Uimonen 2006, 128). Tutkimuksen aineistoa tarkastellaan käytännössä siis sisällönanalyysin keinoin, rytmianalyyttisestä tarkastelunäkökulmasta käsin. Luvussa 3 tarkastelen lähemmin, millainen rytmianalyyttinen tutkimusorientaatio teoreettisilta lähtökohdiltaan on, ja näin rakennan perustaa aineiston sisällönanalyysille.

Valokuvat kertomisen apuvälineinä: miten tulkita valokuvia?

Valokuvan katsominen on ensisijaisesti henkilökohtainen prosessi: valokuvia katsotaan, ja niiden merkityksiä tulkitaan, henkilökohtaisesti. Valokuvassa ei ole kyse tietyn ajallisen hetken ja tilanteen ikuistamisesta vaan kuvaa tulkitsevan käsitys tästä ikuistetusta ajallisesta hetkestä ja tilanteesta. Valokuvat kertovat aina jostakin – niillä kommunikoidaan jotakin kuvaajan toimesta – mutta ne ovat ennen kaikkea representaation välineitä: valokuvat sisältävät erilaisia tulkinnallisia, sekä yhteisesti jaettuja, kulttuurisidonnaisia, että henkilökohtaisia, tiedostettuja ja tiedostamattomia merkityksiä. (Katso Barthes 2000 [1980], 16–18, 25–28 & 39–43.) Kotkavirta (2009, 46) kirjoittaa: *”Kuvien maailmassa muistot, mielikuvat ja tunnelmat sekoittuvat sanallisesti vaikeasti tavoitettavalla tavalla kuvan esittämiin yksityiskohtiin esinetodellisuudesta.”* Valokuva saa lopullisen merkityksensä sitä tulkittaessa ja sen merkityksiä jäsenettäessä, eli kuvaa katsovan käsisissä, silmissä ja mielessä.

Tutkimuksen valokuva-aineistoa tarkastellaan ensisijaisesti kertomisen apuvälineenä ja erottamattomana osana haastatteluaineistoa, kuten aiemmin olen jo tuonut esiin. Tämällä kuvattu, valokuvien tulkinnallinen, kulttuuri- ja henkilösidonnainen, luonne on valokuvia, ja erilaisia visuaalisia representaatioita ylipäättänsä, tarkasteltaessa oleellista kuitenkin pitää mielessä. Valokuvien katsomiseen liittyy aina tulkintaa ja merkitysten antamista, sekä henkilökohtaisista että sosiaalisista, jaetuista, lähtökohdista. Kuvia katsoo aina henkilö, subjekti, tietyssä ajassa ja paikassa (Tuan 2006, 21–22).

Tutkimuksen valokuva-aineiston analyysi on tutkimuksen tarpeisiin nähden ikään kuin sisäänrakennettuna jälkimmäiseen haastatteluosioon: valokuvahaastattelulla on päästy kiinni siihen, miten kuvan tuottaja itse *lukee* omaa kuvaansa ja siihen liittyviä merkityksiä (katso Harper 2002, 22–23). Varsinaiselle tutkijalähtöiselle kuva-analyysille en koe olevan tässä tapauksessa sijaa – kuten olen aiemmin jo tuonut esiin – sillä valokuvat mielletään tämän tutkimusasetelman kannalta ensisijaisesti haastatteluiden tueksi. Valokuvien kautta ei ole tarkoituksenmukaista tulkita kaupunkitilan rytmejä suoraan, tai nähdä niitä rytmien *tallenteiksi* (Simpson 2012, 425–426), vaan näiden kuvien avulla on mahdollista päästä käsiksi rytmeihin tulkinnan, valokuvahaastatteluiden, kautta.

Kävelyhaastatteluiden aikana kuvaustilanteet olivat usein ajallisesti nopeita tapahtumia. Kuvaustilanne konkreettisesti pysäytti haastateltavan liikkeen, ja katkaisi keskustelun, muutaman sekunnin ajaksi kerrallaan. Kuvaustilanteet kuitenkin lomittuivat jouhevasti kävelemisen oheen: yhden kuvan kohdalla palasimme haastateltavan kanssa jo kuljettua reittiä takaisin muutaman metrin, jotta haastateltava sai kuvaan haluamansa rajauksen, mutta tämä oli yksittäinen tapaus.

Aineiston valokuvat ovat rajaukseltaan laajoja – ne sisältävät varsinaisen kuvauskohteen lisäksi laajasti muuta ympäristöä – ja kuvakulma on (yhtä kuvaa lukuun ottamatta) kuvaajan silmien tasolla: kuvat ovat kuin pikaotoksia liikkeestä, kaupunkitilan keskeltä, katusostasosta. Kuvaustilanteesta juontuva valokuvien laaja rajaus tuotti monesti yllätyksiä kuvaajille kuvia myöhemmin tarkasteltaessa: valokuvahaastattelun aikana kuvista löytyi, usein kuvaustilanteesta tiedostamattomiksi jääneitä, yksityiskohtia ja tilanteita, jotka omalta osaltaan ohjasivat valokuvista käytävää keskustelua. Toisaalta, kuvat saattoivat yllättää haastateltavan myös tekijöiden odottamattomalla puuttumisella: useat haastateltavat toivat esimerkiksi esiin, miten kuvaustilanteessa ihmisiä ja autoja tuntui olevan paljon enemmän, mitä he kuvastaan myöhemmin löysivät.

Aineiston valokuvat eivät yksinomaan kuvaa, ja auta haastattelussa kertomaan, kaupunkitilan visuaalisista tekijöistä. Valokuvat tulisi nähdä moniulotteisina esityksinä, jotka voivat kuvata esimerkiksi kokemusta ja paikan sosiaalisia piirteitä varsinaisen fyysisen ja materiaalisen todellisuuden ohella. Valokuvan ottamiseen liittyvät syyt sekä kuvien tarkastelemisen herättelemät muistot ja kokemukset saattavat olla kävelyhaastattelun kerralta, edelliseltä päivältä tai vuosikymmenien takaa. (Auken ym. 2010, 374–375.) Aineiston valokuvat auttavat palauttamaan, tuomaan esiin ja refleктоimaan laaja-alaisesti kokemuksia, tunteita ja aistihavaintoja kaupunkitilassa liikkumisesta.

Koko aineistoa tarkasteltaessa on syytä pitää mielessä se, että kokemuksella ja siitä kertomisella on keskeinen ero: kokemuksia kaikessa laajuudessaan, ja moniulotteisuudessaan, on vaikea välittää, kommunikoida, muille (Kusenbach 2003, 458–459). Kokemus ei ole yhtä kuin kertomus kokemuksesta – esimerkiksi sanoin tai valokuvin – vaan kyse on kokemuksen esittämisestä, representaatiosta. Esitettäessä tehdään tiedostettuja ja tie-

dostamattomia valintoja sen suhteen, *minkälaisia* tekijöitä, ja *minkälaisista* näkökulmista, tullaan esittäneeksi muille. Mistä halutaan kertoa, mitä halutaan jättää pois, miten asiat esitetään ja mitä toisen odotetaan ikään kuin haluavan kuulla? Esittämisen lisäksi keskeistä on se, miten esityksiä tulkitaan: miten esitetyt asiat – ja esitys itsessään – tulevat ymmärretyiksi niitä tulkitsevan yleisön osalta? (Murray 2009, 477–479.) Tämä kokemuksen, kokemuksesta kertomisen ja kertomuksien tulkitsemisen välisten suhteiden problematiikka ei ole yksinomaan tälle tutkimukselle, tai käyttämilleni tutkimusmenetelmille, ominaista, vaan liittyy yleisemmin laadullisen tutkimuksen tekemisen keskusteluun. Tämä keskustelu on syytä huomioida mutta tämän tutkimuksen puitteissa ei ole oleellista syventyä siihen tämän enempää.

3 Rytmianalyttinen orientaatio: teoreettiset lähtökohdat

3.1 Kaupunkitila liikkeessä

Erilaiset kaupunkitilat ovat liikkeen ja liikkumisen tiloja, ja samalla tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena. Kaupunkitilat koostuvat tietynlaisista fyysisistä ja sosiaalisista rakenteista, joita tullaan yhdistäneeksi juuri urbaaniin ympäristöön (Grosz 1998, 44): korkeiden ja matalien rakennuksien reunustamia katuja, historian värittämiä toreja ja aukioita, 24h -aikatauluja, audiovisuaalista informaatiotulvaa, valtavia kauppakeskuksia, trendejä ja tapoja, ihmisten massoja ja autojen jonoja. Mielikuvissa erilaiset henkilökohtaiset kokemukset ja muistot, tulkitut representaatiot sekä ympäröivä kulttuuri, rakentavat yhdessä kuvaa kaupunkiympäristöstä. Kaupunkitila on samanaikaisesti tosi ja kuviteltu, konkreettinen ja mielikuvallinen (Pile 2005, 1–2).

Kaupunkitilassa erilaiset rutiininomaiset sosiaaliset käytänteet, luonnolliset (biologiset) syklit, kulttuurisidonnaiset merkitysjärjestelmät, erilaiset toimijat ja representaatiot kohtaavat ja rakentavat koettua ja elettyä tilaa (Highmore 2005, 8–10). Kaupunkitila on jatkuvassa muutoksessa: julkisen kaupunkitilan fyysisestä ja symbolisesta haltuunotosta käydään jatkuvasti määrittelykamppailua. Minkälaisia merkityksiä tilalle annetaan, miten tilassa toimitaan, miten tilaa luetaan? (Loukaitou-Sideris & Ehrenfeucht 2009, 10 & 125–126.) Tila sosiaaliselta olemukseltaan vaihtelee tiukasti määritellyn ja väljän olemuksen välillä: fyysisellä tai sosiaalisella ulossulkemisella tullaan määritettyä tilan luonnetta ja tilassa tapahtuvaa toimintaa. Vallankäytöllä suljetaan pois epämiellyttäväksi koettua toimintaa ja toimijoita: samalla tullaan ulossulkeneeksi mahdollisuuksia tilassa tapahtuvan elämänkirjon runsauden suhteen. (Franck & Stevens 2007, 10–12.)

Ridell, Kymäläinen ja Nyyssönen (2009, 7–8) kirjoittavat, miten julkinen kaupunkitila ilmiönä on muuttunut keskeisesti viestintä- ja mediateknologian kehityksen myötä. Julkinen tila on perinteisesti mielletty fyysisiksi urbaaneiksi ympäristöiksi – kaduiksi, aukioiksi, toreiksi, puistoiksi ja kauppakeskuksiksi – mutta teknologian kehityksen myötä julkinen tila on moninaistunut: samanaikaisesti toisiinsa limittyvät erilaiset fyysiset ja virtuaaliset tilat, esimerkiksi erilaisten mobiililaitteiden kautta. Pile (2005, 3 & 27–28) kirjoittaa, miten erilaiset (inter)subjektiiviset kuvitelmat ja fiktio, ja niiden representatiot (kirjat, kuvat, elokuvat ja musiikki) hämärtävät konkreettisesti havaitun ja kuvitellun kaupunkitilan rajapintaa. Sattumanvaraiset kohtaamiset luonnonvaraisten eläinten kanssa puolestaan muistuttavat, miten rakennettu, urbaani, ympäristö ei ole erillinen luonnosta vaan osa sitä (Hinchliffe, Kearnes, Degen & Whatmore 2005, 463–464).

Kaupunkitila kaikessa laajuudessaan ja kompleksisuudessaan on – yllä tuotujen näkökulmien valossa – käsitteellisesti vaikeasti tavoitettavissa: lukemattomat jaetut ja henkilökohtaiset merkitykset, sosiaaliset rakenteet, toiminnot, ilmiöt, subjektiiviset muistot ja kokemukset rakentavat yhdessä kaupunkitilasta jaetun ja subjektiivisen vyyhdin, jota kokonaisuudessaan on mahdoton selvittää. Kaupunkitilaa on mielekästä tarkastella kaikessa monimuotoisuudessaan tietystä näkökulmasta: arkisen liikkumisen ja kaupunkitilan kokemuksen välisen suhteen tarkastelu tarjoaa tutkimukselle mielenkiintoisen ja monipuolisen näkökulman kaupunkitilaan ja sen eri ilmiöihin.

Urbaani tila ja aika

Julkiset kaupunkitilat ovat liikkumisen ja liikkeellöolon ympäristöjä. Kaupunkitila voidaan mieltää liikkumista fyysisesti ja sosiaalisesti sekä mahdollistavaksi että rajoittavaksi tilaksi. Kaupunkitila ei kuitenkaan ole ikään kuin säiliö tai kehys liikkumiselle vaan tilan ja liikkumisen suhde on jatkuvasti vuorovaikutteinen: liikkuminen tilassa tuottaa toimintana aktiivisesti liikkeen tilaa (Cresswell & Merriman 2011, 7).

Liike rakentuu tilasta ja ajasta: liike yksinkertaisimmillaan viittaa tilan ja ajan väliseen keskinäiseen suhteeseen (Cresswell 2006, 4). Tila käsitteellistetään teoreettisesti usein

kolmijaon avulla: tila on samanaikaisesti fyysistä, sosiaalista ja mentaalista. Tila rakentuu samanaikaisesti materiaalisen todellisuuden, sosiaalisesti tuotetun, jaettujen mielikuvien ja subjektiivisesti koetun kautta. (Parviainen 2009, 80–83.)

Ajasta puhutaan usein tilan neljäntenä ulottuvuutena (Massey 2005, 20). Aika ei viittaa yksinomaan biologiseen, esimerkiksi vuorokausi- ja vuodenaikakiertoina esiintyvään, aikaan, vaan keskeistä on tarkastella aikaa myös sosiaalisesti (ja subjektiivisesti) rakennettuna ulottuvuutena (Adam 2004, 101). Erilaiset kaupunkitilat näyttävät esimerkiksi eri vuorokaudenaikoina erilaisina: sosiaalinen toiminta tilassa, erilaiset visuaaliset tekijät ja äänimaisemat, sekä luonnon ilmiöt, ovat kaikki muutoksessa vuorokaudenajan suhteen, ja saavat erilaisia merkityksiä osakseen eri ajankohtina. Aamu- ja iltapäiväruuhkat ovat perinteinen esimerkki kaupunkien sosiaalisesta järjestäytymisestä tietyn vuorokausirytmien mukaisesti.

Massey (2005, 9–12) kirjoittaa, miten tila tulisi mieltää ennen kaikkea suhteiden (*relations*) kautta. Tilaa rakentavat erilaiset fyysiset, sosiaaliset ja henkilökohtaiset suhteet, jotka ovat alati muutoksessa. Massey'n mukaan tila on näin ollen ymmärrettävissä ikään kuin samanaikaisiksi tapahtumiksi: tila ei ole *yksi*, tai stabiili, vaan rakentuu dynaamisesti tarkastelunäkökulman kautta.

Tila muuttuu jatkuvasti tilassa toimittaessa, tilaa eletessä (Crang 2001, 194). Tila itsessään on ikään kuin liikkeessä: alati muuttuva ja dynaaminen (Cresswell & Merriman 2011, 7). Lefebvre kirjoittaa, miten kaikkiin kaupunkitilallisiin rytmeihin liittyy jatkuva – usein hyvin pienieleinen – muutos (2013 [1992], 16): tila rakentuu jatkuvasti suhteiden kautta uudestaan, sisältäen sekä jäänteitä vanhasta että jotakin uutta. Tila näyttää prosessina, joka ei koskaan tule valmiiksi vaan on aina kesken, aina ikään kuin *tulemassa* (Massey 2005, 11–12 & 107).

Crang (2001, 192–196 & 200–201) kirjoittaa, miten ajan ja tilan tarkastelu Lefebvren (2013 [1992]) esittelemän rytmianalyttisen näkökulman avulla auttaa ymmärtämään ajan ja tilan välisen suhteen dynaamista luonnetta. Ajasta ja tilasta ei tulisi puhua toisistaan erillisinä vaan nähdä niiden olevan erottamattomasti kytkeytyneitä toisiinsa; voi-

daan puhua *aikatilasta* (*time-space*). Ymmärtämällä aikatilan muodostuvan eri tahtien (*beats*), rytmien, kokonaisuudesta, voidaan Crangin mukaan päästä eroon perinteisestä tavasta mieltää aika (ja tila) yhdeksi ja stabiiliksi, suunnaltaan lineaariseksi, ikään kuin aina yhteen suuntaan eteneväksi. Ajallisuus on erottamaton tilallisuudesta mutta aika ei näyttäydy kehyksenä tilalle, ikään kuin yhdensuuntaisena tapahtumien sarjana – mennyt, nykyisyys, tulevaisuus – vaan kyse on moniulotteisesta hetkien, syklien, toistojen, häiriöiden ja taukojen kokonaisuudesta. Aikatila ei ole tapahtumapaikka toiminnalle, vaan itsessään tapahtuma, prosessi (Massey 2005, 107). Rytmien tarkastelu tarjoaa mahdollisuuden tarkastella todellisuuden rakentumista tietystä aikatilallisesta näkökulmasta.

Paikka liikkeessä

Paikka käsitteellä viitataan usein tilaan, jolle annetaan erilaisia henkilökohtaisia ja jaettuja merkityksiä. Usein toistuvien ja arkisten käytänteiden kautta muodostuu tiettyyn paikkaan liittyviä kokemuksia ja muistoja, erilaisia henkilökohtaisia siteitä ja merkityksiä: abstraktista tilasta tulee konkreettinen paikka (Cresswell 2006, 3). Relphin (2008 [1976], 141) mukaan paikka on erilaisten ja samanaikaisten sosiaalisten ja luonnollisten järjestelmien kokonaisuus, keskeinen tapa sekä kokea havaittua maailmaa että luoda kaoottiseen maailmaan järjestystä ja rakennetta. Lapsuuden koti on perinteinen esimerkki konkreettisesta paikasta, johon voi omata vahvan tunnesiteen (Tuan 2006, 16; Relph 2008 [1976], 39–40).

Paikan tajun (*sense of place*) – millaisena paikka esittäytyy – muodostumisessa kokija, subjekti, on avainasemassa: suhde tiettyihin, henkilökohtaisesti merkityksellisiin, paikkoihin on alati muutoksessa. Ihminen vanhenee, kerää jatkuvasti uusia kokemuksia, saa uusia muistoja (ja unohtaa vanhoja), sekä rakentaa maailmasta uudenlaisia mielikuvia kokemuksensa pohjalta. Vaikka paikan fyysinen muutos olisikin ajallisesti hyvin hidaskokiossi, esimerkiksi jonkin luonnon- tai kaupunkimaiseman suhteen, muuttuu itse kokija jatkuvasti – näin ollen myös paikan taju, paikka merkityksellisenä tilana, muuttuu alati kokijan mukana. Paikka voi hidastaa aikaa, pysäyttää sen tai jopa tarjota mahdolli-

suuden elää aikaa uudestaan, sillä kokemuksemme paikasta eivät aina nojaa suoriin havaintoihin paikasta ja näistä havainnoista muodostuneisiin kokemuksiin. Paikat elävät fyysisen todellisuuden lisäksi esimerkiksi mielikuvissa, valokuvissa, musiikissa ja muistoissa. (Tuan 2006, 15–16.) Menneeseen paikkaan ei voi palata tai tulevaan siirtyä – kaikki kokeminen tapahtuu nykyhetkessä – mutta aiemmat muistot, kokemukset ja odotukset ovat keskeisesti linkittyneinä hetkessä kokemaamme (Haila 2008, 207).

Paikka on, tilan tavoin, ymmärrettävissä ikään kuin jatkuvasti tulevaksi: paikan muodostuminen on prosessi (Massey 2005, 130–131). Tästä ilmiöstä voidaan puhua myös paikan *tapahtumana* (Kymäläinen 2006, 207–209). Edensor (2010a, 3) kirjoittaa, miten rytmianalyttinen orientaatio antaa mahdollisuuden ymmärtää paikan prosessimaisen, ja aina ikään kuin tulemassa olevan, luonteen. Paikkaa rakentavat säännölliset liikkeen, virtausten ja pysähdysten muodot, jotka tuottavat tietynlaista, paikalle ja tarkastelunäkökulmalle ominaista, rytmisyyttä.

Erilaiset tutut elementit luovat kokemusta tilallisesta kuulumisesta (Degen & Rose 2012, 3276). Liikkuessa tutussa ympäristössä rutiininomaisesti, voi tuntee olonsa kotoiseksi liikkeessä (Edensor 2010b, 70–71). Paikassa liikuttaessa liikutaan paikan kanssa: liikkuminen käytäntönä tekee ja muokkaa paikkaa, paikka vastavuoroisesti tekee ja muokkaa liikkujaa ja liikkumisen käytäntöjä (Hall 2009, 576). Liikkuminen itsessään on näin ollen miellellävissä paikaksi: liikkuminen ei ole vain tapa kokea ympäristöä vaan myös tapa rakentaa ympäristöä samanaikaisesti, tapa luoda merkityksellisiä suhteita. Paikka on konteksti toiminnalle ja samanaikaisesti tämän toiminnan tuotos. (Jiron 2010, 131.)

Jatkuvat liikkeen virrat ja linkittyneet, globaali, käsitys maailmasta usein yhdistetään ajatukseen paikasta mobiilina: paikan rajat eivät ole globaalissa maailmassa sidoksissa fyysiseseen, materiaaliseen, ympäristöön, vaan paikat ovat jatkuvassa liikkeessä. Kymäläinen (2006, 208) kirjoittaa, miten erilaiset paikkaa rajaavat tekijät ovat kuitenkin yhä läsnä mobiiliksi koetussa maailmassa, sillä paikan muodostumisen konteksti on suhteellinen: ”– – länsimaisen kosmopoliitin liikkuva maailma poikkeaa ratkaisevasti pakolaisen vastaavasta. Paikan prosessi ei siten olekaan käsitteellistettävissä yhteen oikeaan muotoon, vaan paikan tulkinta vaatii aina kontekstin huomioimista.”

Ymmärtämällä arkinen urbaani kävelyreitti merkitykselliseksi liikkeen paikaksi – tapahtumaksi ja prosessiksi – voidaan reittiä, kävelyä sekä kehon ja kaupunkitilan välistä suhdetta tarkastella rytmianalyyttisen tulkintakehikon kautta. Arkinen kävelyreitti voidaan ymmärtää itsessään paikaksi, omanlaisekseen kokonaisuudeksi, vaikka reitillä kulkiessa ollaan kehollisesti linkittyneenä monimerkitykselliseen kaupunkitilaan. Tiettyjen aikataallisten rytmien tarkastelu tarjoaa kontekstin kaupunkitilan, kehon ja liikkeen välisen kokemuksen tarkastelulle.

3.2 Keho kaupunkitilassa

Ympäristö aistitaan – nähdään, tunnetaan, kuullaan, maistetaan ja haistetaan – kehon kautta (Rodaway 2001 [1994], 26 & 31–33). Keholla viitataan tässä samanaikaisesti sekä ruumiiseen että mieleen, jotka monesti nähdään toistensa vastinpareina, mutta jotka tulisi mieltää yhdeksi, toisistaan erottamattomiksi (Thomas 2013, 12–18; katso myös Grosz 1998, 44–45). Tiloja ja paikkoja ei koeta yksinomaan aistien kautta ”– *vaan tunnistamme tilojen monimutkaisia kulttuurisia, sosiaalisia ja poliittisia merkityksiä.*” (Parviainen 2009, 82). Erilaiset henkilökohtaiset kokemukset, muistot ja mielikuvat kytkevät tilanteessa aistitun ja erilaiset kulttuurisidonnaiset merkitysjärjestelmät yhdeksi kokonaisuudeksi, josta ympäröivää maailmaa kulloinkin tarkkaillaan.

Aiemmin nostin esiin, miten keho on rytmianalyysin keskiössä: rytmit näyttäytyvät kehon kautta (Lefebvre 2013 [1992], 33–38). Keho elävänä organismina on itsessään luokusten biologisten rytmien kokonaisuus: eri elinten toiminta, solujen uusiutuminen ja aineenvaihdunta, ovat esimerkkejä syklisesti toistuvista kehon prosesseista (Haila 2008, 212–214). Keho on dynaaminen, jatkuvasti muuttuva.

Kehon sisäisten rytmien ohella ympäristön rytmejä havainnoidaan ja aistitaan kehon kautta. Fenomenologisesta näkökulmasta tarkasteltuna (aika)tila rakentuu ennen kaikkea kehon kautta: kokemuksia tarkasteltaessa keho aistivana ja havaintoja merkityksellistävänä toimijana on keskeinen (Parviainen 2009, 81–82). Kehot eivät kuitenkaan yksipuolisesti toimi aikatilassa vaan vuorovaikutteisesti tekevät aikatilaa (Crang 2001, 194). Keho tuottaa aikatilallisia rytmejä kehon sisäisten, biologisten, toimintojen lisäksi tilassa toimimalla: käveleminen on esimerkki kehollisesta ja aikatilallisesta, luonteeltaan sosiaalisesti rakentuneesta, käytänteestä, joka tuottaa osaltaan tilallista rytmiä (Edensor 2010b, 72–73).

Käveleminen: keho liikkeessä

Käveleminen on – kehollisena mekaniikkana – luonnostaan rytmistä: sekä kehon sisäiset että ulkoiset tekijät tuottavat kävelemisen vauhtia ja rytmistä tahtia (Wunderlich 2008, 137). Kävelyssä keskeistä on kehon jatkuva vuorovaikutus ympäristön kanssa eri aistien kautta. Jalkapohjat kytkevät liikkujan maanpintaan, silmät ja korvat havaitsevat ympäristöä, ja kehon voi tuntea olevan liikkeessä. Erilaiset risteävät liikeradat ja toiminnot tilassa tuottavat kohtaamisia ja vuorovaikutustilanteita tilankäyttäjien kesken: käveleminen on samanaikaisesti sekä ihmisten välistä neuvottelua (*negotiation*) että vuorovaikutusta muun ympäristön kanssa (Bendiner-Viani 2005, 467).

Gehl (1987 [1980], 11–16) kirjoittaa, miten toiminta julkisessa kaupunkitilassa voidaan karkeasti jakaa pakollisiin, valinnaisiin ja sosiaalisiin aktiviteetteihin. Gehl mieltää jokapäiväiset – rutiininomaiset – toiminnot pakollisiksi: arkiset toimet – kuten esimerkiksi työpaikalle tai koululle meneminen, ostosten tekeminen ja linja-auton odottaminen – toistuvat läpi vuoden ja lähes kaikissa olosuhteissa, riippumatta ympäristön miellyttävyydestä tai viihtyisyydestä. Erilaiset valinnaiset aktiviteetit – kuten virkistävät kävelyt ja hengailu – ovat puolestaan hyvin riippuvaisia ympäristöstä, esimerkiksi säätilasta tai paikan kutsuvuudesta. Sosiaaliset aktiviteetit viittaavat kaikkiin toimintoihin, jotka ovat riippuvaisia muiden ihmisten läsnäolosta tilassa: toisten ihmisten näkemisestä, kuulemisesta ja kohtaamisesta.

Jatkaen osittain yllä kuvatusta Gehlin julkisen kaupunkitilan aktiviteettien jaottelusta, Wunderlich (2008, 131) kirjoittaa miten käveleminen käytäntönä on karkeasti jaettavissa kolmeen luokkaan: tarkoitukselliseen (*purposive*), diskursiiviseen (*discursive*) ja käsitteelliseen (*conceptual*) kävelemiseen. Tarkoituksellinen kävely viittaa kävelemiseen pakollisena aktiviteettina (vertaa Gehl 1987 [1980], 11): kävely on tehtävä, jonnekin tai jotakin kohti kävelemistä. Wunderlichin mukaan tarkoitukselliseen kävelemiseen liittyy keskeisesti tarve, tai pyrkimys, päästä määränpäähän, joten kävelyvauhti on usein nopea ja liikkeen rytmi tasainen. Tarkoituksellinen käveleminen on rutiininomaista ja vahvistaa toistumisellaan ikään kuin paikan vallitsevaa järjestystä ja jatkumoa. Liikkumiseen saattaa usein liittyä myös eräänlainen kehollinen irrottautuminen (*disengagement*) varsina-

sesta kävelemisestä, ja ympäristöstä, samanaikaisen musiikin kuuntelun, matkapuhelimeen puhumisen tai esimerkiksi *take-away* -kahvin juomisen muodossa. Erilaiset työ- ja kauppamatkat voidaan mieltää luonteeltaan tarkoituksellisiksi (katso myös Lorimer 2011, 21–22).

Diskursiivinen käveleminen puolestaan viittaa niihin kävelemisen käytäntöihin, jotka ovat luonteeltaan spontaaneja, kävelyjä ilman varsinaista päämäärää: käveleminen tapahtumana, ja kävelyn aikana ohitetut ja läpi kuljetut alueet, ovat päämäärää (jos sellaista on) keskeisempiä. Diskursiivista kävelyä voinee osittain verrata Gehlin (1987 [1980], 12) esiin nostamiin valinnaisiin aktiviteetteihin: liikkeelle lähdetään jos siihen löytyy aikaa, energiaa ja halua. (Wunderlich 2008, 132.)

Wunderlichin (2008, 132–133) esittelemistä kolmesta kävelemisen tyylistä viimeinen, käsitteellinen käveleminen, on tapa tietoisesti reflektoida ympäristökokemusta: tapa nostaa esiin paikan erilaisia puolia, jotka eivät tavallisesti tule esiin, ja haastaa vallitsevia tilalle annettuja merkityksiä. Käsitteellinen käveleminen esiintyykin usein esimerkiksi osana erilaisia taideprojekteja tai paikallisia asukkaita aktivoivia kehittämiskävelyjä.

Tämän tutkimuksen näkökulma on tarkoituksenmukaisiksi mielletävissä kävelyissä⁴. Aineiston kävelyreittejä kodin ja työ-, kaupp- ja opiskelupaikan välillä kävellään, sillä ne ovat osa arjen rakentumista, osa erilaisia arjen sosiaalisia (ja biologisia) tarpeita. Käveleminen ilmenee määrätietoisena ja päämäärällisenä toimintana, joka on keskeisesti linkittynyt arjen muuhun toimintaan ja erilaisiin aikatauluihin.

Lefebvre kirjoittaa, miten keholliset toiminnot – erilaiset eleet, kävelytyyli, liikkuminen – ovat sosiaalisesti opittuja ja sidoksissa keskeisesti ympäröivään kulttuuriin. Sosiaalinen ympäristö kouluttaa tiedostamatta kehon toimintaa (*dressage*): erilaiset keholliset toiminnot toistuvat tuoden ne osaksi tiedostamatonta kehollisuutta, osaksi jokapäiväistä

4 Kävelyhaastatteluiden aikana näillä reiteillä käveleminen on tosin saattanut enemmän muistuttaa diskursiivista, tai osittain jopa käsitteellistä kävelemistä, haastateltavien tietoisesta ympäristön tarkkailusta, valokuvaamisen ja kokemustensa reflektoinnin muodossa (katso Wunderlich 2008, 131–133).

rutiinia. (2013 [1992], 47–50.) Kaupunkitilassa liikennevalot, suojatiet ja yksityisiä tiloja rajaavat aidat ohjaavat materiaalisina objekteina (ja kulttuurillisesti merkityksellistettyinä symboleina) päivittäin kävelijän tapaa liikkua urbaanissa ympäristössä. Kaupunkitilassa jatkuva kehollinen vuorovaikutus erilaisten risteävien ja päällekkäisten liikeratojen omaavien toimijoiden kesken, pakottaa kävelijän kuitenkin jatkuvasti soveltamaan omaa liikkumistaan suhteessa vaihtuviin tilanteisiin. Käveleminen ei näyttäyty kokonaan rutiinomaisena, ikään kuin yhtenä opittuna tasaisena tahtina, vaan omaa samanaikaisesti mahdollisuuden improvisaatiolle ja odottamattomalle. (Edensor 2010b, 71–73.)

Ajatus kehon sosiaalisesti opituista tavoista toimia liittyy läheisesti keskusteluun kehon *performatiivisuudesta*. Esittävän taiteen sanastoa lainaten, voidaan puhua kehon performanssista: kehollisesti toimimme tietyssä roolissa; käytäydymme ja toimimme tietyllä, kontekstisidonnaisella, ja sosiaalisessa kanssakäymisessä opitulla, tavalla. Sosiaalisesti rakentuvat kehon roolit omaksutaan ja niitä uusinnetaan tiedostetusti ja tiedostamatta arjessa yhä uudestaan. Kävelemisen, ja muun mekaanisen kehollisen toiminnan lisäksi, kehollisesti tuotetaan esimerkiksi ikää ja sukupuolta (Thomas 2013, 22–23 & 45–49).

Kehollisuudesta puhuttaessa on olennaista huomioida se, miten tämän tutkimuksen aineisto edustaa omanlaistaan ryhmää. Haastateltavat ovat kaikki aikuisia ihmisiä ja kykeneviä liikkumaan arjessaan kävellen. Esimerkiksi sairauden tai vamman tuottamat liikunta- tai aistirajoitteet vaikuttavat keskeisesti siihen, miten ympäristössä liikutaan, miten liikkeen tilaa tullaan rakentaneeksi, sekä millainen suhde kaupunkitilaan liikkeellä oltaessa muodostuu. Ikä, sukupuoli, etnisyys ja erilaiset sosiaaliset asetelmat (esimerkiksi varallisuus ja työttömyys) ovat toisenlaisia esimerkkejä kehon sosiaalisesti tuotetuista rooleista, jotka vaikuttavat keskeisesti siihen, miten tila kokemuksellisesti rakentuu. Keho ei ole (tilan ja paikan tavoin) koskaan valmis, vaan jatkuvassa muutoksessa, prosessi, ja näyttäytyy yhden sijaan samanaikaisesti monena: erilaiset keholliset käytännöt kerrostuvat ja limittyvät toisiinsa ja tulevat esiin eri tavoin, erilaisissa tilanteissa. (Thomas 2013, 1–3 & 107–109.)

Kehot arkisessa vuorovaikutuksessa

Kehot näkevät ja tulevat nähdyiksi julkisessa kaupunkitilassa: kehon kautta tilassa ollaan, toimitaan ja havaitaan ympäristöä, ja toisaalta tullaan muiden ihmisten havaitsemiksi (Gehl 1987 [1980], 14). Kehon kautta luetaan ja merkityksellistetään myös kaupunkitilan erilaisia kulttuurillisia ja sosiaalisia tapahtumia, ja tullaan samanaikaisesti muiden kehojen, muiden toimijoiden, kautta luetuiksi osana kaupunkitilaa (Loukaitou-Sideris & Ehrenfeucht 2009, 40). Näköaistin rooli korostuu monesti (länsimaisessa kontekstissa) ympäristön kokemuksissa, ja näiden kokemusten välittämisessä muille (Degen & Rose 2012, 3272–3273). On kuitenkin oleellista nähdä keho, ihminen, kokonaisvaltaisena havaitsijana: urbaanien ympäristöjen julkinen ja havaittavissa oleva elämä koetaan kokonaisvaltaisesti aistivan kehon kautta (Degen 2010, 23).

Bissell ja Fuller (2011) kirjoittavat, miten liikettä tarkasteltaessa jää pysähtyneisyyden (*stillness*) tarkastelu usein marginaaliin. Jatkuvan liikkeen ja toiminnan ikään kuin vastinparina on toimimattomuus, pysähtyneisyys, liikkuvassa maailmassa. Kaupunkitilaa tarkasteltaessa oleellista on pysyä avoimena pysähtyneisyyden tarkastelulle ja ymmärtämiselle: juuri liikkeen ja toiminnan, sekä liikkumattomuuden ja toimimattomuuden väliset vaihtelut, tuottavat rytmiä (Lefebvre 2013 [1992], 40–42; katso myös Haldrup 2011, 54–56). Rytmien tarkastelussa kiinnostavaa alinomaisen liikkeen tai pysähtyneisyyden, toiminnan tai toimimattomuuden, sijaan on näiden kahden tekijän jatkuva vuorottelu ja keskinäinen dynamiikka.

Erilaiset vuorovaikutussuhteet usein tuottavat keholliseen toimintaan vaihtelua: liikettä pysähtyneisyyteen ja toisaalta pysähtyneisyyttä liikkeeseen. Liikennevalot saavat kävelijän pysähtymään hetkeksi odottamaan vuoroaan, metroasemalla jono matkalipun lei-
maamiseen saattaa hetkeksi pysäyttää matkantekijän ja yritys pysähtyä keskustelemaan sattumalta vastaan kävelevän tutun henkilön kanssa saattaa vilkkaalla jalkakäytävällä osoittautua hankalaksi toteuttaa.

Kaupungissa liikuttaessa, ollaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa muiden tilankäyttäjien kanssa: liikkumisen kokemusta rakentavat erilaiset kohtaamiset ja vuorovaikutussuh-

teet. Klemola (2009, 31) kirjoittaa, miten raitiovaunut ovat omanlaisiaan kaupunkiympäristön liikkeen ja kohtaamisen tiloja, joissa raitiovaunun matkustajat kohdataan matkanteckemisen kontekstissa. Kaikkia raitiovaunun matkustajia yhdistää sama liikenneväline ja matkanteko toimintana, heidän siirtyessään – matkustajan roolissa – kaupungin sisällä tietystä materiaalisesta kaupunkitilasta toiseen. Liikkumisväline muodostuu yhdistäväksi tekijäksi kirjavalle joukolle yksilöitä, joiden syyt olla liikkeellä ovat erilaisia. Raitiovaunun ulkopuolisen kaupunkiympäristön fyysiset ja sosiaaliset tekijät avautuvat vaunun ikkunoiden kautta omanlaisenaan, ja osittain liikkumisen tilasta irrallisena, urbaanina näkymänä.

Käveltäessä liikkumisen tilana on koko julkinen kaupunkitila, joten kohtaamiset ja vuorovaikutukset ilmenevät monessa eri muodossa (Certeau 1984 [1980], 93; Allen 1999, 59). Kävelymatkalla saatetaan jalkakäytävällä kohdata muiden työmatkalaisten lisäksi päiväkävelyllä olevia ikäihmisiä, aukioilla hengailevia nuoria, erilaisten organisaatioiden varainkerääjiä (*feissareita*), pyöräilijöitä kuin katumuusikkojakin. Katua jalan ylitettäessä ollaan usein vuorovaikutussuhteessa erilaisten ajoneuvojen kuljettajien kanssa. Raitiovaunusta – tai muusta ihmisen sisäänsä sulkevasta liikkumisvälineestä – poiketen, käveltäessä ollaan kehollisesti läsnä tilanteessa ja suorassa vuorovaikutuksessa liikkumisympäristön kanssa, ilman liikkumistilan ja näkymän erottavaa autonovea tai raitiovaunun ikkunaa.

Ymmärtämällä tutkimuksen näkökulman olevan juuri määrätietoissa matkantekijässä – työ-, opiskelu- ja kauppamatkan tekijässä – voidaan ymmärtää myös niitä kokemuksia, rytmejä ja vuorovaikutussuhteita, jotka kaupunkitilassa näyttäytyvät juuri arkisten kävelyreittien kautta. Arkinen reitti on liikkujalle kehollinen konteksti; samanaikaisesti sekä näkökulma kaupunkitilaan, toiminnan kehys että tapa rakentaa kaupunkitilaa.

3.3 Arkinen kävelyreitti kaupunkitilassa: näkökulma rytmien tarkasteluun

Yllä olen tuonut esiin, miten tila ja paikka ovat prosesseja luonteeltaan: dynaamisia, samanaikaisia, ja aina ikään kuin keskeneräisiä. Olen myös tuonut esiin, miten keho on (femenologisesta näkökulmasta tarkasteltuna) keskeisin tilaa ja paikkaa rakentava toimija: erilaiset performanssit, käytänteet (*dressage*) ja aistihavainnot rakentavat subjektiivisesti koettua tilaa ja paikkaa. Liike laajempina teemana liittyy keskeisesti näihin molempiin ilmiöihin: tilat, paikat ja kehot ovat jatkuvasti liikkeessä, dynaamisia, muuttuvia. Rytmianalyttinen tarkastelu antaa avaimia hahmottaa ja ymmärtää tätä jatkuvaa liikkeellöoloa ja eri tahtien vuorottelua, rytmiä.

Yllä olen tuonut esiin teoreettisen pohjan, jonka kautta kaupunkitilan ja arkisen liikkeellöolon välistä suhdetta voidaan tarkastella. Teoreettisen taustan kautta on mahdollista orientoitua tarkastelemaan laajaa ilmiötä tietystä, rajatusta, näkökulmasta. Tarkastelu ei tietenkään käytännössä ole näin yksioikoinen: tarkastelua on mahdotonta rajata ehdottomasti, ja monet kaupunkitilan ilmiöt ovat erottamattomasti ikään kuin kiinni toisistaan, riippuvaisia toisistaan. Esittelemäni teoreettinen kehys tarjoaa, edellä mainitusta huolimatta, kuitenkin aineksia herkistyä tietyille näkökulmalle, tietyille teemoille ja tekijöille.

Tämän tutkimuksen keskittyessä arkisiin kävelyreitteihin – työ-, opiskelu- ja kauppareitteihin – on kaupunkitilan tarkastelunäkökulma näin ollen arjen matkantekijässä, joka rutiininomaisesti siirtyy toisesta kaupunkitilan materiaalisesta paikasta toiseen, tekemään jotakin. Havainnot ympäristöstä ja omasta kehosta ovat kytkeytyneet erottamattomasti siihen toimintaan, josta havainnointia tehdään (katso Haldrup 2011, 60–67): ympäristön ja kehon välinen suhde näyttäytyy näin ollen juuri arkisten kävelyreittien kontekstin kautta.

Arkinen reitti ja tarkoituksenmukainen käveleminen tarjoavat näkökulman kaupunkitilaan, tietynlaiseen kehon ja kaupunkitilan väliseen suhteeseen, jota rakentavat tietynlaiset kehon ja ympäristön rytmit. Arkista reittiä värittävät keskeisesti myös muut henkilökohtaiset arjen elämän rytmit: erilaiset tarpeet ja aikataulut. Tarkoituksenmukainen käveleminen on tapa vastata näihin arjen tarpeisiin ja aikatauluihin, tapa liikkua kaupunkitilassa, tapa elää arkea (Wunderlich 2008, 131). Toimittaessa muussa roolissa ja kontekstissa, rakentuu kaupunkitila erilaisena, muunlaisen kontekstin tilana. Materiaalisesti ja sosiaalisesti tila on rakentunut samoista elementeistä mutta ympäristölle, ja ympäristössä tapahtuvalle toiminnalle, annetut henkilökohtaiset (hetkelliset) merkitykset ovat erilaisia verrattuna toiseen kontekstiin. Liikkujan oma suhde aikaan ja tilaan on eri: paikan prosessi näyttäytyy toisenlaisesta näkökulmasta tietynlaisena, sillä juuri kehon kautta paikkaa – ja rytmejä – tullaan tuottaneeksi. Jokapäiväinen kävelyreitti tuottaa hetkellisen kontekstin, joka sitoo näitä monimerkityksellisiä urbaaneja paikkoja toisiinsa, tuottaen liikkeen paikkaa. (Edensor 2011, 191–193.)

Arkisen kävelyreittein näkökulmassa kyse ei ole niinkään tietystä konkreettisesta tapahtumasta, kävelyreitistä, vaan aikatilallisen näkökulman vaihtumisesta, tarinasta. Keho fyysisesti sitoo tarkastelunäkökulman hetkellisesti tiettyyn materiaalliseen aistittavaan ympäristöön ja tiettyihin hetkellisiin kehollisiin toimintoihin. (Crang 2001, 193–194 & 204–205.) Tutkimusaineiston haastateltavia ja heidän esittelemiään reittejä yhdistää arkinen liikkuminen: kaupunkitilan kokemuksen tarkastelunäkökulma tulee näin määritellyksi haastateltavien arkisten reittien ja tarkoituksenmukaisen kävelemisen kautta. Tätä eräänlaista tavoitteellisen matkantekijän näkökulmaa ei kuitenkaan tule mieltää ehdottomaksi, muut näkökulmat pois sulkevaksi: eri kontekstit lomittuvat ja limittyvät toisiinsa erottamattomasti. Arkisella kävelyreitillä liikkuminen on yksi tapa rakentaa ja koota yhteen näitä eri konteksteja.

Tarkastelemalla kaupunkia rytmien kautta, on kaupunki ymmärrettävissä dynaamisena ja elävänä kokonaisuutena (Highmore 2005, 9). Rytmien tarkastelu tarjoaa ikään kuin koordinaatteja, joidenka avulla sekä kokemusta kaupunkitilassa olemisesta että kaupunkitilalle annettuja erilaisia jaettu ja henkilökohtaisia merkityksiä on mahdollista kehystää ja järjestää erilaisiin konteksteihin (Amin & Thrift 2002, 17).

Rytmien määrittelyä

Ymmärrettäessä kaupunkitilan muodostuvan samanaikaisista, toisiinsa limittyvistä ja lo-mittuvista rytmeistä, nousee esiin kysymys: kenen rytmeistä puhutaan, kun puhumme kaupunkitilan rytmeistä (Allen 1999, 66–67 & 70–73)? Minkälaiset rytmit tulevat kau-punkitilassa näkyviksi, ja minkälaiset rytmit jäävät ikään kuin pimentoon ja marginaa-liin, vaille muiden kuin tuottajansa huomiota? On keskeistä huomata, että kaupunkitilal-liset rytmit eivät ole objektiivisia *tosia* vaan ne ovat osa sosiaalista järjestäytymistä tilas-sa ja ajassa (Edensor 2011, 192–193).

Luonnolliset, biologiset, rytmit, kuten esimerkiksi vuorokauden tai vuodenajan vaihtu-minen, rakentavat sosiaalisesti tuotettuja kaupunkitilan rytmejä (Edensor 2010a, 7). Päi-väaikaan kaupunkien keskustat pursuavat elämää: töitä, oppimista, seurustelua, ostoksia ja harrastuksia. Yöaikaan tämä toiminta kuitenkin usein hiljenee työpaikkojen, kauppo-jen ja oppilaitosten sulkiessa ovensa, ja tilalle tulee monesti yötalouden toimintaa. So-siaalisesti tuotetut rytmit kumpuavat luonnon rytmeistä ja perinteisistä tavoista jäsen-tää yhteiskunnan toimintaa näiden luonnon kiertojen mukaisesti (Adam 2004, 94–98).

Amin ja Thrift (2002, 17–18) kirjoittavat, miten rytmien tarkastelu auttaa huomioimaan muuten vähälle huomiolle jääviä ajallisuuksia. Lefebvre (2013 [1992], 40) kirjoittaa, mi-ten kaupunkitilan rytmit öiseen aikaan hidastuvat ja muuttavat muotoaan päiväaikaisiin rytmeihin verrattuna. Yöllinen kaupunkitila rakentuu ja järjestyy sosiaalisesti eri tavoin kuin valoisaan aikaan: tilalle tullaan antaneeksi erilaisia jaettuja ja henkilökohtaisia mer-kityksiä päiväaikaiseen tilaan verrattuna (Williams 2008). Yölliseen tilaan liitetään usein esimerkiksi erilaisia sosiaalinen kontrollin puutteeseen, alkoholitalouteen ja pelon tun-temuksiin liittyviä teemoja. Yötila voidaan kuitenkin nähdä myös merkityksiltään moni-puolisempänä: vallitsevien teemojen taustalla on myös muita, arkisia ja erityisiä, teemo-ja, joita rytmianalyysin keinoin on mahdollista tuoda näkyviksi. (Amin & Thrift 2002, 17–18.) Esimerkiksi Garrett (2013) kirjoittaa, miten hylätyissä rakennuksissa liikkumi-nen omaehtoisesti tuottaa merkityksellistä paikkaa. Keho, materiaallinen ympäristö ja fiktio kohtaavat omalaatuisella tavalla yleisiltä katseilta piilossa, usein yön pimeyden turvin, ja rakentavat kehon ja kaupunkitilan välistä suhdetta.

Kysymys rytmien määrittelystä liittyy olennaisesti, tekstissä jo aiemmin mainittuun, ajatukseen siitä, miten rytmianalyysin keskiössä on Lefebvren mukaan tutkija itse, kokonaisvaltaisesti oman kehonsa kautta, eräänlaisena tutkimusinstrumenttina (2013 [1992], 31–32). Vaikka tätä Lefebvren ajatusta tutkijasta käytännön tutkimusinstrumenttina – tutkija havainnoimassa suoraan omia kokemuksiaan – ei täysin sellaisenaan omaksuisikaan tutkimustyöhön, palautuu ajatus tutkijan keskeisestä roolista kuitenkin osaksi myös aineistolähtöistä rytmien tulkintaa. Rytmien havainnoiminen, kokeminen, tunteminen ja tunnistaminen suhtautuu aina henkilöön itseensä: minkälaisia rytmejä huomioimme ja mitkä rytmit (tiedostetusti ja tiedostamattomasti) meihin vaikuttavat (em., 20); minkälaisiin rytmeihin vertaamme havaitsemaamme. Näin ollen tutkija, aineistoa tarkastellessaan, tulee peilanneeksi aineistosta esiin nostamiaan rytmisyyksiä juuri omiin subjektiivisiin rytmeihinsä. Näin ollen tutkija lopulta on itse, Lefebvren sanoin, tutkimusinstrumentti rytmianalyysisessä tarkastelussa. Tutkimusaineiston tulkinnallinen ote korostuu: rytmianalyysi on pohjimmiltaan kertomusten tulkintaa.

4 Kävelyreiteistä kerrottua: aineiston analyysi

4.1 Arkisen kävelyreitin anatomiaa

Kuusi haastateltavaa esitteli kukin yhden arkisen kävelyreittinsä Tampereen keskusta-alueella marraskuussa 2013 kävely- ja valokuvahaastatteluiden muodossa. Esitellyt reitit olivat luonteeltaan arjessa toistuvia työ-, opiskelu- ja kauppamatkoja; pohjimmiltaan keinoja siirtyä kaupunkitilan materiaalisesta paikasta toiseen.

Tutkimusaineiston analyysissä tuon esiin, minkälaisia arkisen kaupunkitilan, liikkeen ja liikkujan välisistä suhteista, ja rytmisyydestä, kertovia tekijöitä tutkimusaineistosta on löydettävissä. Esiin nousevat tekijät on teemoiteltu kolmeen erilliseen alalukuun, joissa jokaisessa näkökulma kävelyreittien rytmisyyteen on omanlaisensa. Teemoja ei tule mieltää toisistaan erillisiksi kokonaisuuksiksi, vaan saman käsiteltävän ilmiön erilaisiksi puoliksi: teemallinen jako auttaa jäsentämään löydöksiä. Luvussa 4.2 keskityn kaupunkitilassa liikkumisen kehollisen vuorovaikutuksen teemaan ja luvussa 4.3 arkisen liikkumisympäristön havaitun ja koetun muutoksen teemaan, sekä tarkastelemaan tekijöitä, jotka piirtävät kuvaa arkisesta kävelyreitistä subjektiivisena paikkana. Liikkeen, kehon ja kaupunkitilan rytmien välisen suhteen tarkastelu on kuitenkin syytä aloittaa reittien rakenteen selventämisestä: minkälaisia arkiset reitit ovat osana kaupunkitilaa ja arkea, ja miten omaa jokapäiväistä liikkumista kaupunkitilassa rytmitetään?

Arkisen kävelyreitien rakennuspalasia

Arkisella kävelyreitillä kulkeminen kaupungissa on kulkemista tutussa kaupunkiympäristössä. Toistuessaan yhä uudestaan, tulee reitistä erottamaton osa arjen *tavanomaista* rakentumista, osa jokapäiväistä rutiinia (Middleton 2011, 2862). Tutut liikkumisväylät, näkymät, tilanteet ja aikataulut rakentavat reittiä osana muun arjen järjestäytymistä (Edensor 2010b, 70–71).

Tutkimusaineiston työ-, opiskelu- ja kauppamatkoista muodostuvat reitit ovat arjen keskeisiä rakennuspalasia: näillä reiteillä kulkemalla tullaan tyydyttäneeksi erilaisia sosiaalisia ja henkilökohtaisia tarpeita (esimerkiksi töissä käyminen, opiskelu ja tavaroiden hankinta) sekä tuotetaan järjestystä ja aikatauluja – rytmiä – omaan arkeen (katso Seamon 1979, 54–59). Reiteillä voidaan ajatella olevan omanlaisensa *anatomia*: tiettyjä liikeratoja, aikatauluja, näkymiä ja tilanteita, jotka tekevät reitistä juuri tämän kyseisen reitin.

Haastateltavat kulkevat reiteillään joka arkipäivä (työmatkan esitelleet haastateltavat M29b, N40 ja M31) tai muutaman kerran viikossa arkena, ja joskus myös viikonloppuna (kauppamatkan esitelleet haastateltavat M29a ja N55; reitin opiskelupaikalle esiteltyt M36). Kolmen haastateltavan esittelemät työmatkareitit kuljetaan arjessa kahdesti, molempiin suuntiin kodin ja työpaikan välillä. Reiteillä kuljetaan säännöllisesti samaan aikaan aamuisin ja iltapäivisin, kodin ja työpaikan välillä, työpäivän aikataulun ja rytmityksen mukaisesti. Yhden haastateltavan esittelemä reitti kodista opiskelupaikalle kuljetaan usein samaan aikaan aamupäivästä mutta takasin kotiin suunnataan riippuen päivän muusta aikataulusta ja menoista: ”– – kyllä se on yleensä aina tämä ihan sama [reitti menomatalla], että tulomatalla sitten vaihtelee sen mukaan, että missä täytyy käydä sen jälkeen, tai tarvitseeko käydä missään – –” (M36, ote kävelyhaastattelusta). Kahden haastateltavan esittelemät kauppamatkat tehdään joko yhdensuuntaisina (N55, ympyränmuotoinen reitti) tai kahdensuuntaisena (M29a), usein samaan aikaan iltapäivästä tai alkuiltasta, kauppojen aukioloaikojen mukaisesti.

Haastateltavien esittelemät reitit ovat olleet osa haastateltavien arkea noin puolesta vuodesta neljään vuoteen. Reitit ovat muotoutuneet ja vakiintuneet suhteellisen nopeasti: lähtö- ja päätepisteiden (kodin ja työ-/kauppa-/opiskelupaikan) väliltä on löydetty nopeaksi ja toimivaksi koettu reitti, jota merkittävästi varioimatta kuljetaan säännöllisesti arjessa. Toistojen kautta reitistä on muodostunut lähes tiedostamaton osa kehollisia toimintoja: toistuvalla reitillä orientoitumista ei tarvitse erikseen miettiä aktiivisesti (Mäntysalo 2004, 117–119). Eräs haastateltavista tuo asian hyvin ilmi kertoessaan työmatkareitistään: *”Olen tällainen ihminen, joka tykkää aina kävellä niitä samoja reittejä. Tykkään sellaisesta reitistä, joka toimii niin, että mä voin kävellä sen melkein silmät kiinni, jalat tietää mihin ne on kävelemässä.”* (M31, ote kävelyhaastattelusta).

Arkisten reittien funktionaalinen, käytännöllinen, luonne nousee vahvasti esiin haastateltavien kertomuksissa: näillä kyseisillä reiteillä liikkumiselle on selkeä tavoite ja päämäärä. Wunderlichä (2008, 131) lainaten voidaan puhua tarkoituksellisesta (*purposive*) kävelemisestä (katso tarkemmin luku 3.2). Haastateltavat tekevät selvän eron tämän kyseisen, tutkijalle esittelemänsä, toistuvan reittinsä ja muun kaupunkiympäristössä kävelemisen suhteen. Muuhun liikkumiseen – muihin tarkoituksiin – on omat valmiit reittinsä, tai nämä reitit syntyvät ikään kuin vasta tilanteessa. Kaikki haastateltavat asuivat haastatteluhetkellä Tampereen keskusta-alueella, joten on huomioitava, että samainen kaupunkiympäristö näyttäytyy heille tämän yksittäisen arkisen kävelyreitit lisäksi myös muissa merkityksissä elinpiirin kautta. Haastateltavista suuri osa käyttää, tai on käyttänyt, esimerkiksi kävelemisen lisäksi myös muita liikkumismuotoja – linja-auto, henkilöauto, polkupyörä – ajoittain samaisella keskusta-alueella liikkumiseen. Erilaiset keholliset käytänteet ja kokemukset limittyvätkin haastateltavien kertomuksissa toisiinsa (katso Haldrup 2011, 63 & 68).

Liikkumisen nopeus ja sujuvuus nousevat haastateltavien reittikertomuksissa vahvasti esiin. Liikkumisen tahtia määrittävät osittain varsinaisen liikkumisen ympäristön ulkopuoliset tekijät, esimerkiksi erilaiset arjen aikataulut. Eräs haastateltava kertoo arjestaan: *”– vähän semmoinen perheenäidin kiire on koko ajan ja paljon pitäisi tehdä – jos nyt ajattelee, että miksi kävelee nopeasti, niin yleensä siksi, että pitää johonkin ehtiä – –”* (N40, ote valokuvahaastattelusta). Reittejä ei välttämättä ole pyritty ajallisesti tai väli-

matkallisesti mittaamaan, ja näin löytämään minuutein ja metrein mitattuina nopein ja lyhyin reitti, vaan reitin toimivuus ja nopeus ovat kokemusperäisiä havaintoja. Useat haastateltavat kuitenkin kertovat reitillä kulkemiseen kuluvan ajan minuutin tarkkuudella, ja osaavat kertoa, kuinka monta minuuttia (mahdolliset) vaihtoehtoiset kulkuväylät reitillä lisäävät/vähentävät reitillä liikkumiseen kuluva ajasta. Kertomukset minuuttimääristä korostavat, miten keskeisesti haastateltavien esittelemät reitit ovat osa arjen rakentumista, osa arjen ennustettavia aikatauluja.

Esittelemillään reiteillä haastateltavat kulkevat pääsääntöisesti yksin. Tällöin omaa liikumisen nopeutta ja suuntaa on mahdollista itse säädellä. Eräs haastateltava kertoo hyvin kuvaavasti kävelemisestä toisen ihmisen kanssa:

"Kun mä ite kävelen yksisteni, niin mä kävelen aika vauhdilla, vauhdikkaasti, sillä tavalla ripeä kävelytyyli. – – tyttären kanssa kun menen niin se sanoo usein, että älä mene niin lujaa. – – No sitten mä hidastan hetkeksi mutta vähän ajan päästä se on taas sama rytmi (nauraa)." (N55, ote kävelyhaastattelusta.)

Edensor (2010b, 74) kirjoittaa, miten käveleminen tuo näkyväksi henkilöiden välisiä suhteita liikkeen sujuvuuden/kitkaisuuden kautta. Toisen ihmisen kanssa liikuttaessa kahden eri kehon kävelyrytmit kohtaavat vuorovaikutteisesti, vaikuttaen toinen toiseensa. Useat haastateltavat toivat esiin, miten kävelyhaastattelun kertainen kävelyvauhti oli verkkaisempi verrattuna heidän tavalliseen kävelemisen tahtiinsa. Erityisesti työmatkareittinsä esitelleet haastateltavat (M29b, N40 & M31) korostivat kertomuksissaan arjen aikataulujen ja reitillä liikkumiseen kuluvan ajan välistä suhdetta: reitillä kulkemiseen kuluva aika on ennustettavissa yksin kuljettaessa.

Kävelemisen nopeus näkyy myös kehon toiminnoissa, kuten esimerkiksi hikoilun ja hengästymisen kautta. Useat haastateltavat tuovat esiin, miten he tietoisesti pyrkivät kävelemään reitillään vauhdikkaasti, samalla aktiivisesti kuitenkin varoen hengästymästä tai hikoilemasta nopean kävelytahdin seurauksena. Talviaikaisen paksun vaatetuksen merkitys nousee kertomuksissa myös esiin osana kehon rasittumisen seuraamista, samoin liikkumisen pienimuotoinen liikunnallinen ulottuvuus: *"talvella tulee lämmin [käveltäes-*

sä], koska on niin paljon vaatteita ja sitten kulkee nopeasti, tulee aina pukeuduttua liian lämpimästi. – – tahallaan käyttää portaita [hissin sijaan], että saa niin ku rasitusta, niin ku liikuntaa – –” (M36, ote valokuvahaastattelusta).

Erilaiset tavat irrottautua kehollisesti varsinaisesta kävelemisestä, tuottavat omanlaistaan kehollista rytmiä (Wunderlich 2008, 131):

”– – se on semmoinen niin ku rauhallinen, rento tahti, mikä kuitenkin vie eteenpäin, ja aika usein siihen kyllä vaikuttaa sitten, että mulla on tosi usein, mä kuuntelen musiikkia siinä samalla, niin se musiikki saattaa vaikuttaa siihen, että, sitten kun tulee joku biisi mikä rupee pistään [liikkeelle], tulee vaikka Bee Gees’in Staying Alive, niin, (hymisee biisin melodiaa) (naurua).” (M31, ote valokuvahaastattelusta.)

Nopeuden lisäksi reitillä liikkumisen koettu sujuvuus on tärkeää arkisella reitillä: *”Kyllä mä yritän etsiä reittejä, että ei tarvitsisi kauheasti kiinnittää huomiota [muuhun liikenteeseen].”* (M29a, ote kävelyhaastattelusta). Toinen haastateltava kertoo reittinsä kulkemista edistävästä tekijöistä: *”Tässä [reitillä] ei ole [tien]ylityksiä, että tämän pystyy kävelemään ihan suoraan koko ajan läpi, sillä lailla aika vauhdikkaastikin – – ei tarvitse pysähtyä kertaakaan.”* (M36, ote kävelyhaastattelusta). Häiritseviksi koettuja tekijöitä pyritään ennalta välttelemään ja rakentamaan reitti ikään kuin kiertämään nämä ongelmallisiksi tai epämiellyttäväiksi koetut kohdat. Eräs haastateltava (M29b) tuo esiin valokuvastaan kertoessaan, miten hän tulee valinneeksi työmatkareitilleen miellyttäviä väyliä (kuvio 4⁵).

5 Haastateltavien tuottamia valokuvia käytetään työssä mahdollisuuksien mukaan muokkaamattomina: osasta kuvia on sumennettu yksityisyyttä mahdollisesti vaarantavia tekijöitä. Mahdollisista muokkauksista on ilmoitettu jokaisen valokuvan kohdalla erikseen. Lupa valokuvien käyttämiseen työssä on kysytty jokaiselta haastateltavalta haastattelun päätteeksi, ja kaikki haastateltavat ovat tuottamiensa valokuvien käyttämiseen suostuneet. Valokuvien yhteydessä käytetyt lainaukset haastatteluista ovat kyseisen kuvan otta-
neen haastateltavan kertomuksia kuvastaan/kuvaustapahtumasta, ja sen herättämistä ajatuksista, kävely-
ja/tai valokuvahaastattelun aikana. Katso myös aiemmin esitetty kartta (kuvio 2, s. 20) kuvien kuvauspaikoista.

Kuvio 4. ” – sen takia tää katu on hyvä, miksi mä tätä suosin tuon toisen sijaan, tuossa toisella [puolella korttelia] oli se iso tie ja, noh, tietenkin ne on semmoisia alitajuisia – – miksei sitäkin [kautta] vois kävellä, mutta mieluummin menee tästä, missä on vähän hiljaisempaa. Vähemmän liikennettä.” (M29b, ote kävelyhaastattelusta.)

” – tässä on vanhempia taloja, nämä puutalot tuo semmoisia positiivisia ajatuksia – – tässä nyt on muutama auto kuvassa mutta muuten se on rauhallisempi, että autot kulkee tässä paljon hitaammin kuin korttelin toisella puolen missä on vilkas liikenne.” (M29b, ote valokuvahaastattelusta.)

(Kuvaa on muokattu kirjoittajan toimesta: autojen rekisterikilpiä on sumennettu.)

Eräs haastateltavista tuo konkreettisen esimerkin kautta esiin, miten kaupunkiympäristössä pyritään löytämään itselle toimivimmat liikkumisväylät vaikka niiden käyttäminen saattaa olla ristiriidassa tilan suunnittelun kanssa:

” – tästä tulee mentyä sitten kadun ylitse vaikka ei ole suojatietä – – Voisin yhtä hyvin kiertää tuosta suojatien kautta mutta pitää tällainen pikkanen kapinahenki aina välillä olla, ja omalla vastuulla, että täytyy sitten katsoo, että ei tule autoja mistään suunnasta. Vähän se ärsyttää jos on niin ku selkeitä reittejä ja sitten siinä ei ole suojatietä tai sitten jossain kohdassa, vaikka puistossa menis joku reitti mutta

siihen ei ole tehty sitä käytävää, niin sitten siihenkin joku polku tulee äkkiä.” (N40, ote valokuvahaastattelusta.)

Arkiset reitit kaupunkiympäristössä usein vaikuttavat itsestäänselvyyksiltä: arjen reitit ikään kuin vain ovat, ja niille ei usein tulla antaneeksi suurempaa huomiota (Wunderlich 2008, 125–126). Reitit eivät kuitenkaan synny itsestään, vaan niiden muodostuminen on seurausta aiempien liikkumisen kokemusten, sekä omaan lähiympäristöön liittyvän tiedon, käyttämisestä reitin (tiedostettuun ja tiedostamattomaan) muodostamiseen. Kaikkien haastateltavien kertomukset reiteistään sisälsivät erilaisia näytteitä siitä tiedosta ja taidosta, mitä haastateltavat omaavat ympäristöstään ja ympäristössään liikkumisesta, mitä yllä olen tuonut esiin. Tiedon ja liikkumisen taidon avulla reittiä on mahdollista suunnitella ja reitillä liikkua suhteellisen vaivattomasti. (Katso Vergunst 2010, 380–381.)

Kaupunkitila näyttäytyy liikkumisen paikkana, jonka ominaisuuksia – erilaisia toimiviksi koettuja väyliä ja *erityisiksi* nousevia kohtia – osataan lukea. Reitit eivät ole muodoltaan ehdottomia ja stabiileja, muuttumattomia, vaan vaihtuvat arkiset tarpeet ja jatkuvasti muuttuva ympäristö muokkaavat kaikki osaltaan reittien kertaluontaista muotoa, tosin usein tietyissä, ennalta määrittyneissä, rajoissa. Palaan tähän reittien dynamiikan teemaan tarkemmin luvussa 4.2.

Kaupunkiympäristö arjen reitillä

Arkiset reitit koostuvat jokapäiväisistä tekijöistä, tutuista kaupunkiympäristön näkymistä ja kohteista, jotka tuottavat tilaan kuulumisen tunnetta (Edensor 2010b, 70): tuttuja rakennuksia, katuja, ihmisiä ja tilanteita – erilaisia kaupunkiympäristön elementtejä (kuvio 5). Kävelemisen toiminnan ohella keskeistä arkisella reitillä liikkumisessa on ympäristö nähtynä, kuultuna ja muuten aistittuna.

Kuvio 5. "Otan kalastajasta kuvan ... jokapäiväinen juttu ... mun mielestä jotenkin hauskaa, että on tällöinen pieni porukka, joka urhoollisesti tulee tänne, oikeasti keskellä talveakin tulee tänne, kolmekymmentä astetta pakkasta, niin siellä on joku heittelemässä, jos tänään tulisi se taimen sieltä. Hyvin pitkälti tietty porukka, samat naamat näkyy siinä joka päivä, jotka keräilee sieltä itselleen saalista." (M31, ote kävelyhaastattelusta.)

"Jotenkin, tässä on siis tosi mukava kävellä, tämä on se osa [reittiä], että on kävelty se tietty pätkä Lapintien vartta, yhtäkkiä on päästy tällöiseen tosi ... on hiekkatietä, ja idyllistä, ja kaikki on kivaa, ja ... Onhan tämä niin ku, kun ajattelee, onhan tässä jotenkin tosi niin ku semmoinen absurdi tunnelma, mikä tulee siitä, että yhtäkkiä [on] hiekkatietä, siellä vaan kalastellaan vähän, jotkut kävelee, (hyräilee) 'töihin tässä vaan menossa, hei hei!'" (M31, ote valokuvahaastattelusta.)

Haastateltavat tuovat kaikki esiin erilaisia miellyttäviä kohteita ja näkymiä reitillä, mitkä luovat arkiseen kulkemiseen viihtyisyyttä: tiettyjä rakennuksia, ympäristön yksityiskohtia tai laajempia näkymiä. Liikkumiseen ympäristön viihtyisyys saa haastateltavat valitsemaan lyhyitä kiertoteitä, jos välimatkaltaan lyhyimmäksi koettu reittivaihtoehto kulkee epämiellyttävän kohdan kautta. Haastateltava kertoo tietyn vilkkaan kadun kohdan (Tammerkosken ylittävä silta Satakunnankadulla) välttämisestä: "Se on vähän semmoinen kohta, se on varmaan monelle kävelijälle se suorin reitti, itse, jos vaan voi välttää, niin ei siitä mene." (M31, ote valokuvahaastattelusta). Toinen haastateltava kertoo, miten

kauppatkalla hänelle vaihtoehtoinen reitti, joka seurailee vilkkaasti liikennöityä katua (Itsenäisyydenkatu) ei ole yhtä mielekäs vähemmän liikennöityä katua (Rongankatu/Vellamonkatu) seurailevan reitin kanssa: ” – – toi reitti on sitten semmoinen, en mä tiedä, se on jotenkin ankeampi. Siinä huomaa hyvin sen, että kuinka helpompi on kävellä pitkiäkin matkoja sitten jos reitti on mukava – –” (M29a, ote kävelyhaastattelusta). Ympäristön koettu esteettisyys saattaa toisaalta olla ristiriidassa muun tilallisen kokemuksen kanssa, mikä tuo esiin kohteiden samanaikaista monimerkityksellisyyttä (kuvio 6).

Kuvio 6. ” – – mä tykkään näistä runoista, mitkä täällä on [katu]kiveen hakattu tuossa pätkällä. Oon ite [valo]kuvannut joka runon, muistelee sitten aina niitä, mutta ... silleen tässä on ristiriita, kun mun mielestä tää on kaunis, ja tää rakennus tässä on kaunis ja silleen, mutta sitten kun tietää mikä älämölö tuolla on, tuossa vähän matkan päässä (kuvan taka-ala), että se on pettävä kuva sillai, se ei vastaa todellisuutta. Sitä elämää, mitä siinä [on] – –” (N55, ote valokuvahaastattelusta.)

Tiettyjen kaupunkikuvallisten tekijöiden keskeisestä roolista kertoo niiden esiintyminen kaikkien niiden haastateltavien kertomuksissa, joiden reitti tämän tietyn kohteen ohittaa. Näkymä kohteeseen kauempaakin saattaa riittää huomioimaan ja nostamaan kohteen esiin reittikertomuksessa. Yksi tällainen kohde aineistossa on eräs kirkkorakennus (Tampereen tuomiokirkko), joka nostettiin usein haastattelussa esiin sekä puheen että valokuvien kautta. Kirkon torni kohoaa korkealle, ja on osa kaupungin siluetta, mikä selittää osittain rakennuksen esiintymistä kertomuksissa. Haastateltavien esiin nostama kirkko kohteena edustaa yhdelle haastateltavalle esteettisesti hienoa arkkitehtuuria (M31), toiselle rakennus viestii rauhallisuutta (M29b) ja kolmannelle (M36) nousee mieleen sekä mielikuvia historiallisista tapahtumista että muistoja subjektiivisista kokemuksista, tietyistä elämänvaiheista. Tietty kohteet saavat huomion osakseen kertomuksissa vaikka kohteeseen liittyvät henkilökohtaiset siteet ovat henkilökohtaisia ja toisistaan poikkeavia. Näkymistä puhuttaessa onkin keskeistä huomata, että kohteet eivät ole yksinään visuaalisia vaan sisältävät erilaisia tiedostettuja ja tiedostamattomia, henkilökohtaisia ja jaettuja merkityksiä. Toiselle henkilölle merkitykselliset kohteet eivät välttämättä nouse esiin toisen henkilön kokemuksissa. (Bendiner-Viani 2005, 467–468.)

Visuaalisen esteettisyyden lisäksi myös muu aistillinen viihtyisyys nousee aineistosta esiin, vaikka näistä tekijöistä haastateltavat eivät kertoneet yhtä suorasti kuin visuaalisista tekijöistä. Reittien äänimaisemista – siitä, miltä reitillä kuulostaa – keskustelimme usein omasta aloitteestani. Äänien suhteen erilaiset meluksi koetut äänet – kuten autoista kantautuva jatkuva moottorin humina – ja erityisiksi, paikka- ja aikasidonnaisiksi, koetut äänet – kuten virtaavan kosken pauhu tai tietyllä katuosuudella kesäisin musisoivat katusoittajat – nostettiin kertomuksissa esiin. Osa haastateltavista kertoo tietoisesti valitsevansa reittejä, missä meluksi koettuja ääniä pystyy pääsemään ikään kuin pakoon: *”Yksi on esimerkiksi tuossa rautatieaseman alla menevä tunneli, missä on niin kova melu, se on usein sellainen mitä yrittää välttää sitä reittiä, vaikka se olisikin suorin.”* (M29b, ote kävelyhaastattelusta). Kapeat, vähän liikennöidyt yksisuuntaiset sivukadut ja puistoalueet tarjoavat useiden haastateltavien mukaan ääniltään ja liikenteeltään rauhallisiksi ja miellyttäväiksi koettuja ympäristöjä arkiselle liikkumiselle.

Äänet ovat aina läsnä tilassa mutta ne ovat usein *kuulemattomia*, ikään kuin taustalla, kunnes jokin äkkinäinen ja yllättävä ääni havahduttaa äänien olemassaololle (Hall, Lashua & Coffey 2008, 1020–1021), mikä osittain selittää äänistä käydyn keskustelun vähäisyyttä haastatteluissa. Oman toiminnan muuttuminen saattaa myös havahduttaa ääniympäristölle: *”Siis mä nautin ihan hirveästi siitä, kesäaikaan varsinkin, kun tulee näitä katusoittajia. – – Sellaisista äänistä tulee hyvälle mielelle, eikä mua autojen melu häiritse kauheasti; silloin kun yrittää puhua kännykkään, niin silloin sen vasta huomaa, että ai, täällä on melua, ei tahdo kuulua.”* (N55, ote kävelyhaastattelusta).

Muut keholliset aistikokemukset jäivät haastatteluissa vähemmälle huomiolle. Esimerkiksi tuntoaisti tuli haastatteluissa esiin yksittäisinä huomioina, usein erilaisilla katujen pintamateriaaleilla kävelemisen tuntuman kautta. Esimerkiksi torin (Keskustori) kävelytuntumaltaan epämukaviksi mielletyt mukulakivet (N40) ja puiston (Työnpuisto) hiekkatie, joka herätti eräässä haastateltavassa (M31) muistoja lapsuuden kodin pihatiestä, nousivat haastatteluissa yksittäisinä huomiona esiin. Talviaikainen katujen jääpeite ja liukkaus nousivat erityisinä, vuodenaikaan sidottuina, huomiona esiin.

Ei-visuaalisten havaintojen vähäinen esiintyminen haastateltavien kertomuksissa ei tarkoita sitä, etteivätkö muut aistit olisi olennaisesti läsnä kaupunkiympäristössä liikkumisen – ja ylipäättänsä olemisen – kokemuksessa. Visuaalisuus monesti korostuu ympäristön kokemuksissa ja kokemusten kertomuksissa, kuten aiemmin olen jo tuonut esiin (katso tarkemmin luku 3.2). Annettaessa haastateltaville valokuvaustehtävä, ja kerätessä valokuvia aineistoksi, tullaan osaltaan ohjattua keskustelua juuri visuaalisiin seikkoihin, vaikka valokuvaa ei mieltäisikään varsinaisesti katseen, näköaistin, vastineeksi (Rodaway 2001 [1994], 124). Keholliset aistikokemukset ovat kokonaisvaltaisesti osana kaupunkitilan kokemuksen muodostumisessa.

Tietyt reitin materiaaliset kohdat jakavat reittiä haastateltavien kertomuksissa ikään kuin pienempiin osiin, erillisiin vaiheisiin. Haastateltavat nostivat esiin erilaisten fyysisten rakennelmien läpikulkemisesta, ohittamisesta tai ylittämistä juontuvan tunteen siirtymisestä toisesta alueesta toiseen, yhdestä reitin vaiheesta seuraavaan. Tienristeykset, sillat, leveiden katujen ylitykset, sekä alikulut eräänlaisina portteina eri alueiden vä-

lillä, tuovat esiin eri kaupunkialueiden erilaisia koettuja piirteitä (kuvio 7). Fyysiset rakennelmat pilkkovat kaupunkia eri alueisiin, joilla koetaan olevan erilainen tunnelma, visuaalinen ulkoasu tai sosiaalinen ympäristö kuin muualla. Eri alueet eivät määrity yleisesti tai objektiivisesti vaan kokemus eri alueista on pitkälti sosiaalisesti ja subjektiivisesti tuotettua (Stevens 2006, 809). Esimerkiksi kodin sijainti tietyksi alueeksi koetuksa ympäristössä, saattaa tuottaa tunteita tuttuudesta ja kodikkuudesta, mitä muualla asuvalle ei välttämättä samasta ympäristöstä välity (Tuan 2006, 17). Kuljemme haastateltavan kanssa erään junaradan ylittävän sillan (Erkkilänkatu) yli: ”– – tulee tähän Tammelan puolelle, niin jotenkin ajattelee, että tästä nämä kotikulmat nyt sitten alkaa, että vähän niin kuin kotona olisi, kun tähän paikkeille tulee. Sillai ihan eri tunnelma, kuin tuossa toisella puolella [juna]rataa vaikkei sinne pitkä matka olekaan.” (N40, ote valokuvahaastattelusta).

Kuvio 7. ”– – tämä [risteys] on tavallaan myös sellainen mukava vedenjakaja tavallaan kahden lopulta aika erilaisen seudun välillä. Tammela on sellainen, että siinä on vanhaa ja uutta, tai vanhaa ja keskivanhaa [rakennuskantaa] ja Kaleva on sellainen 50-luvun tuote niin tässä on musta ihan mukava tällöinen tosi, tietynlainen henkinen ero.” (M29a, ote valokuvahaastattelusta.)

Siirtymät eivät viittaa vain eri alueisiin, ja näiden eri alueiden välillä kulkemiseen reitillä, vaan ovat keskeinen osa varsinaisen reitin, ja liikkeellä olon kokemuksen, muodostumisessa. Kokemus siirtymisestä reitin tietystä vaiheesta toiseen tuottaa reitin sisäistä lineaarista rytmisyyttä. Edensor (2011, 196–197) kirjoittaa, miten arkisen reitin eri vaiheet ikään kuin viitoittavat liikkumisen edistymistä ja päämäärän saavuttamista. Tunteukset reitillä edistymisestä vahvistavat paikan arkisen tekstin kirjoittamista: kävelyreitti ja liikkumisen ympäristö näyttävät juuri arkisena, ennustettavana ja rutiininomaisena.

Rytmin asettamista

Tietyt visuaaliset ja muuten aistittavat kiinnostuskohdat, tutut kulkureitit, miellyttäväksi koetut ympäristöt, subjektiivisten kehollisten toimintojen tarkkailu, sekä reitin koetut erilliset vaiheet, viestittävät kaikki arkisen reitin tietynlaisesta rakenteesta ja siitä, miten reitillä liikkuminen tuottaa omanlaistaan kaupunkiympäristön kertomusta. Kaupunkiympäristö esittäytyy aineiston kautta tarkasteltuna liikkujalle tutuna ympäristönä, jossa osataan liikkua ympäristöön liittyvän tiedon, ja liikkumisen taidon, avulla. Pyrkimys liikkeen katkeamattomuuteen, oman kävelemisen rytmin muuttumattomuuteen, nousee haastateltavien kertomuksissa vahvasti esiin. Kokemukset liikkumisen nopeudesta ja sujuvuudesta liittyvät kertomuksissa keskeisesti juuri jatkuvaan liikkeeseen ja tämän liikkeen ylläpitämiseen.

Kaupunkiympäristö näyttäytyy samalla myös aistittavana ympäristönä, jota on osittain tietoisesti rakennettu miellyttäväksi koetuilla reittivalinnoilla. Esiin nousevat tekijät viestivät tietynlaisesta pysyvyydestä (ja turvallisuudesta): haastateltavien kertomusten reittiä kuvaavat tekijät ovat luonteeltaan suhteellisen pysyviä, ikään kuin erilaisia materiaalisia ja symbolisia kiinnostuskohdita kaupunkitilassa, mitkä tuottavat arjen tuttuuden ja tilaan kuulumisen kokemusta. Arkinen käveleminen toimintana näyttäytyy ennustettavana ja rutiininomaisena (katso Edensor 2011, 198).

Reitin erilaiset tekijät, joita yllä olen kuvannut, kertovat osaltaan kävelyreitistä ja reitin rytmisyydestä kaupunkitilallisena ilmentymänä. Reitti näyttäytyy ikään kuin kartalle valmiiksi piirrettynä viivana: tietyn näköisenä ja kuuloisena. Arkielämän muut rytmit, ja niihin liittyvät aikataulut erilaisine tarpeineen ja vastuineen, vaikuttavat keskeisesti siihen, miten liikkuminen näyttäytyy ennen kaikkea tarkoituksenmukaisen, päämääräkeskeisen, kävelemisen kautta (Wunderlich 2008, 131).

Yllä aineistosta esiin nostetut tekijät tuovat esiin, miten arkisella reitillä liikuttaessa tullaan asetettua liikkeen rytmejä itselle. Kehon sisäiset ja ulkoiset tekijät tuottavat liikkumisen rytmiä, jota (osittain) tietoisilla reittivalinnoilla, pyrkimyksillä liikkeen katkeamattomuuteen ja miellyttäväksi koetuissa paikoissa liikkumalla pyritään osittain itse määrittämään (Jiron 2010, 142–143). Samalla tullaan asettaneeksi rytmiä laajemmin kaupunkitilaan: kaupunkitilan kokemus rakentuu osittain kävelijän oman liikkumisen rytmien kautta. Rytmien asettamista ei kuitenkaan tule mieltää jatkuvasti aktiiviseksi ja tietoiseksi toiminnaksi, ikään kuin rationaalisten valintojen sarjaksi (katso Mäntysalo 2004, 118–119), vaan kyse on toiston ja jokapäiväisyyden kautta muodostuneista rutineista ja opituista tavoista, jotka ovat muodostuneet lähes kehollisiksi automaatioiksi.

4.2 Vuorovaikutusta arjen liikkeessä

Aiemmassa luvussa toin esiin, miten arjen reitit rakentuvat muodoltaan osaksi arjen käytänteitä, minkälaisista elementeistä arkiset reitit rakentuvat ja miten liikkuja pyrkii reitivalinnoillaan ikään kuin asettamaan itse itselleen arkisen liikkumisen rytmiä. Kaupunkitilassa liikkumisen kokemuksen ymmärtäminen ei kuitenkaan avaudu tarkastelemalla liikkumista omana kokonaisuutenaan, ikään kuin erillisenä muusta kaupunkiympäristöstä. Astuttaessa julkiseen kaupunkitilaan pyrkimykset asettaa itselle liikkeen ja toiminnan rytmejä kohtavat muiden tilankäyttäjien ja ympäristön rytmien kirjon (Edensor 2010b, 73; katso myös Allen 1999, 63–65). Aiemmassa luvussa esiin nostetut tekijät, ja konkreettiset esimerkit, toivat jo esiin viitteitä erilaisista vuorovaikutustilanteista ja kohtaamisista mutta tähän teemaan on syytä syventyä tarkemmin.

Kaupunkitilassa oltaessa ja toimittaessa ollaan tekemisissä moniulotteisten vuorovaikutussuhteiden ja kohtaamisien kanssa, mitä tilassa tullaan jakaneeksi muiden tilankäyttäjien kanssa. Erityisesti julkiseen tilaan astuttaessa – kadulle, puistoon, kauppakeskukseen – ollaan väistämättä tekemisissä toisten – tuttujen ja tuntemattomien – ihmisten ja muun kaupunkiympäristön kanssa. Julkisessa tilassa toimiminen on usein käytänteinä opittua (Loukaitou-Sideris & Ehrenfeucht 2009, 39–40). Tilassa toimitaan tiettyjen (tiedostettujen ja tiedostamattomien) sosiaalisten ja kulttuurisidonnaisten sääntöjen varassa: miten kaupunkitilassa ollaan ja toimitaan, ja miten muihin ihmisiin, ja heidän toimintaansa, suhtaudutaan.

Kohtaamisia katutasossa

Erilaiset vuorovaikutussuhteet ja kohtaamiset kaupunkiympäristössä vaikuttavat keskeisesti siihen, miten kukin yksittäinen matka samaisella, tutulla ja arkisella, reitillä kulloinkin avautuu. Tiedetyt kohtaamiset näyttävät rutiininomaisina ja arkisuudestaan johtuen lähes tiedostetuilta havainnoilta piilossa olevilta, toiset kohtaamiset taas näyttävät

erityisinä, arjesta ja rutiineista poikkeavilta ja siksi huomiota herättävinä (katso Vergunst 2010, 380). Toisen, vastaantulevan, jalankulkijan ohittaminen kadulla tuskin herättää kävelijässä kummempia tunteita mutta samaisella kadulla tapahtuva *flashmob* tai katusoittajan musiikki vetää yllättävyydessään huomion mukanaan. Arkena iltapäivän liikenneuuhkat ovat tuttu näky suuremmissa kaupungeissa mutta tyhjät kadut samaiseen aikaan herättävät mielenkiinnon poikkeavuudellaan. Julkisessa kaupunkitilassa liikkuminen ja toimiminen on täynnä erilaisia rutiineja ja odotuksia, yllätyksiä ja sattumia.

Tehdessämme kävelyhaastatteluita olimme fyysisesti läsnä kaupunkiympäristössä, jossa haastateltava kulkee arkista reittiään. Olimme ihmisten ilmoilla, alttiina kohtaamisille ja vuorovaikutuksille ympäristön ja eri toimijoiden kanssa. Kävelyhaastattelun aikana saavuimme erään haastateltavan (N55) kanssa kaupungin keskeiselle torille (Keskustori) ja kuljimme nuorisojoukon ohitse, mistä kantautui äänekestä joukon keskinäistä huutelua lauantain alkuiltana, ja mikä hetkellisesti tuotti selvän tauon keskustelullemme kulkiesamme joukon ohitse. Erään haastateltavan (M29a) kanssa teimme kävelyhaastattelua hetken ahtaalla tavaratalon käytävällä, kulkiessamme tavaratalon katutasokerroksen läpi, ja varoimme keskustelun lomassa törmäämästä ostoksilla oleviin ihmisiin. Kävelyhaastatteluiden lomassa useat haastateltavat moikkasivat tutuille vastaantulijoille, ja muiden ihmisten meitä seuraavat katseet kertoivat siitä, että olimme haastattelua tallentavan nauhurin ja kameran kanssa näkynä tavallisesta poikkeava. Haastateltavat eivät itse useinkaan tuoneet näitä lyhyitä hetkiä ja kohtaamisia esiin kertomuksissaan, vaan niistä keskusteltiin monesti omasta aloitteestani.

Arjen vuorovaikutustilanteet eivät ole aina erityisen merkityksellisiä, suuria tai vaikuttavia tilanteita, vaan pieniä merkkejä erilaisista ja eri tavoin toisiinsa lomittuvista kaupunkitilan rytmeistä. Eräs haastateltavista kuvaa suhdettaan muihin kadulla vastaan käveleviin ihmisiin:

"No yritän tunnistaa jos on jotain tuttuja tai sitten jos tapahtuu jotain erityistä mutta ... pyrin kyllä välttämään sellaista kohtuutonta kyttäämistä tai jotain muuta. Sen ei koe tavallaan kuuluvan kaupunkiin ehkä samalla tavalla mitä maalle – – minusta

kauhean mukavaa tavallaan se, että täällä saat kulkea ilman mitään erityistä oletusta, että suhun kiinnitetään huomiota.” (M29a, ote kävelyhaastattelusta.)

Haastateltavan kertomus korostaa hyvin, miten rutiininomainen siirtyminen antaa mahdollisuuden liikkua kaupunkitilassa herättämättä kummemmin muissa tilankäyttäjissä huomiota. Vuorovaikutuksia – katseita, ääniä ja ohikulkemisia – ei kaupunkitilassa pääse ikään kuin pakoon, mutta rutiininomaisen liikkumisen kontekstissa kohtaamisten hetkellisyys korostuu (Allen 1999, 63). Haastateltavien esittelemät reitit näyttäytyvät päämäärällisen liikkumisen tapahtumina, eivät tilaisuuksina aktiivisesti etsiä kohtaamisia.

Haastateltavien esittelemät reitit ovat keskeisiä tapoja järjestää omaa arjen elämää: sattumanvaraisista kohtaamisista seuraavat muutokset arjen kävelyreitillä voivat esimerkiksi omata vaikutuksia päivän muun aikataulun järjestäytymiseen, ja tästä seuraaviin tilanteisiin. Esimerkiksi virkistävän kävelyn kontekstissa kohtaamiset saattavat tarjota mahdollisuuksia pidemmille sattumanvaraisille vuorovaikutuksille tuttujen ihmisten kesken, kävelyn ollessa diskursiivista, vähemmän suunniteltua, ennakoitua ja tarkoituksenmukaista (Edensor 2010b, 74). Virkistävä kävely – valinnaisena aktiviteettina – ei ole yhtä sidoksissa muun arjen järjestäytymiseen, kuin esimerkiksi tarkoituksenmukaisella työmatkareitillä käveleminen, joten tilaa spontaaniudelle, sattumille ja *leikille* (Stevens 2006, 820–821) on tällaisia pakollisia aktiviteetteja enemmän (Gehl 1987 [1980], 11–13).

Arkisen reitin ja kaupunkitilan rytmien ennustettavuus tuottavat vuorovaikutustilanteita ja kohtaamisia, jotka eivät näyttäydy erityisinä tai ainutlaatuisina vaan osana arkea, osana rutiinia. Toinen haastateltava kertoo omasta suhteestaan muihin ihmisiin julkisessa kaupunkitilassa liikkuaan:

”Vähän niin ku pukeutumista [katson] esimerkiksi, tai käytöstä, käyttäytymistä usein. Keskustorilla usein nimittäin huomioin semmoisen räyhäävän aggressiivisen käytöksen ... mutta muuten ihan sitten, en mä tiedä, se riippuu vähän persoonasta sitten, tai se kokonaisuus, että ei pelkästään niitä vaatteita. Tulee mieleen, että mihinköhän toi on menossa, mistä toi on tulossa ...” (N55, ote kävelyhaastattelusta.)

Yllä oleva esimerkki tuo esiin, miten vuorovaikutus julkisessa tilassa ei välttämättä viittaa aktiiviseen, molemminpuoliseen, kohtaamiseen, vaan kyse voi olla myös enemmän yksipuolisesta, passiivisesta, toisen toimijan havaitsemisesta, ja toisen toimijan tiedostamattomasta vaikutuksesta toiseen. Eräs haastateltava (N40) kertoo usein vilkaisevansa hotellin ikkunan takana aamupalalla olevia ihmisiä hotellin ohitse kävellessään, ja kuvittelevansa heidän henkilökohtaisia tarinoitaan ja syitä olla kaupungissa matkalla. Toinen haastateltava (M31) kertoo, miten hän usein aamuvarhain ja iltamyöhään liikkueensa katsoo rakennuksien julkisivuja etsien niistä valaistuja ikkunoita, jotka kertovat haastateltavalle muiden ihmisten vuorokausirytmistä. Eräs haastateltava (M36) toi esiin reitillä läpikulkemansa rautatieaseman laitureilla ja tiettyjen rakennusten edustalla ja kulmauksissa tupakoivat ihmiset, ja heidän ympärillään pyörivän epämiellyttävän tupakantuoksun. Julkisessa tilassa ollaan aina kehon kautta fyysisesti läsnä, alttiina vuorovaikutukselle ja katseille, ja (passiiviset) kohtaamiset voivat kehittyä aktiivisiksi (Gehl 1987 [1980], 19–21).

Allen (1999, 65) kirjoittaa, miten julkinen kaupunkitila on rakentunut lukemattomista erilaisista jokapäiväisistä ja erityisistä, pieni- ja suurieleisistä, kohtaamisista, jotka muodostavat tilan sosiaalisesti ja henkilökohtaisesti elettyinä ja koettuna. Ilman kohtauksia ja vuorovaikutusta muodostuu tila (vain) fyysisistä rakennelmista, vailla elämää ja fyysisille elementeille annettuja merkityksiä. Kaupunkitilan koettu eläväisyys kumpuaa havaitusta toiminnasta ja vuorovaikutuksesta (Franck & Stevens 2007, 2–4) mutta päämäärällisesti liikuttaessa näille tekijöille ei välttämättä tulla antaneeksi aktiivista huomiota, vaan ne näyttävät ikään kuin taustalla, kaupungin ympäröivänä, tavanomaisena, elämästä.

Haastateltavien kertomuksissa kohtaamiset ja vuorovaikutukset muiden tilankäyttäjien kanssa eivät tulekaan suoraan kovin vahvasti esiin. Omasta reitistä saattaa olla helpompi kertoa – sanoin ja valokuvin – suhteellisen pysyvistä ja näkyvistä tekijöistä kohtaamisten sijaan, kuten esimerkiksi rakennuksista ja viihtyisiksi koetuista alueista. Kohtauksia on usein vaikea tallentaa niiden hetkellisyydestä johtuen: monesti rutiininomainen kohtaus on jo päättynyt, kun sen vasta huomaa alkaneen (Allen 1999, 59). Kertoessaan fyysisen ympäristön elementeistä, ja liikkumisestaan niiden lomassa, tulivat haastatelta-

vat kuitenkin samanaikaisesti kertoneeksi näiden rakennuksien ja alueiden sisällä ja ympärillä tapahtuvasta elämästä – erilaisista toiminnoista, tapahtumista ja hetkistä. Vuorovaikutukset eivät välttämättä ole arkisuudesta johtuen varsinaisia kiintopisteitä kaupunkitilan kokemuksille (ja näistä kokemuksista kertomiselle) vaan ikään kuin sanomattomasti osa kaupunkien jokapäiväistä elämää.

Kävelemisen (a)symmetriaa

Arkisella reitillä on tietynlainen anatomia, kuten aiemmin olen jo tuonut esiin, mutta arjen reitit eivät ole kuitenkaan liikkumisen suhteen ennalta täysin lukkoon lyötyjä, ikään kuin kartalle valmiiksi piirrettyjä viivoja. Erilaiset vuorovaikutussuhteet ympäristön kanssa ja kohtaamiset muiden tilankäyttäjien kanssa muokkaavat reitin kertaluontaista muotoa ja suuntaa, hetkellistä reitillä orientoitumista.

Kävelyreitien lopulliseen muotoon vaikuttavat erilaiset liikkeessä tapahtuvat tiedostetut ja tiedostamattomat valinnat liikkumisen suhteen. Ympäristön erilaiset toiminnot ja tapahtumat ohjaavat osaltaan arkisella reitillä kävelemistä, kehollista orientoitumista, kun määrätietoinen kävelijä pyrkii liikkumaan nopeasti ja sujuvasti dynaamisessa, muuttuvassa, ympäristössä. Kyse on usein pienistä, hetkellisistä valinnoista (Mäntysalo 2004, 117). Ympäristön muu liikenne ja katujen ylitystä säätelevät liikennevalot muokkaavat esimerkiksi osaltaan sitä, mikä reitin lopulliseksi muodoksi lopulta tulee, ja kuinka sujuvaa liikkuminen on, vaikka nämä tekijät liikkuja pyrkisikin ennalta reittivalinnassaan ottamaan huomioon. Eräs haastateltava kertoo ”– – *silloin, kun liikun paikasta toiseen, niin silloin menen nopeasti ja aika lailla pysähtymättä, eli reittivalinnat menee sillä tavalla, että missä ei tarvitse pysähtyä, eli menee vaikka kadulla sitä puolta, missä ei ole liikennevaloja ollenkaan* – –” (M36, ote kävelyhaastattelusta). Dynaaminen ympäristö antaa mahdollisuuden käyttää tietämystään ympäristöstä hyväksi ja ikään kuin soljumaan muuttuvasta ympäristöstä huolimatta (kuvio 8).

Kuvio 8. "Toisinaan menen tuolta välistä, toisinaan seuraavasta. Tässä olisi – yks, kaks, kolme, neljä – oikeastaan viisi [reitti]vaihtoehtoa, mitä kuljen, vähän sen mukaan, että miten se on lähtenyt se reitti tuolta, ne aikaisemmat vaiheet. Jos olen kävellyt yhden korttelin enemmän suoraan, niin sitten olen päätenyt tuonne seuraavaan kortteliin, ja siinä on sitten taas kaks tai kolme vaihtoehtoa, mistä mennä. Ne on aika satunnaisia, joskus saattaa semmoinenkin vaikuttaa, varsinkin aamulla tuolla lähempänä mun asuntoa, että miten liikenne kulkee. Jos jossain välissä tulee paljon autoja, mä en lähde ylittämään tietä, mun kannattaa kävellä seuraavaan risteykseen, että jos siinä olis vähemmän [liikennettä]. Tai jos liikennevalot on justin vaihtunut, siinä on yhdet liikennevalot reitillä, niin jos ne on just, näen kauempaa, että ne just vaihtuu punaisiksi, mun ei kannata jäädä odottamaan siihen vaan voin jatkaa siihen seuraavaan risteykseen, koska siinä nyt ei ole kovin suuri ero [kuljetussa matkassa], niin sitten mieluummin jatkaa liikettä kuin pysähtyy." (M29b, ote kävelyhaastattelusta.)

Katutilan mekaanisen liikkeen rytmejä säädellään erilaisten toimintojen kautta: liikennevalot ja -merkit, liikennesäännöt, yleiset lait, liikennekulttuuri ja erilaiset sanomattomat, yhteiset, sopimukset kadulla käyttäytymisestä ja liikkumisesta, organisoivat eri tahdissa ja eri muodoissa ilmeneviä mekaanisen liikkeen rytmejä – kävelijöitä, pyöräilijöitä ja autoilijoita. Nämä erilaiset liikettä säätelevät toiminnot tulevat usein arkisuudesta ja rutiininomaisuudesta johtuen tiedostetuiksi vasta, kun ne häiriintyvät jollakin tavoin; kun ne herättävät huomiota lakatessaan, muuttuessaan tai kun niitä vastaan toimitaan. (Edensor 2010a, 5.)

Aiemmin toin esiin, miten haastateltavat pyrkivät liikkumaan arkisella reitillään nopeasti ja vaivattomasti, ilman, että kävelemisen liike katkeaa. Reittejä suunnitellaan ennalta ja niitä muokataan, kun toimivammiksi koettuja vaihtoehtoja muodostuu ympäristön muuttuessa. Useat haastateltavat osaavat esimerkiksi kertoa, kuinka monet liikennevalot tai tienylitykset heidän esittelemältään reitiltään löytyvät. Monet haastateltavat nostivat esiin erään hiljattain avautuneen kevyen liikenteen alikulun (Rongankatu), joka on muuttanut heidän reittiään oleellisesti: uusi, toimivaksi koettu, liikkumisen väylä on omaksuttu osaksi omaa arkea.

Haastateltavien reiteillä kuitenkin ilmenee erilaisia, sekä fyysisiä että sosiaalisia, tekijöitä, jotka aiheuttavat erilaisia ongelmia arkiselle liikkumiselle; tekijöitä, jotka koetusti vaikeuttavat, hidastavat ja katkaisevat kävelemisen liikettä. Kyse on erilaisista liikkeen rytmien koetuista häiriöistä. Lainaten Lefebvren termistöä, voidaan puhua *arrytmiasta* (2013 [1992], 25), tai kitkasta (Kullman & Palludan 2011, 354–356).

Liikkumisen ongelmista kertoessaan haastateltavat tuovat esiin tiettyjä – konkreettisia – kohtia reitillä. Ympäristön materiaaliset ominaisuudet, yhdessä erilaisten liikkumiseen sosiaalisten käytänteiden kanssa, saavat aikaan hetkellisen häiriön liikkeen rytmeihin. Esimerkiksi kapea kosken (Tammerkoski) ylittävä jalankulkukäytävä (Patosilta) muuttuu entistä ahtaammaksi ihmisten toiminnan kautta, erilaisten kehollisten käytänteiden ja roolien kohdatessa epäsynkronisoidusti. Haastateltavan kommentti tuo samalla esiin, miten samaista materiaalista paikkaa tullaan kehollisesti tuotettua eri tavoin erilaisissa konteksteissa:

”Tähän aina kertyy sitä väkeä, kesällä varsinkin, katsomaan tätä [koskenjuoksua], joskus koululaisia ja turisteja. Tästä sitten kiireissään menee työmatkalla ohi, niin sitten pitää väistää, tai katsoa tarkkaan. Ihmiset on siinä ja ne on siinä omissa lomatuunnelmissaan, katsomassa nähtävyyksiä, ja kuvailee ja juttelee keskenään, niin ei ne hoksaa, että siellä porukkaa tulee ja menee siitä takaa, tai vierestä, tai pitäisi päästä ohitse. – – Monesti semmoinen kohta kuitenkin tää Patosilta, että jos nyt joku ulkopaikkakuntalainen tuttu tulee, niin kyllä tuohon mielellään nyt vie sitten vieraat tai turistit niin ku pällisteleen.” (N40, ote valokuvahaastattelusta.)

Kaupunkitilassa käveltäessä joudutaan jatkuvasti navigoimaan eri suuntaisten ja rytmisten liikkeen muotojen keskellä, ikään kuin jatkuvasti improvisoimaan omaa kävelyä (Edensor 2010b, 73). Arkisia ongelmakohtia reiteillä ovat esimerkiksi katujen ja risteysten ylitykset, joita pyritään reittiä valittaessa aktiivisestikin välttämään: *”sitä hakee sel-laista reittiä, mikä olisi jalan kulkiessa mahdollisimman semmoinen autovapaa, tai [olisi] mahdollisimman vähän semmoisia risteysten ylityksiä – –”* (M29b, ote kävelyhaastattelusta). Useat eri liikkeen rytmit kohtaavat katua ylitettäessä (kuvio 9). Liikennesäännöt yhdessä henkilökohtaisten tottumusten ja rutiinimaisten toimintatapojen kanssa määrittelevät, miten nämä risteävät liikkeen rytmit kohtaavat ja suhtautuvat toisiinsa.

Kuvio 9. ”– – tässä on aina hyvä, kun tässä aina jalankulkijoita häröilee ja pyöräilijöitä häröilee, ja sitten autoilijat tulee, ja sitten ne ei oikein tiedä, ja sitten odotellaan, ja ajetaan vähän matkaa eteenpäin, ja päästetään taas joku, että se on vähän semmoinen ... Toisaalta sitten hidastaa tietenkin tuota autoilua jos ajattelee näin jalankulkijoiden näkökulmasta – –” (N40, ote valokuvahaastattelusta.)

(Kuvaa on muokattu kirjoittajan toimesta: autojen rekisterikilpiä on sumennettu.)

Kadun ylittämisessä ongelmaksi ei välttämättä nouse varsinainen toisten tilankäyttäjien liikkeen rytmien epäsymmetrinen päällekkäisyys, tai ristiriitaisuus, oman liikkumisen kanssa. Harvoin esimerkiksi kävelijät kävelevät kirjaimellisesti päin toisiaan, ilman että toinen (tai usein kumpikin) tekee jonkinlaisen eleen välttääkseen törmäyksen. Arkisessa kohtaamistilanteessa liikkeen häiriö näyttäytyy näiden eri tilankäyttäjien pyrkimyksissä mukautua toisten liikkujien havaittuihin, ja tulkinnan kautta ennakoituihin, rytmeihin. Kyse on liikkujien keskinäisistä neuvotteluista liikkumisen rytmien suhteen (Bendiner-Viani 2005, 467). Toiston ja rutiininmuodostumisen kautta paikan erilaiset, keskenään risteävät ja päällekkäiset liikeradat, soljuvat monesti sujuvasti keskenään. Seamon (1979, 56–57) tunnetusti kirjoittaa ilmiöstä paikan balettina (*place ballet*): yksilölliset rutiinit kohtaavat säännöllisesti paikassa, jolloin toistojen kautta vuorovaikutussuhteet muodostuvat tutuiksi tapahtumiksi, osaksi paikan koettua tavanomaista järjestäytymistä.

Eräs haastateltava kertoo osuvasti, miten liikkeen rytmien häiriöitä saattaa ilmaantua, kun kahden toimijan kohtaamisessa molemmat osapuolet pyrkivät samanaikaisesti lukemaan ja ennakoimaan toistensa liikeratoja, ja sovittamaan omaa liikkumistaan:

”– – tien yli mä menen aina silleen, että mä vaan menen suoraan, jatkan vaan kävelmistä kokoajan – – ei jää siihen [risteykseen] odottelemaan. Tietysti talvella, nyt kun on liukasta, niin sitten täytyy vähän katsoa, että millä tavalla pääsee – – mua välillä melkein ärsyttää, kun autot pysähtyy, koska se hidastaa mun ylitystäni, koska jos se menisi vaan suoraan siitä, niin mä menen kato suoraan, kun se on kohdalla, niin siitä vaan kävelen, niin sillä tavalla pääsee nopeasti yli, kun on niin tottunut siihen, kun on niin kauan asunut keskustassa, niin sitä vaan kävelee aina suoraan yli. – – sen on vaan oppinut, menemään. Tietysti valoristeyksissä sitten odottaa yleensä mutta siis noissa tavallisissa, ilman valoja, tulee vaan mentyä suoraan.” (M36, ote kävelyhaastattelusta.)

Liikkeeseen vaikuttavat ongelmakohdat ovat luonteeltaan usein *potentiaalisia*: liikkeen rytmin häiriö syntyy jos kaikki kitkan muodostumiseen tarvittavat tekijät ovat samassa tilanteessa läsnä (Edensor 2010a, 5). Vuorokaudenaika vaikuttaa siihen, mitkä paikat muodostuvat reitillä liikkumisen kitkan paikoiksi. Eräs haastateltava (N40) kertoo, miten

aamuisin lapsensa kouluun autolla tuovat vanhemmat muodostavat tietyllä kapealla ka-
tuosuudelle ruuhkaa ja esteitä sujuvalle kävelemiselle sekä muulle liikenteelle – iltapäi-
vällä vastaavasta ruuhkasta ei ole jäljellä minkäänlaisia merkkejä (kuvio 10). Vilkas lii-
kenne ja lasten läsnäolo eivät vaikuta vain varsinaiseen kävelijän liikkumiseen, vaan
omaavat myös muunlaisia merkityksiä, kuten toinen haastateltava samaisesta kohdasta
toteaa: ”– [aamulla] autot ajaa kauhealla kiireellä, ne aiheuttaa usein tuossa koulun vie-
ressä pelkoja, että miten tässä käy – –” (M29b, ote kävelyhaastattelusta). Huoli lasten ja
autojen kohtaamisista, vuorovaikutuksesta, ulottuu osaksi haastateltavan arkista reittiä,
osaksi arkisia havaintoja ympäristöstä.

Kuvio 10. ”– – tässä on välillä autoja hirveästi aamulla, kun vanhemmat tuo lapsia kouluun, että eihän tätä ole yhtään suunniteltu, tätä kohtaa, semmoiseksi.” (N40, ote kävelyhaastattelusta.)

”– – varmaan vanhemmat ajattelee hyvää ja ajattelee, että siinä sivussa voi heittää sen lapsensa siihen [kouluun], kun ajaa kuitenkin ohi mutta kyllä sitä vähän kuitenkin tulee tuohon semmoista ruuhkaa, ja semmoista sählinkiä ... ” (N40, ote valokuvahaastattelusta.)

Liikkumisen varsinaiset fyysiset ongelmakohdat, erilaiset konkreettiset ja materiaaliset esteet, ovat usein tiedostettuja aiemman liikkumisen kokemuksen kautta. Urbanin fyysisen ympäristön muutokset ovat usein ajallisesti hitaita, ja ainakin osittain, hallittuja muutosprosesseja. Suuren rakennuksen työmaa saattaa vaikuttaa lähiympäristöön, ja siinä liikkumiseen, jopa vuosia mutta vaikutukset usein rajautuvat tietylle alueelle. Fyysisen ympäristön muodostamia ongelmakohtia reitillä osataan usein välttää aiemman kokemuksen pohjalta, ja ottaa näiden fyysisten ongelmakohtien olemassaolo huomioon reittivalintoja tehtäessä.

Erilaiset katutyömaat muodostavat kuitenkin yllättäviä materiaalisia esteitä tutuille arkisille reiteille. Kaikki haastateltavat toivat katutyömaat kaupunkiympäristön ilmiönä esiin, vaikka kaikkien haastateltavien varsinaisilla reiteillä, liikkumisen väylillä, tällaisia työmaita ei kävelyhaastattelun toteutuskerralla ollutkaan. Katutyömaan muodossa fyysiseen ympäristöön on tehty konkreettinen, joskin usein väliaikainen, muutos, joka näyttäytyy haastateltavien kertomuksissa sujuvan liikkeen häiriönä.

Hetkelliset ja väliaikaiset ympäristön fyysiset muutokset eivät välttämättä jää liikkujan muistiin vaan liikkussa sama fyysinen este yllättää uudestaan ja uudestaan: ”– – siihen [katutyömaahan] törmää niin ku päivittäin, tai, niin kuin mä sanoin, että vaikka se on ollut siinä, sitä ei ikinä muista. Aina samaan kuoppaan astuu (naurua). Tai sitten toi voi olla, että 'josko ne nyt olis saanut sen korjattua; ei vieläkään!'” (N55, ote valokuvahaastattelusta). Mäntysalo (2004, 116–118) kirjoittaa, miten arkisilla reiteillä liikuttaessa ympäristöä ei havainnoida vain aktiivisesti itse tilanteessa, vaan ympäristö näyttäytyy samanaikaisesti tilanteessa havaitun ja aiempien kokemusten kautta muodostetun ja muistetun tiedon – tilanteessa syntyvien *re-presentaatioiden* – kautta. Fyysisen ympäristön ajallisesti lyhyet muutokset, kuten katutyömaat, saattavat näin ollen jäädä ikään kuin rekisteröimättä, reitin muistikuvien, kehollisen muistin ja rutiininomaisen liikkumisen ulkopuolelle.

Katutyömaiden muodostamat esteet ovat ajallisesti nopeassa muutoksessa: työ edistyy ja työvaiheet muuttuvat jatkuvasti. Samalla muuttuvat myös ne vaikutukset, jotka työmaalla on arjen reittiin, liikkumiseen ja ympäristöön. Tietty työmaa saattaa näyttää seu-

raavana päivänä erilaiselta, kuin edeltävänä päivänä: vaikka työmaat ja niiden vaikutukset pyrkisi ottamaan ennalta huomioon, saattaa kulkija silti kohdata reitillään yllättävän fyysisen esteen. Myöhemmin aiemmat esteet taas aukeavat ja vapauttavat liikkumaan taas normaalia reittiä (kuvio 11). Katutyömaat tuovat konkreettisesti esiin sen, miten kaupunkiympäristö ja siinä toimiminen ovat jatkuvassa muutoksessa, miten kaupunkitiila on luonteeltaan dynaamista.

Kuvio 11. ” – – tässä on nyt tämä katutyömaa, muuttanut normaalisti tätä reittiä mutta nyt tästä pääsee ihan näin kätevästi läpi.” (M36, ote kävelyhaastattelusta.)

Katutyömaat eivät ole yksinomaan mekaanisen liikkeen esteitä vaan moniulotteisia, ja erilaisilla merkityksillä ladattuja, tapahtumia kaupunkitilassa, osa kaupunkien rytmien kuvastoa. Materiaalinen ympäristö saa uusia piirteitä; tuttu ympäristö kokee fyysisen transformaation: katutyömaa konkreettisenä esimerkkinä tuo esiin fyysisen ympäristön muutoksen laajempaan kaupunkitilalliseen ilmiöön. Harvoin vuorovaikutussuhteissa on kyse vain liikkumisen sujuvuudesta mutta työmaat selkeästi rikkoivat kävelyhaastatte-

luiden aikana haastateltavien rutiininomaista liikkumista ja orientoitumista reitillään. Yllättävät muutokset työmailla saivat useat haastateltavat konkreettisesti hetkeksi pysähtymään, ja miettimään reitin kulkua. Lähestymme haastateltavan kanssa yhtä reitillä olevaa katutyömaata:

” – hetkinen, on taas eilisestä muuttunut itse asiassa, että ei tiedä päästäänkö me edes tästä. Eilen se oli vaan tuohon puoleenväliin saakka katua, silloin päästiin tuosta ympäri – näitä on nyt aika paljon viime aikoina, ei pelkästään tässä kohdassa, vaan tuolla tulee muutenkin. Kyllä ne vaikuttaa aina sit siihen, jos mulla on ne korkeintaan kymmenen eri vaihtoehtoa siinä reitillä, että meenkö tuosta välistä vai tuosta, niin aina vaikuttaa siihen. Nyt tää koko katu on revitty auki – – ” (M29b, ote kävelyhaastattelusta.)

Katutyömaan tapauksessa vuorovaikutus ei rakennu suoraan kahden (tai useamman) toimijan välille. Katutyömaan muodostumiseen johtavat päätöksenteon prosessit ovat usein kaupunkitilassa kävelevän ulottumattomissa: vuorovaikutus näyttäytyy yhden-suuntaisena. Kävelijän arkiset liikeradat limittyvät konkreettisesti työmaiden kautta laajempaan kokonaisuuteen, kaupungin erilaisiin sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin uusiutumisen ja kehittymisen rytmeihin, ja tuo näin esiin, miten kaupunkitilassa erilaiset rytmit muokkaavat ja rakentavat muita rytmejä. (Katso Degen 2010, 21–23 & 28.)

Rytmien improvisointia

Käveltäessä erilaiset hetkelliset vuorovaikutussuhteet muiden tilankäyttäjien kanssa vaativat oman liikkeen rytmittämistä suhteessa muihin kaupunkitilan rytmeihin, toimimaan tiettyjen normien mukaisesti, ja ymmärtämään tilan muita rytmejä (Jiron 2010, 142–143). Eräs haastateltava tuo hyvin esiin sen, miten tutulla reitillä liikkuminen on samanaikaisesti kehollisesti automatisoitunut prosessi (katso tarkemmin luku 4.1) ja erilaisten vuorovaikutustilanteiden muodossa liikkujalta improvisointikykyä ja hetkessä olemista vaativa tapahtuma:

”Vaikka sitä on ajatuksissaan, niin kyllä sitä silti havainnoi sitä ympäristöä, mutta se on siellä taustalla, että se ei ole ihan niin ku fokuksessa – – Mielessä on jotenkin aina niin paljon kaikkea muuta, kuin se mitä siinä [ympäristössä] on mutta kuitenkin se on siinä olemassa, että ei ihan laput silmillä mene. – – mulla on niin paljon tapahtunut tässä näitten asunnonvaihtojen ja muitten kanssa, että mä niin ku mietin sitä seuraavaa muuttokuormaa, ja että mitäs mä vien sinne [uuteen asuntoon] seuraavaksi, ja mitä mulla on vielä täällä päässä, ja ... Se on sellainen tän hetken ajatussyöppö, se muutto.” (N55, ote valokuvahaastattelusta.)

Kohtaamiset näyttävät tutkimusaineiston kautta hyvin pitkälti liikkumisen kontekstissa, usein erilaisina reitin potentiaalisina liikkeen ongelmakohtina, ikään kuin vastinparina kävelijän pyrkimykselle asettaa itse itselleen liikkumisen rytmiä. Liikkeen sujuvuuteen vaikuttavien vuorovaikutusten lisäksi haastateltavien kertomukset sisältävät huomioita erilaisista, usein hyvin pienieleisistä, kohtaamisista muiden tilankäyttäjien välillä. Arkisella reitillä vuorovaikutustilanteet ovat usein tuttuja, jokapäiväisiä, joten rytmien symmetrian hakeminen ei näyttäyty niinkään aktiivisena toimintana vaan opittuina käytänteinä, minkä esimerkiksi rutiininomaiset kadunylitykset (useiden erillisten liikkeen rytmien kohtaamispisteet) tuovat esiin. Kehollinen automaatio ja rutiininomainen toiminta mahdollistavat eri kehojen risteävien liikeratojen soljumisen kaupunkitilassa, ilman tarvetta aktiivisesti miettiä jokaista otettua askelta erikseen (Edensor 2010b, 72).

Erilaiset vuorovaikutustilanteet tuovat näkyviksi, miten kävelijä arkisen liikkumisen kontekstissa improvisoi omaa liikkeen rytmiään lukiessaan muita kaupunkitilan rytmejä. Fyysisesti muuttuva ympäristö, esimerkiksi katutyömaiden muodossa, saattaa tuoda kuitenkin mukanaan yllätyksellistä epäsymmetriaa liikkumisen tilaan, minkä sovittaminen omiin liikkeen rytmeihin näyttää aktiivisena toimintana, konkreettisena uudelleenorientoitumisena tilassa.

4.3 Paikan tekemisen rytmejä

Aiemmin olen tuonut aineiston analyysissä esiin, miten kaupunkiympäristössä liikkuminen näyttää arkisen kävelyreitit kautta tarkasteltuna suhteellisen pysyvänä ja muuttumattomana kokonaisuutena. Tiedetyt rutiininomaiset liikkumisväylät ja eri aistien kautta koetut ympäristöt (luku 4.1), sekä ennakoitavissa olevat vuorovaikutussuhteet ja kohtaamiset (4.2), rakentavat kävelyreittiä liikkumisen mekaniikan suhteen arkisena ja tutuna paikkana. Kaupunkitila näyttää ennustettavana liikkumisympäristönä, omanlaiseen osana arjen tavanomaista jäsentymistä. Ennustettavuuden ja rutiinin kautta reitillä osataan liikkua vaivattomasti, asettaa sekä itse itselle liikkeen ja arjen rytmiä erilaisilla reittivalinnoilla, liikkumisen tiedolla ja taidolla, ja aikatauluilla, että hetkellisesti improvisoida omaa liikkumista lukuisten eri liikkeen rytmien seassa, erilaisissa jokapäiväisissä vuorovaikutustilanteissa. Erilaiset katutyömaat ajallisesti yllättävinä fyysisen ympäristön muutosprosesseina, rikkovat arkisen reitin liikkumisen mekaniikan ennustettavuutta ja muuttumattomuutta.

Ennakoitavuus ja rutiininomaisuus ovat termejä, jotka tullaan yhdistäneeksi arkiseen ja jokapäiväiseen toimintaan: arki rakentuu toistojen kautta. Arkisilla reiteillä liikkumisen ja kaupunkitilan välisen suhteen näyttäytyminen suhteellisen muuttumattomana on tästä näkökulmasta ymmärrettävää. Arkisessa ja tutussa ympäristössä liikuttaessa kehon tilalliset käytännöt eivät näyttäytyä aktiivisina prosesseina, vaan rutiineina ja tapoina; opittuina ja kehollisesti sisäistettyinä käytänteinä (Middleton 2011, 2868). Ero vieraassa ympäristössä liikkumiseen – esimerkiksi oltaessa matkailijana vieraassa kaupungissa – on keskeinen: kehon tilalliset käytännöt näyttävät liikkujalle vieraassa ympäristössä erityisinä ja aktiivisina prosesseina. Uimonen tiivistää: *”Se mikä kaupungissa päivittäin kulkevalle muuttuu lähes näkymättömäksi rutiiniksi viehättää usein matkailijaa.”* (2006, 132–133).

Rytmi-analyttiseen orientoitumiseen liittyy keskeisesti ajatus jatkuvasta muutoksesta: rytmit eivät toistu muuttumattomina, vaan omaavat aina variaatioita (Lefebvre 2013

[1992], 16). Arkinen reitti kehollisina käytänteinä, liikkeen mekaniikkana, näyttäytyy (suhteellisen) tasaisena rutiinina mutta on erottamattomasti osa dynaamista, muuttuvaa ja elävää, kaupunkiympäristöä; tiiviisti osa kaupunkien elämää. Aineistosta nouseekin vahvasti esiin tekijöitä, jotka tuovat esiin erilaisia liikkumisen ja kaupunkitilan koettuja ja havaittuja muutosprosesseja osana arjen reittejä. Arkinen kävelyreitti näyttäytyy tapana kytkeytyä kaupunkitilan monimerkityksellisyyteen, vaikka kehollisesti kävelyreitillä tullaan tuottaneeksi rutiininomaista ja tarkoituksenmukaista kävelemistä, osana arkielämän jäsentymistä. Liikkumisen ympäristön lisäksi liikkuja itse on jatkuvasti muuttuva: erilaiset henkilökohtaisen arjen rakentumisen ja kaupunkitilan muutoksen väliset suhteet nousevat arkisen kävelyreitit ja kaupunkitilan kertomuksissa esiin.

Urbaaneja syklejä

Kaupunkitilassa erilaiset luonnolliset ja sosiaaliset rytmit limittyvät keskenään: luke-mattomat hetkelliset ja pitkäkestoiset rytmit kohtaavat kaupunkitilassa, ja tulevat (osit-tain) näkyviksi erilaisissa kehollisissa käytänteissä, tilanteissa ja tapahtumissa (Simpson 2012, 428–429). Lähes syklisesti toistuvat sosiaalisten ja luonnollisten prosessien vuorovaikutussuhteet tuottavat tilallista jäsentymistä ja tuttuuden tunnetta ympäristöön: esimerkiksi vuorokaudenajan mukaan tietyt sosiaaliset toiminnot valtaavat julkisen tilan materiaalsen ympäristön, ja eri tilaa käyttävät ihmisryhmät vaihtuvat päivän ja yön kuluessa (Allen 1999, 56 & 60).

Erilaiset tutut ympäristön merkit luovat linkkejä kävelijän ja koetun sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön välille (Soukup 2013, 227; Fink 2012, 40–41). Esimerkiksi katujen varsille sijoitetut ilmoitustaulut kytkevät kävelijän osaksi kaupungin erilaisia tapahtumia – osaksi kaupunkitilan elämän monimuotoisuutta – materiaalisina objekteina, ja visuaalisesti luettuina symboleina (katso Parviainen 2009, 82). Ilmoitustaulujen tekstit ja kuvat (ja jo poisrevittyjen ilmoitusten jäänteet) tuovat välillisesti näkyviksi erilaisia sosiaalisia tapahtumia urbaanissa ympäristössä (kuvio 12).

Kuvio 12. "Noi on musta niin hauskoja noi ilmoitustaulut, kun nyt ajattelee tätä sähköistä nykymaailmaa, niin silti niilläkin on joku merkitys, ja niissä on sitten keikkajulisteita, ja erilaisista tapahtumista ja milloin mistäkin." (N40, ote kävelyhaastattelusta.)

"Nämä on ihan hauskoja, en nyt aina jää niitä katsoon mutta joskus joku siellä aina kiinnittää huomiota, ja kattelen ... en mä nyt muista oonko mä juuri mihinkään mennyt oikeasti mutta noin yleisesti kiinnostaa tietenkin aina, että mitä kaupungissa on meneillään, ja mitä tapahtuu." (N40, ote valokuvahaastattelusta.)

Arkinen reitti on tapa kytkeytyä kaupunkitilan monimerkityksellisyyteen, kaupungin elämään, osana jokapäiväisiä kehollisia käytänteitä. Ympäristön sosiaaliset ja luonnolliset muutosprosessit ovat yksi, hyvin näkyvä ja läpitunkeva, kaupunkitilan ilmiö. Ympäristön muutoksen huomioimista ei sinänsä voi sijoittaa juuri – ja vain ainoastaan – osaksi arkisilla reiteillä liikkumista, vaan ympäristön muutoksen huomioiminen ikään kuin vuotaa saumattomasti eri kaupunkiympäristössä olemisen ja toimimisen kontekstista toiseen (Haldrup 2011, 63). Paikan merkitykset ovat samanaikaisesti moninaisia, joista tietyt tekijät nousevat pintaan tietyssä kehollisessa kontekstissa (Lorimer 2011, 27).

Kuvio 13. ” – – musta se on hyvä jos pääsee mahdollisimman paljon sisällä menemään. Sisällä ei ole kylmä, talvisin on sen verran kylmä sitten, muutenkaan niin hyvät ilmat ole. – – Kyllä mä itse asiassa menen samaa reittiä [muinakin vuodenaikoina], koska tää on lyhin mutta silloin ei ole niin väliä, silloin voi kiertää joskus pidemmältä [ulkoa] – –”. (M36, ote kävelyhaastattelusta.)

Luonnollisista muutosprosesseista vuodenvierityksen sykli ovat äärimmäisen kokonaisvaltaisia, globaaleja, ilmiöitä. Vuodenvierityksen esiintyminen haastateltavien kertomuksissa ei näin ollen ole yllättävää. Vuodenvierityksestä juontuvat muutokset ympäristössä tuovat mukanaan konkreettisia vaikutuksia arjen liikkumiseen ja kehon toimintoihin, esimerkiksi katujen talviaikaisen liukkauden ja ulkoilman kylmyyden kautta, kuten olen jo aiemmin tuonut esiin (katso tarkemmin luku 4.1). Vuodenvierityksen muutokset saattavat vaikuttaa myös laajemmin koko reitin muodostumiseen, kaupunkitilassa orientoitumiseen. Reitinsä opiskelupaikalle esitelty haastateltava (M36) kertoo, miten hän pyrkii liikkumaan kaupungissa mahdollisimman paljon sisätiloissa erilaisilla reiteillään, erityisesti talviaikaan. Haastateltavan arkinen reitti opiskelupaikalle ottaa uusia muotoja vuodenvierityksen mukana: kaupunkiympäristön erilaiset (puoli)julkiset sisätilat – kyseisen haastateltavan esittelemän reitin tapauksessa rautatieasema, kauppoympäristö

matkustajakäytävä sekä ostoskeskus – tarjoavat mahdollisuuden liikkua arjessa osittain luonnollisilta sääilmiöiltä suojassa (kuvio 13).

Urbaaneissa sisätiloissa liikkumista ohjaavat keskeisesti erilaiset sosiaaliset rytmit, esimerkiksi rakennuksien aukioloaikojen muodossa. Erään haastateltavan (N55) esittelemä toistuva kauppareitti kulkee tavallisesti kauppahallin lävitse; haastattelukerralla kauppahalli oli suljettu haastattelun sijoittuessa tavallisesta poikkeavaan aikaan, mikä johti vaihtoehtoisen liikkumisväylän etsimiseen (katso myös luku 2.2).

Puolijulkiset tilat ovat usein kokonaisvaltaisesti omanlaisiaan elettyjä ympäristöjä (Riddell ym. 2009, 13–14). Esimerkiksi ostoskeskukset ovat visuaalisuuden, äänimaisemien ja sosiaalisen ympäristön, jopa hajujen, suhteen tietoisesti rakennettuja, ja kontrolloituja, ympäristöjä (Loukaitou-Sideris & Ehrenfeucht 2009, 48). Hyödyntämällä ostoskeskusten kaltaisia keinotekoisia liikkumisympäristöjä, tulee kävelijä rakentaneeksi arkista kaupunkitilassa liikkumisen kokemusta moniulotteisesti, varsinaisen fyysisen siirtymisen, ja sääilmiöiltä suojassa olemisen, ohella.

Luonnollisten ilmiöiden – esimerkiksi marraskuiselle haastatteluajankohdalle tyypillisten lehdettömien puiden ja erilaisten vaihtelevien sääilmiöiden – ohella vuodenkierto tuo julkiseen kaupunkitilaan tietynlaisia, vuodenkiertoon kytkeytyneitä, sosiaalisia ja kulttuurillisia toimintoja ja merkkejä (Edensor 2011, 190). Vuodenajan mukaisesti vaihtuvat puistojen kasvi-istutukset, pubien ja baarien edustalle kesäisin rakentuvat terassit asiakkaineen, kaupungin torille alkutalvesta kohoava valoin koristeltu joulukuusi ja pimeän talviajan lisääntynyt katuvalaistus, kertovat erilaisina, haastateltavien esiin nostamina, kaupunkitilallisina merkkeinä vuodenkierron rytmeistä, ja vuodenkiertoon liittyvistä sosiaalisista merkityksistä. Kehon kautta luetaan kaupunkiympäristön erilaisia kulttuurillisia ilmentymiä, rytmejä, jotka osaltaan rakentavat suhdetta ympäristöön (Grosz 1998, 47).

Luonnollisten syklien ohella myös rakennettu kaupunkiympäristö on jatkuvasti muutoksessa. Vanha rakennus puretaan kadunkulmasta, uusi työmaa ilmestyy aiemmin *tyhjälle* tontille ja uudet rakennelmat muokkaavat kaupungin ulkoasua uudenaikaiseksi. Rakenne-

tun ympäristön muutoksen vaikutukset eivät ylety yksinomaan arkiseen tilalliseen orientoitumiseen, ja liikkumisen rytmittämiseen, kuten edellisessä luvussa tuotiin katu-työmaiden esimerkin muodossa esiin. Ympäristön muutokseen liittyvien kokemusten ja merkitysten moninaisuus – erilaiset muistot ja henkilökohtaiset siteet muutoksen alla olevaan paikkaan (Tuan 2006, 18) – tulevat esiin.

Kuvio 14. ”Tässä miettii, että missäköhän vaiheessa menee [rakennus-]työ ja sitten toisaalta tuo uusi tornihotelli (kuvan taka-ala) tulee tuonne, niin sitä tulee katsottua tässä ja muissakin kohdissa ...” (M29b, ote kävelyhaastattelusta.)

”– aikanaan mä siinä, ennen kuin Tampereelle muutin joku kymmenen vuotta sitten, kun junalla meni ohi, niin jäi aina miettimään, siinä (kuvan etuala) oli silloin huonossa kunnossa olevia halleja ja semmoista ryteikköä, niin sitä ihmetteli kaupungin keskustassa, että kuinka tässä on tällaista, että tämän luulisi olevan haluttua aluetta. Nyt siihen on alettu, on alkanut tulemaan ainakin noita taloja – – Mitä sinne mahtaa tulla sitten seuraavaksi?” (M29b, ote valokuvahaastattelusta.)

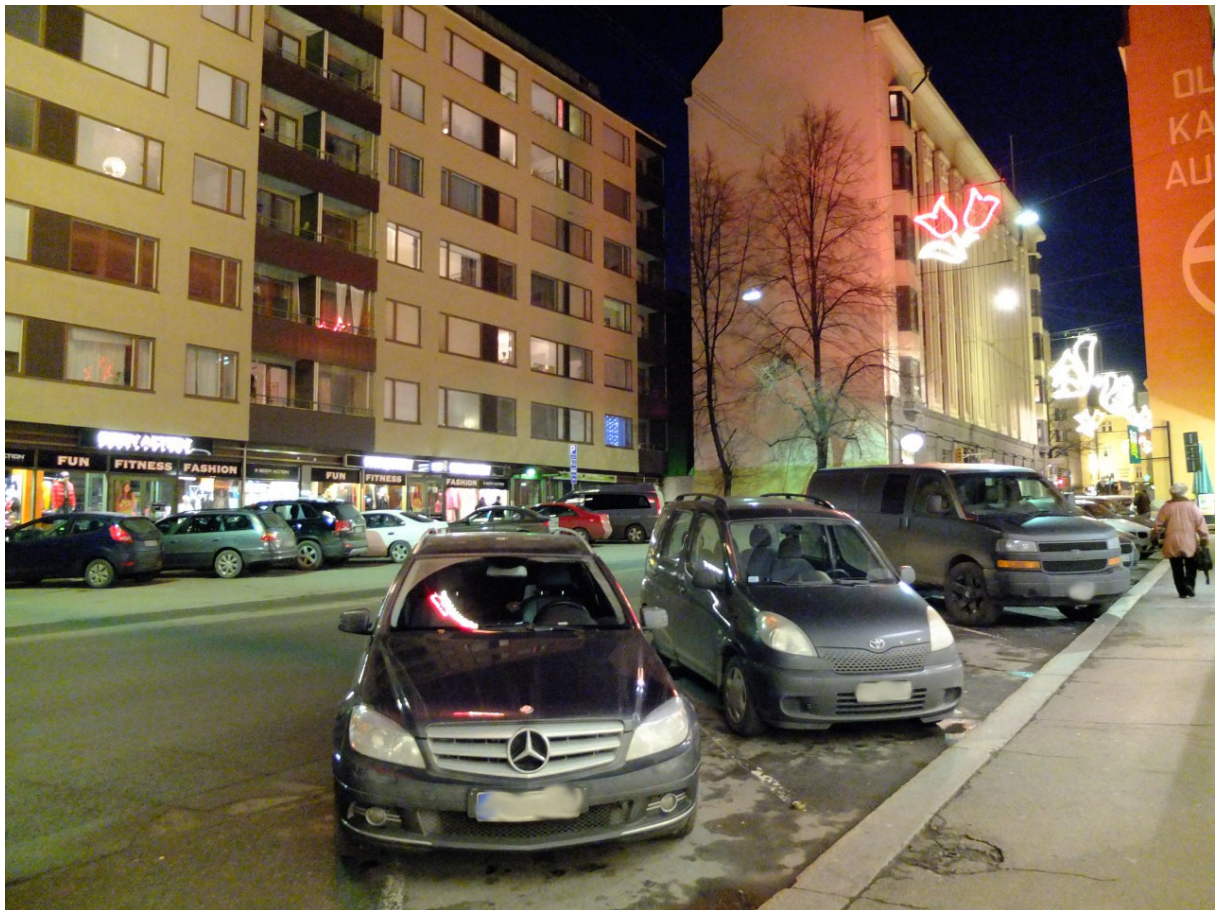
Meneillään olevat, sekä jo osittain päättyneet, rakennetun ympäristön muutosprosessit kiinnittävät arkisessa ympäristössä liikuttaessa huomiota, kun oma tuttu elinympäristö saa uusia, sekä fyysisiä että sosiaalisia, muotoja ja piirteitä (Degen & Rose 2012, 3278–

3279). Eräs haastateltavista kertoo rakennustyömaasta ottamastaan valokuvasta (kuvio 14). Haastateltavan kertomuksessa yhdistyvät samanaikaisesti arjen kävelyreitit käytänteet, subjektiiviset muistot aiemmista kokemuksista muutoksen alla olevasta ympäristöstä, sekä tämän materiaalisen kaupunkiympäristön muuttumisen aktiivinen seuraaminen. Fyysisten rakennelmien keskellä kulkeminen tuo esiin erilaisia subjektiivisia ja jaettuja muistoja (katso Pinder 2001, 9–10). Toinen haastateltava toi samaisen rakennustyömaan kohdalla esiin, miten työmaalle kulkevat kuorma-autot tuottavat uutta dynamiikkaa liikkeen rytmeihin: *”ne ajoneuvot on tietenkin enemmän sitten päiväsai-kaan, kun ei tuossa itte ole, mutta aikamoinen härdelli toi on, ja tosiaan leveät kadut, että sitten kun on jalankulkija, niin sitten pitää katsoa sillai, ja ajoittaa se käveleminen, että eh-tii meneen, ennen kuin autot tulee. – –”* (N40, ote valokuvahaastattelusta).

Rakennetun ympäristön muutokset eivät välttämättä ole fyysisesti käynnissä olevia, materiaalisia prosesseja, vaan osa kaupunkikehittämisestä käytävää yhteiskunnallista keskustelua (katso esimerkiksi Lavadinho & Winkin 2008, 163–165). Haastateltava kertoo rautatieasema-alueella sijaitsevasta, käytöstä poistetusta, tavara-asemasta ottamastaan valokuvasta: *”Tässä on tämä tavara-asema, mikä on kiistelyn kohteena. – – tulee mietittyä, kun tuosta kulkee ohi, että mitenkä tuo pitäisi tehdä. – – Tämä on musta ihan hauska, että tämä [rakennus] on vielä tuossa mutta aktiivisen kinan kohteena”* (M29a, ote valokuva-haastattelusta). Ajankohtainen yhteiskunnallisen keskustelunaihe tavara-aseman kohta-losta ulottuu arkiselle kävelyreitille, hetkellisesti osaksi arkisen liikkeen rutiinia.

Fyysisen ympäristön muutokseen liittyvät huomiot eivät usein liity vain fyysiseen raken-nelmaan, vaan kyse on usein moniulotteisesta merkitysten ja kokemusten kokonaisuudesta, mitä tietty yksittäinen rakennus tai alue voi edustaa. Fyysisen ympäristön elemen-tit ovat symboleita yksittäistä tekijää suuremmalle keskustelulle – (inter)subjektiivisille kokemuksille, muistoille ja tunteille. (Katso Degen & Rose 2012, 3279–3282.) Kaupunki-tilan suuret, pitkäaikaiset, prosessit kiinnostavat kokonsa ja ympäristövaikutustensa puolesta, ja ovat usein osa julkista ja alueellista keskustelua; mittakaavallisesti pienem-mät prosessit usein puolestaan yllättävät arjessa, ja nousevat esiin henkilökohtaisissa kokemuksissa (Lavadinho & Winkin 2008, 158 & 162).

Materiaalisen ympäristön lisäksi myös sosiaalinen toiminta rakennetussa ympäristössä on jatkuvassa muutoksessa. Erilaiset kulttuuriset ja sosiaaliset ilmiöt muuttuvat, ja sosiaalinen toiminta ja tilankäyttötavat saavat uudenlaisia muotoja: uudenlaisia tapoja elää ja kokea urbaania ympäristöä (Franck & Stevens 2007, 2–4). Eräs haastateltava (N55) kiinnittää kauppareitillään kävelyn aikana huomiota kaupungin moniin tyhjiin liiketiloihin (kuvio 15). Haastateltava toi kertomuksessaan esiin oman yrittäjätaustansa ja pohti, miten hänen omat kokemuksensa yrittäjyydestä ovat yhteydessä hänen havaintoihinsa kaupunkitilasta. Erilaiset pitkäkestoiset sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset rytmit ikään kuin jalkautuvat arjen reitille visuaalisten merkkien (tyhjtät liiketilat) ja toiminnan puuttumisen tunteen kautta.

Kuvio 15. "No tämä oli myöhäisherännäisyyttä, kun tuolla nurkassa (kuvan taka-ala) on sellainen liike[tila], joka on ollut varmaan vaikka kuinka kauan, varmaan puolitoista vuotta jo tyhjänä, tyhjää liiketilaa, ja siitä vierestä on vapautunut justiinsa [lisää] ... Se on yksi semmoinen, mikä tuo surullisen olon, kun tuosta kulkee ohitse, että se ei nyt näy, se on noiden autojen takana, eliikkä mun piti ottaa tuolta se kuva mutta mä hoksasin vasta tässä, että "ai niin, se". Tässä on ollut kanssa täällä puolella katua tyhjiä tiloja, mutta nyt niissä mun mielestä on [liiketoimintaa]." (N55, ote valokuvahaastattelusta.)

(Kuvaa on muokattu kirjoittajan toimesta: autojen rekisterikilpiä on sumennettu.)

Erilaiset muutosvaiheessa olevat rakennetun ympäristön projektit herättävät haastateltavissa kysymyksiä ja mielenkiintoa projektia kohtaan, joskus myös epäselvyyden tunteita. Kuljemme haastateltavan kanssa erään tyhjillään olevan liiketilan ohitse. Haastateltava kertoo, miten hän on seurannut liiketilaan suunnitteilla olevan ravintolan kehitystä: ”– – [tätä] tulee katsottua silloin tällöin, kun tämä on vähän keskeytynyt tämä projekti tässä, mikä on vähän sääli, koska tavallaan haluaisi, että tuossakin olisi joku mukava ravintola, tavallaan sitä odotti mutta nyt siinä ei ole tapahtunut hetkeen mitään.” (M29a, ote valokuvahaastattelusta.) Noin viikkoa myöhemmin kuljin kyseisen liiketilan ohitse erään toisen haastateltavan kanssa etsiessämme kävelyhaastattelun jälkeen kahvilaa valokuva-haastattelulle. Edellisen haastateltavan kuvailema projekti oli tällöin jo edennyt ja ravintola oli aukaissut ovensa. Ajallisesti pitkäksi ja epäselväksi koettu prosessi muuttuu dynaamisesti, hetkellisesti.

Yksittäiset ympäristön visuaaliset merkit muistuttavat muuttuneista sosiaalisista käytänteistä. Haastateltava (M31) kertoo työmatkareitiltään löytyvästä linja-autopysäkin kyltistä ja lopetetusta linja-autoreiteistä (kuvio 16). Ympäristön materiaaliset objektit saavat uusia luettuja merkityksiä tilallisten toimintojen ja käytänteiden muuttuessa. Aiempiin merkityksiin liittyvät subjektiiviset tuntemukset, käytänteet ja kokemukset tulevat esiin (Pile 2005, 14–15).

Kaupunkitilan muutosten havaitseminen ja tunnistaminen reiteillä herättää ikään kuin keskustelemaan ympäristön kanssa; ympäristön muutosprosessit eivät tapahdu erillisenä liikkeestä, vaan ovat osa liikettä ja liikkeelläolon kokemusta (Hall 2009, 575). Erilaiset kaupunkiympäristön pitkäaikaiset materiaaliset ja sosiaaliset uusiutumisen sykliset rytmit soljuvat erottamattomasti osaksi arkisen liikkumisen kokemusta.

Perinteisesti *maisema (landscape)* mielletään käsitteellisesti ikään kuin taustaksi tapahtumille ja toiminnalle: maisema on jotain, mitä yksipuolisesti katsotaan. Mielletäessä liike paikkojen välillä siirtymisen sijaan itsessään paikaksi, myös maisema käsitteellisesti muuttuu. Kaupunkitilan pitkä- ja lyhytkestoiset, pieni- ja suurieleiset, luonnolliset ja sosiaaliset rytmit näyttäytyvät ikään kuin taustana, maisemana, arkiselle liikkeelle, mihin kuitenkin ollaan liikkeellä oltaessa erottamattomasti kytkeytyneenä (Cresswell & Merri-

man 2011, 7). Maisema on samanaikaisesti sekä aistien kautta koettava että kehollisesti tuotettu; vastavuoroisesti maisema rakentaa katsojaansa, maiseman kanssa liikutaan. Liike tuo esiin eri materiaalisten, sosiaalisten ja subjektiivisten paikkojen välisiä yhteyksiä ja rakentaa omaleimaista suhdetta näihin paikkoihin, juuri toistuvan liikkeen kontekstissa. (Hall 2009, 575–576.)

Kuvio 16. ”– – mä mietin tässä, tämä on siis puolivuotta sitten vaihtunut, että tuossa meni bussi kolmekymmentäkaksi – – mä olen joskus jopa mennyt töihin sillä jos mulla on ollut vaikka paljon kannettavaa – – joka päivä kun mä kävelen tuosta, niin se on semmoinen juttu, että mä jotenkin vaan huomaan sen [pysäkkikyltin] siinä mun silmäkulmassa, ja aina kun mä huomaan sen, niin mä rupean miettimään sitten tuota uutta vaaleata lätkää tuossa [pysäkkikyltissä], mikä siihen on tullut [aiemman] tilalle. Mietin, mikä on tämän kyltin merkitys tässä – – jos siihen esimerkiksi ei tule koskaan mitään bussia, jos se on vaikka neljä vuotta tyhjillään siinä, niin onko se edelleen siinä se kyltti? Ihan vaan huvikseen, sen takia vaan, että ehkä siihen joskus tulee, viidentoista vuoden päästä sitten.” (M31, ote valokuvahaastattelusta.)

Tutkimuksen aineiston tarkastelun kautta arkiset kävelyreitit näyttäytyvät kehollisilta käytänteiltään ennakoitavina ja rutiininomaisina mutta juuri erilaiset ympäristön muutokseen liittyvät tekijät, jotka nousevat liikkeellä oltaessa erilaisten havaintojen kautta esiin, rikkovat rutiininomaista, odotettua, paikan jäsentymistä. Edensor (2010a, 14) kir-

joittaa, miten yllättyminen ja äkkinäinen tietoisuus omasta kehollisesta suhteesta ympäristöön eivät koskaan muodostu täysin rutiininomaisiksi, automatisoiduiksi, tapahtumiksi: kehon ja kaupunkiympäristön välinen vuoropuhelu tulee näkyväksi erilaisten yllättävien kokemusten kautta, muuten rutinoituneella reitillä.

Keho, konteksti ja tapahtuma

Erilaiset materiaaliset, sosiaaliset ja keholliset rytmit sekoittuvat kaupunkitilassa liikuttaessa toisiinsa. Olen aiemmin tuonut esiin, miten julkisessa kaupunkitilassa samanaikaisesti kohtaavat lukuisat eri sosiaaliset ilmiöt: erilaiset arkiset ja erityiset tapahtumat tulevat esiin samassa materiaalisessa ja sosiaalisessa ympäristössä. Haastateltavien kertomukset reiteistään rakentuvat vahvasti erilaisten fyysisten paikkojen kuvauksien ympärille. Konkreettinen ympäristö toimii eräänlaisena kiinnekohtana erilaisille sosiaalisille, kulttuurillisille ja (inter)subjektiivisille toiminnoille, havainnoille ja kokemuksille. Paikat ovat ikään kuin solmukohtia, jotka kokoavat yhteen erilaisia merkityksiä (Cresswell 2006, 3).

Haastateltavien esittelemillä kävelyreiteillä on tietty tarina: reitit ovat kuin eräänlaisia toistuvia ja ennakoitavia arjen jaksoja, joilla on tietty alku ja loppu, sekä tietty tavoite ja päämäärä (katso Wunderlich 2008, 130–131 & 136). Aiemmin analyysissä esiin tuodut teemat rytmien asettamisesta kaupunkitilaan sekä liikkeen rytmien improvisoinnista, nostavat esiin, miten kaupunkitila materiaalisena ja sosiaalisena ympäristönä tullaan toistuvan kävelyreitien kontekstissa luetuksi, ja miten vastavuoroisesti kaupunkitila rakentaa kehon käytänteitä: arkisen liikkeen jakson konteksti määrittää kehon ja kaupunkitilan välistä suhdetta (katso Crang 2001, 191–192).

Haastateltavien kertomukset tuovat esiin, miten arkinen kävelyreitti on tapa havainnoida, ja rakentaa, merkityksellistä kaupunkitilaa mutta varsinainen kehollinen osallistuminen havaittuihin sosiaalisiin ilmiöihin ja tapahtumiin, jää usein juuri vain havainnoinniksi (kuvio 17). Erilaiset vuorovaikutussuhteet tulevat esiin pitkälti kävelemisen mekaniikkaan liittyvien tekijöiden kautta (katso luku 4.2). Ympäristön havaitut tapahtumat eivät

pysäytä kävelemistä, tai saa kävelijää muuten muuttamaan kehollista toimintaansa, ikään kuin heittäytymään tilanteeseen: kävelemisen rutiinit ja sosiaaliset normit – miten tilassa toimitaan – määrittelevät, miten toistuvalla reitillä tullaan toimineeksi (Middleton 2011, 2865; katso myös Kullman & Palludan 2011). Kehollisen toiminnan muuttuessa arjen reitin funktionaalisuus, ennustettavuus ja kytkökset esimerkiksi arjen muihin aikatauluihin muuttuvat myös: arjen jakson käsikirjoitus ja rakenne muodostuvat erityisiksi ja tavanomaisesta poikkeaviksi.

Kuvio 17. "Sitä usein sitten vaan kävelee tästä, vaikka näkee, että tuossa on jotain, sitten menee vaan kotia äkkiä, että ei jää tähän mitään hifisteleen." (N40, ote kävelyhaastattelusta.)

"– – toi Keskustori on vähän semmoinen, että kukaan ei oikein ikinä tiedä, että mitä siellä tapahtuu, siellä voi olla vaikka mitä, ja sitten aina on vähän h-moilasena, että mikä siellä nyt on, jos ei ole niin tarkkaan seurannut. Siellä on ollut kaikenlaista, ja on vähän milloin mikäkin koju tai kisa pystyssä. – – onhan toi siis ihan hauska sillai, kun kävelee, vaikka ei tuosta nyt varsinaisesti tuon torin keskusalueen poikki kävelekään, niin tuntee kuitenkin olevansa tässä Tampereen tapahtumien keskipisteessä, kun tuosta hiippailee." (N40, ote valokuvahaastattelusta.)

Jiron (2010, 134–138) tuo esiin, miten metrolla kuljettu työmatka on omanlaisensa arjen jakso, eräänlainen välitila, jossa voi rauhoittua arjen askareiden lomassa ja valmistautua seuraavaan arjen vaiheeseen kodin ja työpaikan välillä. Metro tarjoaa samalla myös tilan, jossa on mahdollista olla yksin monien joukossa, kaupunkitilassa, matkustajan roolissa (katso myös Uimonen 2006, 133; Klemola 2009, 31). Metrolla kuljettava työmatka näyttää fyysisen siirtymisen, paikasta A paikkaan B, lisäksi koettuna ja elettyinä hetkenä, joka rakentuu tietyistä kehon, toiminnan ja ympäristön tekijöistä.

Arkinen kävelyreitti näyttää metron tavoin tiettyä arjen jaksona: ei kahden eri tarinan vaihtumispisteenä (koti ja kauppa-/työ-/opiskelupaikka) vaan itsessään keskeisenä osana arjen jäsentymistä, omana merkityksellisenä tarinanaan. Juuri toistuvan liikkeen, ja kehollisen kontekstin kautta, kaupunkitila näyttää hetkellisesti tietynlaisena. Eräs haastateltava tuo hyvin esiin, miten kävelyreitti on hänelle tietty, erityinen, hetki arjessa: *”– – mulle taas on hyvä se, että on hetki milloin voi rauhassa mennä ja siirtyä työtilasta, työajatuksista kotiajatuksiin, kun siinä on vähän semmoinen aika hengähtää kävellessä.”* (M29b, ote kävelyhaastattelusta).

Samaisen haastateltavan kertomus parkour -liikuntaharrastuksestaan kuvaa hyvin, miten tietyn reitin (tässä tapauksessa työmatkan), ja kehon välinen suhde, on tiivistä yhteen nivoutunut. Arkisella työmatkalla tullaan tuottaneeksi tietynlaista kehon mekaniikkaa, määrätietoista kävelemistä, vaikka tilan ja kehon väliselle monipuolisemmalle vuorovaihtukselle ei olisi suoranaisia fyysisiä esteitä. Kehon toimintaa ei kuitenkaan tule mieltää aktiiviseksi päätökseksi olla ikään kuin tekemättä jotakin, vaan toiminta muodostuu usein tiedostamattoman rutiinin kautta; keho toimii toistuvalla reitillä ikään kuin automaattiohjauksella (Middleton 2011, 2867). Kuitenkin eri liikkumisen kontekstien väliset erot herättävät haastateltavan keskustelemaan ympäristön kanssa:

”Mä harrastan parkouria, niin mä katson semmoisia muotoja ja semmoisia, 'spoteiksi' sanotaan semmoisia, missä voi tehdä sitten ... semmoisia eri kohteita, tuossa on nuo kaiteet, tuossa on tuollainen ylityspaikka, että siitä näkökulmasta katsoo paikkoja sitten taas ihan eri lailla. Työmatkalla usein ei tule niin paljoa katsottua mutta ehkä kuitenkin sivusilmällä. Siinä on kulkenut niin paljon, että ei katso joka kerta,

että mitä tuossa on siitä näkökulmasta, kun taas uusissa paikoissa tulee vastaan semmoisia uusia esteitä tai harjoittelupaikkoja, niin niitä katsoo eri lailla – – ne [spotit] jää mieleen sitten kun menee, niin sitten kun kokeilee, taikka harvoin mulla on työmatkalla sellaiset varusteetkaan, että pystyisi, tulis lähdettyä sitten [tekemään].” (M29b, ote valokuvahaastattelusta.)

Bendiner-Viani (2005, 466–467) tuo esiin, miten toistuva liikkuminen tutussa ympäristössä on tapa kerätä tietoa ympäristön muutoksesta sekä erilaisista toiminnan mahdollisuuksista, joita muissa kehollisissa konteksteissa on mahdollista myöhemmin hyödyntää. Yllä oleva haastateltavan kertomus parkour -harrastuksesta kertoo tietynlaisesta, työmatkalle vaihtoehtoisesta, tavasta kehollisesti käyttää kaupunkitilaa, mikä ajatuksen tasolla, ja tiettyjen aistien kautta, ulottuu arjen reitille *spottien* havainnoimisen muodossa. Erään toisen haastateltavan kertomuksessa yhdistyvät kävelijän ja autoilijan kontekstit: *”– – jonkun verran ajaa autolla ja muuta, niin sitten vähän niin ku koittaa kattoa monillakin silmillä samaan aikaan, että mistä pääsee ja mistä ei pääse, ja kerätä sillai dataa.”* (N40, ote kävelyhaastattelusta).

Haastateltavien kertomukset tuovat esiin, miten myös kävellessä tietyt kaupunkiympäristön tekijät ovat, metron tai raitiovaunun ikkunan tavoin, vain katseen tavoitettavissa. Kaupunkitila on lukemattomien erilaisten rytmien tilaa mutta tietyt rytmit nousevat esiin tietyssä kontekstissa: kaupunkitilan rytmit vertautuvat kehollisiin ja subjektiivisiin rytmeihin. Soukup (2013, 227) kirjoittaa, miten arjen kulttuuri on pirstaloitunut: kokemusta arjen ympäristöstä rakennetaan samanaikaisesti lukuisin eri tavoin. Fyysisen läsnäolon lisäksi erilaiset representaatiot, keholliset käytänteet ja suhteet erilaisiin sosiaalisiin ympäristöihin rakentavat suhdetta tilaan (katso myös Pile 2005, 27–28). Musiikin kuuntelu, mobiililaitteiden käyttö, sekä elokuvat ja ympäristön representaatiot, rakentavat osaltaan kaupunkitilan kokemusta tiettyinä osina, kulttuurin fragmentteina. Erilaiset subjektiiviset ja jaetut, koetut, opitut, havaitut, kuvitellut ja muistetut kaupunkitilan tekstit limittyvät saumattomasti toisiinsa, ja ulottuvat kehollisiin käytänteisiin.

Rytmit ja keho

Puolet haastateltavista toivat haastatteluiden aikana esiin sen, että he olivat tekemässä, tai aktiivisesti suunnittelemassa, muuttoa uudelle asuinalueelle kaupungin sisällä. Nämä haastateltavat toivat kukin esiin sen, miten heidän esittelemänsä arkinen reitti on todennäköisesti muuttumassa erilaiseksi lyhyen ajan sisällä, asuinpaikan vaihtumisen seurauksena. Liikkuminen kaupunkiympäristössä näyttäytyy viimeistään näin tarkasteltuna dynaamisena osana arjen rakentumista kokonaisvaltaisesti; ei vain yhtenä erillisenä arjen osana, vaan keskeisenä tekijänä arjen järjestäytymisessä, kehon ja kaupunkitilan välisen suhteen muodostumisessa. Uudet elinpiirit saavat haastateltavat etsimään ja rakentamaan uusia reittejä kaupunkitilassa, uusia reittejä kodin ja kauppa-, opiskelu- ja työpaikan välillä. Samalla suhde kehon ja kaupunkitilan välillä muuttuu. Rutiininomaisesta ja arkisesta muodostuu erityinen, erityisestä arkinen ja rutiininomainen. Haastateltava kertoo, miten hänen oma henkilökohtainen suhteensa ympäristöön on kehittynyt kaupunkiin takaisin muuttamisen jälkeen:

”Silloin alkuun, kun mä palasin Tampereelle, niin mä olin haltioissani suurin piirtein joka kadunkulmasta ja joka talosta ja joka ikkunasta ja ... Ihanaa olla takaisin, kun kaikki on niin hienoa mutta mä tyttärelläkin sitten sanoin, että ettei enää tunnu niin kauhean (naurua) ... että kuherruskuukausi oli sitten varmaan ohi Tampereen kanssa.” (N55, ote kävelyhaastattelusta.)

Toistuva, arkinen kävelyreitti, kytkee erilaiset kaupunkiympäristön havaitut rytmit – joista vahvinten tulevat haastateltavien kertomuksissa esiin erilaiset ympäristön muutoksen rytmit – erilaisiin subjektiivisiin, kehollisiin rytmeihin, osaksi arjen kokonaisvaltaista jäsentymistä. Toistuva käveleminen tutussa ympäristössä on kehollisena toimintana ikään kuin välikappale, jonka kautta luodaan yhteyksiä kaupunkitilan elämän kirjon ja kävelijän välille, jokapäiväisen toiminnan kautta. Arkinen reitti on tapa elää arkea, ja samalla tapa tuottaa kaupunkitilan kokemusta; vastavuoroisesti kaupunkitila tuottaa arkea ja kehoa.

Erilaiset ympäristön luonnolliset ja sosiaaliset muutosprosessit tuottavat hetkellisesti vaihtelua arjen kävelyreittien kehollisiin rutiineihin erilaisten suorien ja välillisten havaintojen kautta. Luonnolliset muutosprosessit, kuten vuodenajan vaihtelu, toistuvat syklisesti ja ennakoidusti. Rakennetun ympäristön muutoksen suhteen yksittäiset projektit näyttävät omina lineaarisina prosesseinaan (joita kulloinkin erilaiset paikalliset ja globaalit taloudelliset, sosiaaliset, kulttuurilliset ja poliittiset rytmit omalta osaltaan muokkaavat), projekteina, mutta jotka liittyvät laajemmin kaupunkitilan uusiutumisen ja rapautumisen sykleihin.

Kaupunkitilan kokemuksen ja kehollisen kontekstin välinen suhde näyttää tiiviisti yhteen nivoutuneena. Arjen reitti ei näy hetkenä, jolloin ottaa osaa tietoisesti ja aktiivisesti kaupunkitilan moninaisiin havaintuihin tapahtumiin, vaan pikemminkin tapana kerätä (aktiivisesti ja passiivisesti) tietoa ympäristöstä ja toiminnan mahdollisuuksista aistien kautta suoraan, tai välillisesti erilaisten kaupunkitilallisten merkkien kautta. Arkinen kävelyreitti näyttää funktionaalisuuden (kodin ja työ-, opiskelu- tai kauppapaikan välillä siirtymisen) ohella, tapana kytkeytyä kaupungin elämään erilaisten aistittavien merkkien ja kokemusten kautta. Erilaiset yllättävät ja tavanomaisesta poikkeavat tilanteet ja tapahtumat rakentavat arkisesta reitistä erityistä ja poikkeavaa.

5 Johtopäätökset

Arkisten kävelyreittien tarkastelu tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman kehon ja kaupunkitilan välisen suhteen ymmärtämiseen. Tutkimusaineistona toimineista haastateltavien kertomuksista, olen nostanut analyysissä esiin tekijöitä, jotka kertovat arkisesta kaupunkitilan kokemuksesta liikkeellä oltaessa; liikkeen, kehon ja urbaanin ympäristön välisistä suhteista ja rytmisyydestä. Olen tutkimuksessa tuonut esiin, miten jokapäiväinen ja rutiininomainen liikkuminen urbaanissa ympäristössä rakentuu merkitykselliseksi tapahtumaksi osana arkea, omanlaisekseen liikkeen paikaksi. Kaupunkitilassa kytkeytyvät erottamattomasti jaetut, kaupunkitilan luonnolliset ja sosiaaliset, sekä subjektiiviset, liikkeen ja arjen jäsentymisen, rytmit.

Aineiston analyysissä olen nostanut esiin kolme eri laajempaa teemaa, jotka tuovat eri puolia esiin arkisen reitin rytmisyydestä, ja kaupunkitilan ja kehon välisestä suhteesta. Rytmien asettamiseen, improvisointiin ja lukemiseen liittyvät teemat tuovat esiin niitä eri tapoja, miten rytmisyys kaupunkitilan kokemuksissa näyttäytyy, ja miten kaupunkitilan kokemusta tullaan kehon kautta tuotetuksi liikkeellä oltaessa. Huomio on keskittynyt samanaikaisesti sekä liikkeen keholliseen mekaniikkaan, erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin, sekä ympäristön rytmien havaitsemiseen ja tulkitsemiseen.

Kuten analyysikin on tuonut esiin, ei tutkimuksessa esiin nostettuja teemoja tule mieltää toisistaan erillisiksi kokonaisuuksiksi, vaan saumattomasti toisiinsa limittyviksi. Teemojen (osittainen) päällekkäisyys tuo hyvin näkyvästi esiin sen, miten kaupunkitila on eri rytmien kokonaisuus, polyrytmisen, ja miten rytmit vertautuvat, ja rakentuvat, juuri suhteessa toisiin rytmeihin (katso Lefebvre 2013 [1992], 38–40). Teemoja yhdistää arkisella kävelyreitillä tuotettu kehollisuus, jonka kontekstin kautta kehon omat rytmit vertautuvat ympäristön havaittuihin ja koettuihin rytmeihin. Tutkimuksessa esiin nostetut teemat tuovat esiin, miten kaupunkitilan kokemuksen ja kehon välinen suhde on tiiviisti yhteen nivoutunut, vuorovaikutteinen.

Kaupunkitilan rytmien asettamista, improvisointia ja lukemista

Kaupunkitilan kokemusta tuotetaan osittain tietoisesti reittivalintojen kautta: liikkumisen tiedon ja taidon avulla kaupunkitila näyttäytyy kuin luettavana karttana, tekstinä, missä toistuvasti, ja päämäärällisesti, liikkuva tietää itselleen parhaimmat ja toimivimmat kulkureitit. Reitin ympäristöstä nostetaan toisaalta esiin kiinnostavia ja miellyttäviä kohtia – näkymiä, rakennuksia ja toistuvia tapahtumia – toisaalta erilaisia kävelemistä vaikeuttavia kohtia, joita osataan välttää, tai joihin osataan ennalta varautua. Arkisen kävelyreitit ympäristön tekstiä osataan lukea, ja liikkua ympäristössä rutiininomaisesti, ja samalla tullaan myös nostaneeksi esiin erilaisia mahdollisuuksia arjen kävelyreitit kontekstin ulkopuoliselle toiminnalle.

Kaupunkitilassa liikkuminen on tapa asettaa omaa rytmiä sekä kaupunkitilaan että itselle: kehollinen liikkeen rytmi nivoutuu osaksi muita kaupunkitilan liikkeen rytmejä. Erilaiset arkiset vuorovaikutustilanteet ja kohtaamiset, tuottavat tilanteita, joissa rutiininomaisesti omaa liikkeen rytmiä improvisoidaan ja sovitetaan muuhun ympäristöön. Kehon, ja toistuvien kehollisten käytänteiden, kautta kaupunkitilan erilaiset merkitykset ja subjektiivisen arjen kertomukset kytkeytyvät toisiinsa. Erilaiset kaupunkitilan ja kehon välisestä suhteesta kertovat tekijät tuovat esiin liikkeellä olon tarinana. Arkinen kävelyreitti näyttäytyy omanlaisenaan liikkeen paikkana, paikan A ja paikan B välillä (katso Cresswell 2006, 2–3).

Rytmit kumpuavat liikkeen ja pysähtyneisyyden, toimimisen ja toimimattomuuden, välisestä vaihtelusta, joten tarina urbaaneista kävelyreiteistä ja liikkeestä on samalla myös tarina pysähtyneisyydestä (katso Bissell & Fuller 2011, 3–6). Erilaiset arjen rutiineista ja ennakoitavuudesta poikkeavat keholliset vuorovaikutussuhteet, ympäristön havaitut, hetkittäin yllättävät, muutosprosessit (esimerkiksi katutyömaiden muodossa), sekä henkilökohtaisen arkielämän jäsentymisen muutokset, herättävät ikään kuin keskustelemaan ympäristön kanssa. Rutiinimaisen kävelemisen näkökulmasta liike pysähtyy (konkreettisesti tai mielikuvallisesti) hetkellisesti, arjen rutiini muuttuu, ja siirtää kävelijän huomion ja ajatukset hetkellisesti ympäristöön, ja muuten kehollisesti automatisoituneeseen kävelemisen mekaniikkaan. Rytmit vertautuvat aina toisiin rytmeihin, joten

käsitykset rutiinista ja rutiinin muutoksesta ovat aina sidoksissa toinen toiseensa ja tarkastelunäkökulmaan, keholliseen kontekstiin.

Teemojen kautta esiin nostettua arkisen liikkeelläolon tarinaa ei tule mieltää kokonaisvaltaisesti kaupunkitilan kokemuksen selittäväksi kokonaisuudeksi. Esiin nostetut teemat, ja niihin liittyvät tekijät, ovat ikään kuin välähdyksiä, pikaotoksia, liikkeelläolon kokemuksista. Haastateltavien kertomuksissa yhdistyvät tietyt teemat, tietyt tekijät, joita analyysin kautta on ollut mahdollista avata. Esiin nostetut tekijät ovat ikään kuin tiedostetun ja tiedostamattoman rajapinnalla, rutiinin ja erityisen välillä: arkiseen liikkumiseen liittyvät keskeisesti opitut ja rutiininomaiset tavat ja käytänteet, mutta sisältää silti erilaisia tekijöitä, joita on mahdollista nostaa esiin reittikertomuksissa. On kuitenkin selvää, että kertomukset kokemuksista jättävät aina, niin tiedostettuja kuin tiedostamattomia, tekijöitä kertomusten ulkopuolelle.

Rytmi-analyysi: metodien reflektointia ja mahdollisuuksia jatkotutkimukselle

Kävely- ja valokuvahaastatteluiden yhdistäminen osoittautui oivaksi menetelmäksi tuoda esiin kokemuksia kaupunkitilasta. Kävelyhaastattelut veivät tutkimuksen konkreettisesti tutkittavan aiheen, rytmien, keskelle: kaupunkitilaan, liikkeeseen ja erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin. Haastateltavien tuottamien valokuvien ympärille rakentuneet valokuvahaastattelut tarjosivat toimivan tavan syventyä kävelyn aikana esiin nousseisiin teemoihin, sekä nostaa kokonaan uusia asioita haastatteluissa esiin. Haastateltavien kertomusten lisäksi ympäristössä liikkuminen tuotti yllättäviä ja odottamattomia kohtaamisia ja tilanteita (katso Hall 2009, 582), joita olen myös pyrkinyt tuomaan analyysissä esiin. Lopputuloksena oli laaja ja monipuolinen aineisto.

Rytmi-analyysi tutkimusorientaationa tarjoaa apuvälineitä monipuolisten ja -merkityksellisten kaupunkitilallisten kokonaisuuksien hahmottamiseen. Rytmien tarkastelemisen avulla erilaisten tekijöiden monimuotoisuudesta kumpuavasta, jopa kaoottisuutta lähestyvästä, tunteesta on mahdollista saada otetta, ja ymmärtää kaupunkitila dynaamisena, koettuna ja elettyinä, tilana. Rytmi-analyysi auttaa keskittämään huomion tiettyihin tilalli-

siin käytänteihin ja ilmiöihin, sekä ymmärtämään kaupunkitila samanaikaisesti monena ja elävänä kokonaisuutena.

Haastateltavien tuottamilla valokuvilla on ollut työssä hyvin keskeinen, ja näkyvä, rooli. Valokuvia on käytetty tutkimuksessa kertomisen apuvälineinä: valokuvia ei ole tarkasteltu tutkijalähtöisesti kuva-analyysin keinoin, vaan painopiste on jatkuvasti ollut haastateltavien kertomuksissa. Kuvien tarkoitus työssä on ollut toisaalta viedä lukija (välillisesti) kävelyreiteille, kaupunkitilaan ja haastattelutilanteeseen, toisaalta konkretisoida haastateltavien kertomuksia yhdistämällä kuva ja haastateltavan kertomus kuvastaan. Sisällyttämällä haastateltavien kertomuksista poimittuihin lainauksiin tiedon siitä, minkä haastattelun yhteydessä (kävely-/valokuvahaastattelu) keskustelu on käyty, olen pyrkinyt tuomaan näkyväksi, miten kertomukset muodostuvat toisaalta liikkeellä oltaessa, toisaalta pöydän ääressä istuttaessa.

Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta kiinnostavien teemojen lisäksi, työssä käytetyt tutkimusmenetelmät tarjoavat käytännön työvälineitä myös esimerkiksi kaupunkisuunnittelun avuksi. Tutkimuksen aineisto kerättiin marraskuussa 2013 Tampereen kaupungin keskusta-alueella. Aineistoa tarkasteltaessa on tehty tietoinen valinta keskittyä Tampereelle ominaisten tekijöiden sijaan tarkastelemaan aineistosta esiin nousevia yleisiä teemoja. Tutkimuskohteena on ollut kokemus urbaanissa ympäristössä liikkumisesta, ei Tampere kaupunkina.

Konkreettisella ympäristöllä on oleellinen merkitys siinä, millaiseksi kokemus lopulta kaupunkitilasta subjektiivisella tasolla muodostuu. Konkreettinen ympäristö suurista kaupunkitilallisista elementeistä, ympäröivään kulttuuriin, ja pienieleisiin, henkilökohtaisesti kehon aistein havaittaviin yksityiskohtiin, ja aiempiin kokemuksiin, rakentavat keskeisesti subjektiivista kokemusta kaupunkitilasta. Ohjaamalla tutkimuskysymyksiä käsittelemään tietyn kävelyreitit sijaan tarkemmin esimerkiksi liikkeen konkreettista, materiaalista, tilaa – esimerkiksi tiettyä kaupunkia, kaupunginosaa tai yksittäistä katua – kohti, on mahdollista avata tilan erilaisia merkityksiä yksityiskohtaisemmin. Ymmärtämällä näin kaupunkitilan kokemusta moniulotteisesti, on mahdollista tuottaa esimerkiksi materiaalisesti, sosiaalisesti ja subjektiivisesti toimivia tilaratkaisuja.

Aiemmin nostin lyhyesti esiin keskustelun rytmien määrittelykamppailusta, yöllisestä kaupunkitilasta ja sen, miten tämän tutkimuksen aineiston kautta on mahdollista päästä käsiksi tiettyyn aikatilalliseen kontekstiin. Haastatteluiden, ja haastateltavien arkisten reittien, sijoituessa aamu- ja päiväaikaan, jää ilta- ja yöaikainen, yhtä lailla arkinen, liikkeen näkökulma kaupunkitilaan lähinnä sivuviitteiksi haastateltavien kertomuksissa. Tutkimuksen laajentaminen koskemaan myös yöllistä kaupunkitilaa, omanlaistaan yötilaa (Williams 2008; katso tarkemmin luku 3.1), tarjoaisi mielenkiintoisia mahdollisuuksia kaupunkitilan rytmien kokonaisvaltaisemmalle ymmärtämiselle. Vallitsevat yötalouden ja pelontunteen teemat kätkevät alleen erilaisten aikatilallisuuksien kirjjon, johon rytmianalyysin keinoin lienee mahdollista päästä käsiksi (katso Amin & Thrift 2002, 17–18).

Yöllisen kaupunkitilan rytmisyyden tarkastelu oli yksi vaihtoehtoinen tutkimusaihe tälle tutkimukselle, mikä osittain selittää yöllisen kaupunkitilan teeman toistumista ja näkyvyyttä tässä työssä erilaisina viitteinä ja esimerkkien kehyksinä. Epävarmuus käytettyjen tutkimusmenetelmien ja teoreettisen viitekehyksen sopivuudesta jokaöisen kaupunkitilan tutkimiseen johti lopulta tässä muodossaan ilmenevään tutkimukseen. Tutkimustyön kuluessa on tullut kuitenkin selväksi, että myös yölliseen kaupunkitilaan on näiden menetelmien ja rytmianalyyttisen viitekehyksen kautta mahdollista päästä mielenkiintoisesti, ja mielekkäästi, käsiksi. Yötyötä tekevien arkiset työmatkat nukkuvässä kaupunkitilassa, hiljaisilla kaduilla lenkkeilevät ja erilaiset vaihtoehtokulttuurin ilmentymät, ovat esimerkkejä kaupunkitilassa tapahtuvasta jokaöisestä liikkumisesta ja toimimisesta. Näiden kaupunkitilallisten kokemusten avaamiseen tämän tutkimuksen kysymyksenasettelu, ja esittelemät tutkimusmenetelmät, tarjoaisivat, sovellettuna, mielekkäitä lähtökohtia.

Erilaisten aikatilallisuuksien tarkastelemisen lisäksi, myös kehon ja liikkeen tarkastelun laajentaminen tuo esiin mielenkiintoisia kysymyksiä kaupunkitilan kokemuksesta. Esimerkiksi potentiaaliseen, estettyyn ja keskeytyneeseen liikkeeseen liittyvät teemat, erilaiset liikkeen rytmien määrittelykamppailut, esittävät mielenkiintoisia kysymyksiä kaupunkitilan kokemuksen ja kehon välisestä suhteesta (katso Büscher ym. 2011, 4–5; Bissell & Fuller 2011). Tässä tutkimuksessa en pyrkinyt vastaamaan kysymykseen, *miksi*

kaupunkitilan kokemus näyttäytyy sellaisena, kuin se näyttäytyy, vaan avaamaan *millaisena* kokemus näyttäytyy. Erinäisten kaupunkitilallisten rytmien valtasuhteiden avaaminen on kuitenkin mielenkiintoinen ja tärkeä kysymys: sosiaalisesti tuotetut rytmit eivät ole objektiivisia merkityksiltään, vaan sisältävät erinäisiä sosiaalisesti ja kulttuurillisesti tuotettuja taustarakennelmia (Lefebvre 2013 [1992], 41–42). Näihin kysymyksiin voi kuitenkin olla vaikea päästä konkreettisesti käsiksi, sillä erityisesti rutiininomaisista ja tiedostamattomista arjen rytmeistä voi olla vaikea saada otetta, mutta rytmianalyysi saattaa tarjota tarvittavia apuvälineitä etsittäessä vastauksia näihin kysymyksiin.

Lopuksi

Aineiston kautta olen tuonut esiin erilaisia tekijöitä, jotka rakentavat kokemusta kaupunkitilasta arkisella kävelyreitillä. Kaupunkiympäristö avautuu reitillä kuljettaessa omanlaisenaan kokemusmaailmana, erilaisten materiaalisten, sosiaalisten ja kehollisten rytmien muodostelmana, joka rakentaa reitistä merkityksellistä liikkeen paikkaa.

Tutkimus on tarjonnut arkisten kävelyreittien näkökulman kautta tietyn kehollisen kontekstin arkiseen kaupunkitilaan, liikkumisen kokemukseen, sekä kaupunkiympäristön ja kävelijän väliseen suhteeseen. Tutkimusta on läpikotaisin ympäröinyt käsitys rytmeistä todellisuuden rakennuspalikkoina, tapana ymmärtää todellisuuden rakentumista, mikä on osaltaan ohjannut koko tutkimusprosessin kulkua ideointivaiheesta aineiston analyysiin ja esittämiini johtopäätöksiin. Analyyttinen huomio on ollut erilaisissa liikkeen ja pysähtyneisyyden välisestä vuorottelusta kertovista tekijöissä, oli kyse sitten rutiininomaisesta kadun ylittämisestä, erilaisista kaupunkitilaan liittyvistä mielikuvista tai jostakin niiden väliltä.

Arkinen kävelyreitti on jatkuvassa muutoksessa: kaupunkiympäristön muutosten lisäksi keho ja henkilökohtainen arki ovat jatkuvasti muuttuvia. Elämäntilanteet vaihtuvat, keho vanhenee ja kokemukset karttavat. Kehon ja kaupunkitilan suhde on tiiviisti nivoutunut yhteen: arkinen kävelyreitti ei, kaupunkitilan kokemuksen tavoin, ikään kuin pysähdy aloilleen, vaan on alati muuttuva, dynaaminen.

Tutkimuksen lävitse on kulkenut kokemuksen ja tulkinnan subjektiivisuutta korostava juonne: tutkimuksessa ei ole pyritty kuvaamaan kaupunkiympäristössä kävelemisen kokemusta kokonaisvaltaisesti, vaan näkökulma on haastattemieni henkilöiden omakohtaisissa kertomuksissa ja liikkeellä olon tarinoissa. Tutkijan rooli korostuu näiden haastateltavien kertomusten tulkitsemisessä sen suhteen, minkälaiset rytmisyydet kertomuksista tullaan (tiedostetusti ja tiedostamatta) tutkijan puolesta nostetuksi esiin. Aineiston analyysin kautta esiin nostamani teemat, ja tekemäni johtopäätökset, tuleekin nähdä yhtenä mahdollisena useiden joukossa, eikä *objektiivisena totena*: tulkintaprosessissa ei ole varsinaista alkua tai loppua, vaan se on nimensä mukaisesti prosessi – ajassa elävä ja muuttuva, relatiivinen, subjektiivinen. Kaupunkiympäristön moninaisuuden ymmärtämisessä riittää tutkittavaa: eri kertomusten kautta kaupunkiympäristöön avautuu lähes loputon asetelma erilaisia tarinoita, jotka tarjoavat mielenkiintoisia ovia kaupunkitilan elämän, kaupunkitilan rytmien, ymmärtämiseen.

Lähdeluettelo

ADAM, B. (2004) *Time*. Cambridge: Polity.

ALLEN, J. (1999) Worlds within cities. Teoksessa Massey, D., Allen, J. & Pile, S. (toim.) *City Worlds*. Lontoo: Routledge.

AMIN, A. & THRIFT, N. (2002) *Cities. Reimagining the Urban*. Cambridge: Polity.

AUKEN, P. M. van, FRISVOLL, S. J. & STEWART, S. I. (2010) Visualising community: using participant-driven photo-elicitation for research and application. *Local Environment* 15:4, 373–388.

BARTHES, R. (2000) *Camera Lucida*. Käännös Howard, R. Lontoo: Vintage. Alkuperäisteos La Chambre Claire (1980) Pariisi: Seuil.

BENDINER-VIANI, G. (2005) Walking, Emotion, and Dwelling: Guided Tours in Prospect Heights, Brooklyn. *Space and Culture* 8:4, 459–471.

BISSELL, D. & FULLER, G. (2011) Stillness unbound. Teoksessa Bissell, D. & Fuller, G. (toim.) *Stillness in a Mobile World*. Lontoo: Routledge.

BÜSCHER, M., URRY, J. & WITCHGER, K. (2011) Introduction: mobile methods. Teoksessa Büscher, M., Urry, J. & Witchger, K. (toim.) *Mobile Methods*. Abingdon: Routledge.

CERTEAU, M. de (1984) *The practice of everyday life*. Käännös Rendall, S. F. Berkeley: University of California Press. Alkuperäisteos Arts de faire (1980).

CRANG, M. (2001) Rhythms of the city: temporalised space and motion. Teoksessa May, J. & Thrift, N. (toim.) *Timespace. Geographies of temporality*. Lontoo: Routledge.

CRESSWELL, T. (2006) *On the Move. Mobility in the Modern Western World*. New York: Routledge.

CRESSWELL, T. (2010) Mobilities I: Catching up. *Progress in Human Geography* 35(4), 550–558.

CRESSWELL, T. & MERRIMAN, P. (2011) Introduction: Geographies of Mobilities – Practices, Spaces, Subjects. Teoksessa Cresswell, T. & Merriman, P. (toim.) *Geographies of Mobilities: Practices, Spaces, Subjects*. Farnham: Ashgate.

DEGEN, M. (2010) Consuming Urban Rhythms: Let's Ravalejar. Teoksessa Edensor, T. (toim.) *Geographies of Rhythm: Nature, Place, Mobilities and Bodies*. Farnham: Ashgate.

DEGEN, M. M. & ROSE, G. (2012) The Sensory Experiencing of Urban Design: The Role of Walking and Perceptual Memory. *Urban Studies* 49(15), 3271–3287.

- EDENSOR, T. (2010a) Thinking about Rhythm and Space. Teoksessa Edensor, T. (toim.) *Geographies of Rhythm: Nature, Place, Mobilities and Bodies*. Farnham: Ashgate.
- EDENSOR, T. (2010b) Walking in rhythms: place, regulation, style and the flow of experience. *Visual Studies* 25:1, 69–79.
- EDENSOR, T. (2011) Commuter: Mobility, Rhythm and Commuting. Teoksessa Cresswell, T. & Merriman, P. (toim.) *Geographies of Mobilities: Practices, Spaces, Subjects*. Farnham: Ashgate.
- ELDEN, S. (2004) *Understanding Henri Lefebvre. Theory and the Possible*. Lontoo: Continuum.
- FINK, J. (2012) Walking the neighbourhood, seeing the small details of community life: Reflections from a photography walking tour. *Critical Social Policy* 32:1, 31–50.
- FRANCK, K. A. & STEVENS, Q. (2007) Tying Down Loose Space. Teoksessa Franck, K. A. & Stevens, Q. (toim.) *Loose Space. Possibility and Diversity in Urban Life*. Lontoo: Routledge.
- GARRETT, B. L. (2013) *Explore Everything. Place-hacking the City*. Lontoo: Verso.
- GEHL, J. (1987) *Life Between Buildings. Using Public Space*. Käännös Koch, J. New York: Van Nostrand Reinhold. Alkuperäisteos *Livet mellem husene* (1980) Arkitektens Forlag.
- GROSZ, E. (1998) Bodies-cities. Teoksessa Nast, H. J. & Pile, S. (toim.) *Places through the body*. Lontoo: Routledge.
- HAILA, Y. (2008) Elämän ajat. *Tiede & edistys* 33:3, 205–224.
- HALDRUP, M. (2011) Choreographies of leisure mobilities. Teoksessa Büscher, M., Urry, J. & Witchger, K. (toim.) *Mobile Methods*. Abingdon: Routledge.
- HALL, T., LASHUA, B. & COFFEY, A. (2008) Sound and the Everyday in Qualitative Research. *Qualitative Inquiry* 14:6, 1019–1040.
- HALL, T. (2009) Footwork: moving and knowing in local space(s). *Qualitative Research* 9:5, 571–585.
- HARPER, D. (2002) Talking about pictures: a case for photo elicitation. *Visual Studies* 17:1, 13–26.
- HIGHMORE, B. (2005) *Cityscapes. Cultural Readings in the Material and Symbolic City*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- HINCHLIFFE, S., KEARNES, M. B., DEGEN, M. & WHATMORE, S. (2005) Urban wild things: a cosmopolitical experiment. *Environment and Planning D: Society and Space* 23:5, 643–658.
- HIRSJÄRVI, S. & HURME, H. (2008) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

- INGOLD, T. & VERGUNST, J. L. (2008) Introduction. Teoksessa Ingold, T. & Vergunst, J. L. (toim.) *Ways of Walking: ethnography and practice on foot*. Aldershot: Ashgate.
- JIRON, P. (2010) Repetition and Difference: Rhythms and Mobile Place-making in Santiago de Chile. Teoksessa Edensor, T. (toim.) *Geographies of Rhythm: Nature, Place, Mobilities and Bodies*. Farnham: Ashgate.
- JOKINEN, A., ASIKAINEN, E. & MÄKINEN, K. (2010) Kävelyhaastattelu tapaustutkimuksen menetelmänä. *Sosiologia* 47:4, 255–269.
- KLEMOLA, E. (2009) Raitiovaunu kaupunkikulttuurisena ilmentymänä. *Yhdyskuntasuunnittelu* 47:1, 24–36.
- KOTKAVIRTA, J. (2009) Miksi kuvia on hankala lukea? Teoksessa Haaparanta, L., Klemola, T., Kotkavirta, J. & Pihlström, S. (toim.) *Kuva*. Tampere: Tampere University Press.
- KULLMAN, K. & PALLUDAN, C. (2011) Rhythmanalytical sketches: agencies, school journeys, temporalities. *Children's Geographies* 9(3–4), 347–359.
- KUSENBACH, M. (2003) Street phenomenology. The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography* 4:3, 455–485.
- KYMÄLÄINEN, P. (2006) Paikan ajattelun haasteita. Teoksessa Knuuttila, S., Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAVADINHO, S. & WINKIN, Y. (2008) Enchantment Engineering and Pedesrian Empowerment: The Geneva Case. Teoksessa Ingold, T. & Vergunst, J. L. (toim.) *Ways of Walking: ethnography and practice on foot*. Aldershot: Ashgate.
- LEFEBVRE, H. (2013) *Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life*. Käännös: Elden, S. & Moore, G. Lontoo: Bloomsbury. Alkuperäisteos *Éléments de rythmanalyse* (1992) Pariisi: Éditions Syllepse.
- LORIMER, H. (2011) Walking: New Forms and Spaces for Studies of Pedestrianism. Teoksessa Cresswell, T. & Merriman, P. (toim.) *Geographies of Mobilities: Practices, Spaces, Subjects*. Farnham: Ashgate.
- LOUKAITOU-SIDERIS, A. & EHRENFUCHT, R. (2009) *Sidewalks. Conflict and Negotiation Over Public Space*. Cambridge, MA: MIT Press.
- MASSEY, D. (2005) *For Space*. Lontoo: Sage.
- MEADOWS, C. (2010) "I'm in a Park and I'm Practically Dead": Insomnia, Arrhythmia and Whitnail and I. Teoksessa Edensor, T. (toim.) *Geographies of Rhythm: Nature, Place, Mobilities and Bodies*. Farnham: Ashgate.
- MIDDLETON, J. (2011) "I'm on autopilot, I just follow the route": exploring the habits, routines, and decision-making practices of everyday urban mobilities. *Environment and Planning A* 43:12, 2857–2877.

- MURRAY, L. (2009) Looking at and looking back: visualization in mobile research. *Qualitative Research* 9(4), 469–488.
- MÄNTYSALO, R. (2004) Orientaatio ja representaatio. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimuksen teoreettisten lähtökohtien kriittistä tarkastelua. Teoksessa Mäntysalo, R. (toim.) *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*. Jyväskylä: Atena.
- PARVIAINEN, J. (2009) Tilan kuvallinen simulaatio. Teoksessa Haaparanta, L., Klemola, T., Kotkavirta, J. & Pihlström, S. (toim.) *Kuva*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- PILE, S. (2005) *Real Cities. Modernity, Space and the Phantasmagorias of City Life*. Lontoo: Sage.
- PINDER, D. (2001) Ghostly footsteps: voices, memories and walks in the city. *Cultural Geographies* 8:1, 1–19.
- RELPH, E. (2008 [1976]) *Place and placelessness*. Lontoo: Pion.
- RIDELL, S., KYMÄLÄINEN, P. & NYSSÖNEN, T. (2009) Julkinen tila tänään – kuhinaa loittuvilla rajapinnoilla. Teoksessa Ridell, S., Kymäläinen, P. & Nyssönen, T. (toim.) *Julkinen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*. Tampere: Tampere University Press.
- RODAWAY, P. (2001 [1994]) *Sensuous Geographies. Body, sense and place*. Lontoo: Routledge.
- SEAMON, D. (1979) *A Geography of the Lifeworld. Movement, Rest and Encounter*. Lontoo: Croom Helm.
- SHELLER, M. & URRY, J. (2006) The new mobilities paradigm. *Environment and Planning A*, 38:2, 207–226.
- SIMPSON, P. (2012) Apprehending everyday rhythms: rhythmanalysis, time-lapse photography, and the space-times of street performance. *Cultural Geographies* 19:4, 423–445.
- SOUKUP, C. (2013) The Postmodern Ethnographic Flaneur and the Study of Hyper-Mediated Everyday Life. *Journal of Contemporary Ethnography* 42:2, 226–254.
- STEVENS, Q. (2006) The shape of urban experience: a reevaluation of Lynch's five elements. *Environment and Planning B: Planning and Design* 33:6, 803–823.
- THOMAS, H. (2013) *The Body and Everyday Life*. Lontoo: Routledge.
- TUAN, Y.-F. (2006) Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Käännös Kaski, L. Teoksessa Knuuttila, S., Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Alkuperäisteos Sense of Place: Its relationship to Self and Time. Teoksessa Mels, T. (toim.) *Reanimating Places. A Geography of Rhythms* (2004) Ashgate: Aldershot.

TUOMI, J. & SARAJÄRVI, A. (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

UIMONEN, L. (2006) Kaupunki liikkumisen kertomuksena. Teoksessa Haapala, A. & Naukkarinen, O. (toim.) *Mobiiliestetiikka. Kirjoituksia liikkeen ja liikkumisen kulttuurista*. Lahti: Kansainvälinen soveltavan estetiikan instituutti.

VERGUNST, J. (2010) Rhythms of Walking: History and Presence in a City Street. *Space and Culture* 13:4, 376–388.

WILLIAMS, R. (2008) Night Spaces: Darkness, Deterritorialization, and Social Control. *Space and Culture* 11:4, 514–532.

WUNDERLICH, F. M. (2008) Walking and Rhythmicity: Sensing Urban Space. *Journal of Urban Design* 13:1, 125–139.

Liite 1 Haastattelupyyntö

Hei,

teen Tampereen yliopistolla maisterin tutkintoni lopputyötä liittyen kaupunkeihin, katutilaan ja arkisiin kävelyreitteihin. Etsin vapaaehtoisia haastateltavia, joiden kanssa tehdä haastattelurupeama katutilaan jal-
kautuen.

Haastateltaviksi etsin henkilöitä, jotka arjessaan käyttävät kaupungin keskustan katutilaa jalan liikkuen, ts. etsin siis ihmisiä, jotka arjessaan liikkuvat kävellen Tampereen keskusta-alueella (länsi- ja itäsuunnassa Pyynikki-Kaleva, pohjois- ja eteläsuunnassa Kekkosentie - lidesranta välisellä "keskusta-alueella").

Kiinnostaisiko sinua lähteä haastateltavaksi? Etsin kaikenikäisiä aikuisia henkilöitä haastateltaviksi.

Jos kiinnostuit, pyytäisin sinua miettimään jonkin arjessasi kävelemäsi reitin yllä mainitulla keskusta-
alueella. Reitti voi olla mikä tahansa: työ-/koulumatka, kauppamatka, reitti ystävän luo, reitti bussipysäkil-
tä johonkin keskustan kohteeseen, matka suosikkikahvilaasi jne. Tärkeintä reitissä on sen toistuvuus arjes-
sa ja reitin kulkeminen jalan. Parasta olisi jos reitti olisi myös sen verran pitkä, että sen kävelemiseen me-
nisi ainakin 15 minuuttia tai enemmän.

Haastattelu toteutetaan niin, että kävelemme yhdessä tuon ilmoittamasi reitin sinulle sopivana ajankohta-
na. Käveltyämme reitin "loppuun", siirrymme johonkin läheiseen kahvilaan (jossa tarjoan sinulle kahvin
vaivanpalkaksi) jatkamaan haastattelua.

Yhteensä haastattelurupeamaan on hyvä varata n. 1-2 tuntia aikaa, riippuen reittisi pituudesta.

Eli, toivoisin sinua:

- miettimään arkisen reitin Tampereen keskusta-alueella, jonka usein kuljet jalan
- ilmoittamaan minulle tuon reitin (mistä reitti alkaa ja minne päättyy, minkälainen reitti kyseessä (työ-/koulumatka, kauppamatka, virkistäytyminen jne.))
- ilmoittamaan ajankohdan milloin sinulle sopisi tehdä haastattelu/kävely (11. päivä marraskuuta eteenpäin)

Mitä tarjoan:

- mielenkiintoisen kokemuksen ja mahdollisuuden tutustua arkiseen reittiisi
- kahvin

Jos kiinnostuit, ota yhteyttä sähköpostitse.

[Sähköpostiosoite poistettu tästä liitteestä.]

Liite 2 Haastattelurunko

[Luetaan haastattelun aluksi]

Ohjeistus: Tehdään kaksivaiheinen haastattelu.

Kävelyhaastattelu: Kävellään ensin reittisi yhdessä ja keskustellaan kävelyn aikana reitistäsi, siihen liittyvistä erilaisista tekijöistä sekä yleisesti liikkeestä katutilassa. Olen kiinnostunut kokonaisvaltaisesti omista kokemuksistasi, havainnoistasi ja ajatuksistasi reittiäsi että yleisesti kaupunkitilaa kohtaan. Pysin ikään kuin pääsemään mukaan arkiseen liikkumiseesi sivustaseuraajana ja kuulemaan, miten liikkeelläolon koet, mitä ajatuksia se herättää ja miten erilaiset tekijät näyttäytyvät sinulle. Kaikki havainnot, mietteet ja ajatukset sekä tämänkertaisesta että yleisestä reitilläsi kulkemisesta ovat hyvin tervetulleita. Toivottavasti nyt tekemämme kävely herättää huomioimaan reittisi ominaispiirteitä ja omia tuntemuksiasi siinä liikkuessasi arjessa.

Havainnointia helpottamaan lainaan sinulle kameran kävelyn ajaksi ja toivon, että kävellessämme reitin aikana otat valokuvia sellaisista konkreettisista tai abstrakteistakin asioista, mitkä sinulle henkilökohtaisesti nousevat esiin.

Valokuvat: Tehtävänäsi on ottaa valokuvia asioista jotka nousevat sinulle esiin reitillä ns. normaalisti ja/tai nyt tällä kertaa sillä kulkiessamme. Kuvien kohteet ovat täysin vapaat, liittyvät ne sitten keskustellessamme asioihin tai eivät. Kävelyn jälkeen istutaan alas kahville ja käydään lävitse nämä nyt ottamasi valokuvat ja pääset silloin kertomaan lisää siitä, mitä kuvillasi olet halunnut viestittää.

Onko sinulla herännyt mitään kysymyksiä tähän mennessä?

Käydään kameran tekniset asiat läpi nyt.

Kameran käyttämisen opettelu:

- Kameran käynnistys/sulkeminen, kuvan ottaminen
- Kuvan tarkennus
- Laukaisin
- Zoomaus
- Kuvan katsominen ja palaaminen kuvaustilaan
- (Asetusten muutos halutessaan, kokeneille kuvaajille)

Kerään sinulta vielä taustatiedot ennen kuin lähdetään kävelemään. Laitan nauhurin nyt pyörimään.

Taustatiedot (ennen liikkeellelähtöä):

- Ikä? (sukupuoli)
- Ammatti/mitä teet pääsääntöisesti?
- Reitin alkupiste? Reitin päätepiste?

Lähdetään kävelemään, ohjaa sinä kulkua.

Haastattelu, osa 1/2: Kävelyhaastattelu

Yleisiä kysymyksiä reitistä:

- Kertoisitko tästä reitistä, jolla kuljemme?
- Kuinka kauan reitti on ollut osa arkeasi?
- Milloin yleensä kuljet reitillä?
 - Minä muina ajankohtina?
 - Tuntuuko, että jokin asia reitillä muuttuu eri ajankohtina? Mikä? (eri vuodenaajat, eri vuorokaudenaajat)
 - Kiinnitätkö eri ajankohtina eri asioihin huomiota? Mihin? (eri vuodenaajat, eri vuorokaudenaajat)
- Onko reitti muuttunut? Miten? Miksi?
- Vaihtelee reitti? Miten?
 - Hetkelliset ja yllättävät muutokset?

Reitti ja kulkija:

- Missä asioissa ajatuksesi yleensä liikkuvat kävellessäsi reitillä?
- Minkälaisiin asioihin kiinnität reitillä huomiota?
- Minkälaisia tekijöitä nostaisit esiin, jotka mielestäsi kuvaavat reitin ominaispiirteitä?
- Miten kävelynopeutesi reitillä määrittyy?
 - Mitkä tekijät tuovat kulkemisen nopeuden?
 - Vaihtelee reitin nopeus eri aikoina? Miksi?

Virikkeitä keskustelun synnyttämiseen:

- Millaisia muistoja tai muistikuvia sinulla on tästä reitistä?
- Mitä ajatuksia sinulle herää muista kadulla kulkevista ihmisistä?
- Mitä sinua kiinnostavia kohtia reitillä on?
- Millaisia sinua kiinnostavia tekijöitä reitillä on?
- Miltä reitillä sinusta kuulostaa?
 - Minkälaiset tekijät reitillä tuottavat ääntä?
 - Miten äänet vaikuttavat sinuun?
- Miltä reitillä sinusta näyttää?

Haastattelu, osa 2/2: Valokuvahaastattelu

Ohjeistus: Käydään nyt seuraavaksi lävitse ottamasi valokuvat. Minulla on muutama kysymys auttamaan kuvien läpikäymistä mutta haluan että kerrot valokuvista mahdollisimman paljon omin sanoin.

- (Kertoisitko omin sanoin valokuvasta)
- Mikä sai sinut ottamaan tämän valokuvan?
- Mitä kuvassa mielestäsi tapahtuu? Mikä on kuvan tilanne?
- Mitä asioita nousee päällimmäisenä kuvasta mieleesi?
- Millaisia yksityiskohtia kuvasta löytyy?
- Mitä kuva kertoo reitistäsi?

- Miten kuva vertautuu siihen tilanteeseen jossa yleensä reitillä kuljet?
- Miten kuva vertautuu siihen aikaan jolloin yleensä reitillä kuljet?

(Kysy, saako haastateltavan ottamia valokuvia käyttää gradussa.)